

STATENS **MARITIMA OCH TRANSPORTHISTORISKA** MUSEER

Marinmuseum Sjöhistoriska museet Vasamuseet Vrak – Museum of Wrecks Järnvägs museet

Årsredovisning 2021

Årsredovisning 2021 för Statens maritima
och transporthistoriska museer (SMTM)
Dnr 2.2-2021-1882

Text: SMTM
Layout: ETC Kommunikation

Omslag: I september öppnade Vrak – Museum of
Wrecks. Östersjöns världsunika kulturarv har därmed
fått ett eget museum. Bojar dök plötsligt upp i
Stockholms vatten för att uppmärksamma museet.
Foto: Jim Hansson, SMTM.

Årsredovisning 2021

Överintendenten har ordet

Statens maritima och transporthistoriska museer (SMTM) vill vidga människors världsbild genom kunskap som förändrar, engagemang och oförglömliga upplevelser. I årsredovisningen berättar vi hur vi har uppfyllt vårt uppdrag – att bevara, utveckla samt bygga upp kunskaperna om det maritima och transporthistoriska kulturarvet. Årsredovisningen ger också en bild av bredden, omfattningen och inte minst betydelsen av vår verksamhet.

År 2021 har, liksom 2020, varit ett annorlunda år som präglats av den pågående coronapandemin. Det kommer ta tid för besöksnäringen att återhämta sig och för våra museer att nå de besökssiffror, och därmed de intäkter, vi hade innan coronapandemin slog till. Det omställningsarbete som vi genomförde 2020 med uppsägningar som följd har varit märkbart och det har varit en utmaning att klara av vårt uppdrag med befintliga resurser. Det statliga stöd vi fått har varit välkommet och vi ser nu behov av och en möjlighet att börja se och satsa framåt igen. Våra tre museer som varit stängda sedan hösten 2020 kunde tack vare en minskad smittspridning äntligen öppna igen på ett tryggt och smittsäkert sätt för besökare i maj. Under stängningen hade museerna öppet digitalt. Flera kreativa digitala satsningar gjordes, bland annat livesända visningar, utökad information på webbplatserna och inlägg i våra sociala medier. Vi har fått med oss många nyttiga lärdomar och kommer att fortsätta tillgängliggöra vår verksamhet både på plats i museerna och digitalt.

År 2021 var också ett år präglat av mycket annat. I september öppnade vi vårt femte museum Vrak – Museum of Wrecks med pompa och kanon. Invigningen livesändes för att alla som ville skulle kunna närvara. Vrak berättar om det världsunika kulturarv som finns på Östersjöns botten. Med hjälp av digital teknik tar museet berättelserna till ytan, men låter vraken ligga kvar på botten där de bevaras bäst.

Ombyggnaden av Järnvägmuseet har tagit stora och viktiga steg framåt vad gäller hyresavtal och ett godkänt bygglöv. Under 2022 kommer arbetet att intensifieras och det nya Järnvägmuseet kommer äntligen att börja få sin faktiska fysiska form. Projektet Stötta Vasa, som syftar

till att ge skeppet en nödvändig ny stöttning, har fortsatt med projektering av yttre och inre stöttning. Under 2022 kommer bland annat ritningar tas fram och arbete med att få extern finansiering av delar av projektet pågå. Under året har vi också värnat våra samlingar, öppnat och planerat för nya utställningar, bedrivit forskning, kommunicerat vår verksamhet, tagit hand om våra fastigheter, bytt lönesystem, nått hållbara mål, gått över till Teams och mycket, mycket mer.

Jag tillträdde som överintendent på myndigheten den 1 april. Det som för mig framför allt har präglat året är all den kunskap och det stora engagemang som finns inom myndigheten, och den förståelse som vi mött hos besökare, vänföreningar, ideella krafter och andra samarbetsparter. Jag ser fram mot att fortsätta arbetet med att lyfta det maritima och transporthistoriska kulturarvet för att ta ytterligare steg mot vår vision att vidga människors världsbild – genom kunskap, upplevelser och engagemang.

Foto: Ateljé Uggle

Lars Amréus
Överintendent

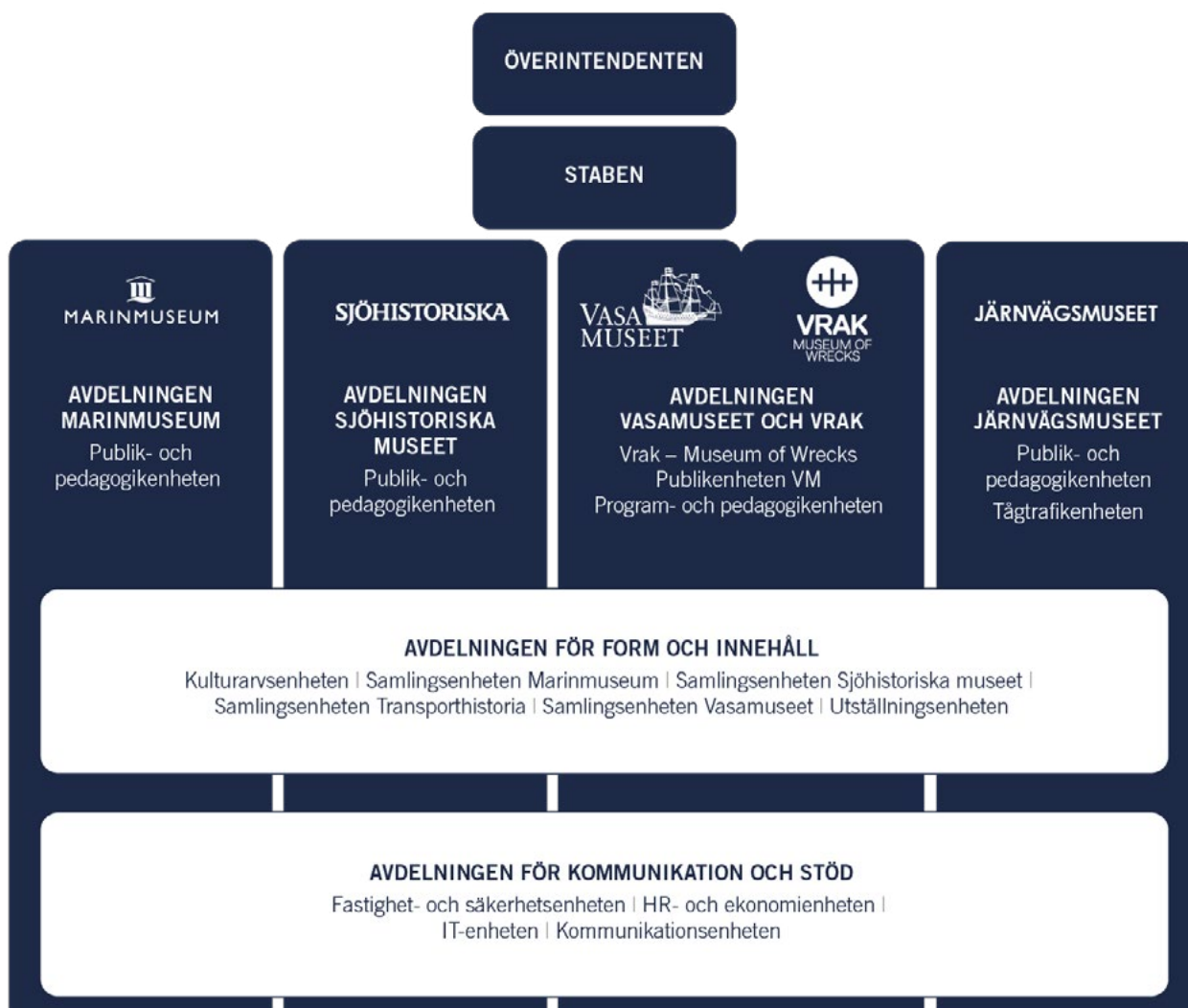
A handwritten signature in blue ink, reading 'Lars Amréus', written in a cursive style.

Organisation

Statens maritima och transporthistoriska museer (SMTM) är en statlig myndighet som arbetar med att bevara, utveckla och öka kunskapen om det maritima och transporthistoriska kulturarvet. SMTM driver och utvecklar Marinmuseum i Karlskrona, Sjöhistoriska museet, Vasamuseet och Vrak – Museum of Wrecks i Stockholm samt Järnvägmuseet i Gävle. Antalet

anställda är 270 stycken.¹ Verksamheten ska vidga människors världsbild och vara en angelägenhet för alla i samhället. SMTM:s hörnstenar är kunskap som förändrar, oförglömliga upplevelser och engagemang. SMTM är miljöcertifierade enligt ISO 14001.

SMTM har organiserat verksamheten enligt följande uppdelning:²

1) Siffran avser medelantalet anställda på myndigheten. Motsvarande siffra för 2020 var 270 stycken.

2) Organisationsstrukturen enligt skissen gäller från och med 1 januari 2022.

Innehåll

Överintendenten har ordet	4	6.4 Marinarkeologi	60
Organisation	5	7. Avgiftsbelagd verksamhet – fördjupning	61
Innehåll	6	7.1 Uppdragsarkeologi	61
Resultatredovisning	7	7.2 Försäljning av varor	61
1. Sammanfattande resultatbedömning	8	7.3 Evenemang och bokade aktiviteter	62
1.1 Bakgrund	8	8. Internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete	63
1.2 Fördelning av kostnader och intäkter	8	8.1 Internationellt utbyte och samarbete	63
1.3 Läsanvisning	10	8.2 Interkulturellt utbyte och samarbete	64
2. Samlingsförvaltning	12	9. Kompetensförsörjning	65
2.1 Utveckling av samlingsförvaltningen	14	9.1 Attrahera och rekrytera kompetens	66
2.2 Bevarandearbete	14	9.2 Utveckla, behålla och avveckla	66
2.3 Samlingsutveckling	16	9.3 Sjukfrånvaro	67
3. Tillgängliggörande av samlingar och kunskap	18	10. Hållbarhet	68
3.1 Besöksutveckling och verksamhetsutveckling	20	10.1 Miljölösningssystem	68
3.2 Utställningsverksamhet	24	10.2 Mål och Agenda 2030	68
3.3 Digitalt tillgängliggörande av samlingar	30	10.3 Övrigt hållbarhetsarbete	68
3.4 Pedagogisk verksamhet	33	11. Övrig återrapportering	70
3.5 Verksamhet för den unga publiken	42	11.1 Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning	70
3.6 Åtgärder för att nå nya besökare	43	11.2 Kultur i hela landet	71
3.7 Förändringar i besöksutveckling	43	11.3 Lokalkostnader	72
4. Stödja och samverka med museer och ideella organisationer	44	11.4 Statsbidrag till försvarshistoriska museiverksamheter	74
4.1 Inkomna ärenden, arkiv och bibliotek	45	11.5 Coronapandemins påverkan på verksamheten	76
4.2 Utlån till museer och andra	46	11.6 Översyn av lokalförhyrningar	76
4.3 Stöd till regionala och lokala museer	47	11.7 Historiska transportmedel	77
4.4 Forum, branschdagar och samverkan med föreningar	47	11.8 Praktik för nyanlända respektive personer med funktionsnedsättning	77
4.5 Samverkan med myndigheter och kommuner	49	11.9 Analys av finansieringsformer	78
5. Kulturhistoriskt värdefulla fartyg och fordon	50	Finansiell redovisning	79
5.1 Museifartyg	52	Resultaträkning	80
5.2 Museitåg	53	Balansräkning	81
5.3 Andra fordonstyper	53	Anslagsredovisning	83
5.4 K-märkning av yrkesfartyg och fritidsbåtar	54	Tilläggsupplysningar och noter	84
5.5 T-klassning – undantag för äldre fartyg	54	Redovisnings- och värderingsprinciper	84
5.6 Fartygsstöd – bidrag till kulturhistoriskt värdefulla fartyg	55	Uppgifter om ledande befattningshavare	85
6. Ökad kunskap	56	Noter	86
6.1 Publikationer, forskningsprogram och övergripande frågor	57	Sammanställning av väsentliga uppgifter	92
6.2 Forskningsprojekt	57	Undertecknande av årsredovisning 2021	92
6.3 Centrum för maritima studier (CEMAS)	59		

Resultatredovisning

1. Sammanfattande resultatbedömning

Statens maritima och transporthistoriska museer (SMTM) bedömer att myndigheten, trots den stora påverkan som coronapandemin haft på verksamheten även detta år, har genomfört uppgifter och uppdrag enligt instruktion, regleringsbrev och särskilda uppdrag från regeringen. Myndigheten bedömer även att verksamhetens resultat har hållit god kvalitet. Nedan följer en kort sammanfattning per instruktionsenlig uppgift:

- SMTM bedömer att myndighetens samlingsförvaltning generellt håller en god kvalitet. De uppsatta kvalitetsmåten uppfylls samtidigt som myndigheten fortsätter med det systematiska arbetet som syftar till att vidareutveckla myndighetens bevarande och brukande av samlingarna.
- SMTM bedömer att myndighetens arbete med att tillgängliggöra samlingarna hållit en god kvalitet under året, bland annat utifrån bedömningar av arbetet med det digitala tillgängliggörandet av samlingarna samt av den publika verksamheten.
- SMTM bedömer att myndighetens omfattande samarbeten med föreningar och andra ideella organisationer fungerat väl under året.
- SMTM bedömer att myndighetens arbete med att bruka och bevara kulturhistoriskt värdefulla fartyg och fordon sammantaget är på en god och något förbättrad nivå jämfört med 2020.
- SMTM bedömer att insatserna under året har varit goda både för att öka kunskapen och höja kvaliteten i forskningen. Det sammanlagda antalet forskningsprojekt som myndigheten deltar i har bibehållits under året, nya projekt har påbörjats och andra avslutats. Antalet vetenskapliga publikationer har ökat, vilket även det får ses som ett gott resultat.

1.1 Bakgrund

SMTM delar in verksamheten i årsredovisningen utifrån de fem huvudsakliga uppgifterna i myndighetens instruktion. Denna indelning utgör i sin tur grunden för fördelningen av kostnader och intäkter. De fem huvudsakliga uppgifterna är att SMTM ska:

1. vårda, förteckna, vetenskapligt bearbeta och genom nyförvärv berika de samlingar som har anförtratts myndigheten
2. hålla ett urval av samlingarna tillgängligt för allmänheten samt driva och stödja utställningsverksamhet och annan pedagogisk verksamhet
3. lämna information, råd och annan hjälp till regionala och lokala museer samt stödja ideellt arbete inom myndighetens verksamhetsområde
4. verka för bevarande och brukande av kulturhistoriskt värdefulla fartyg, järnvägsfordon och andra fordonstyper som omfattas av myndighetens verksamhetsområde
5. verka för ökad kunskap grundad på forskning och samverkan med andra, exempelvis universitet och högskolor, och förmedla kunskap inom sitt verksamhetsområde.

1.2 Fördelning av kostnader och intäkter

Kostnader och intäkter har fördelats per instruktionsenlig uppgift för hela SMTM, se tabell 1. För den instruktionsenliga uppgiften 2 Tillgängliggörande, har övriga intäkter ökat 2021 jämfört med 2020, men skillnaderna är fortfarande stora jämfört med åren innan coronapandemin.

Ökningen från år 2020 kan i huvudsak förklaras genom högre besökssiffror och högre entréintäkter på Vasamuseet. Det har även tillkommit entréintäkter och butiksförsäljning för SMTM:s nyöppnade museum Vrak – Museum of Wrecks med cirka 2,1 miljoner kronor. Tillkomsten av Vrak förklarar också i huvudsak de ökade kostnaderna inom den instruktionsenliga uppgiften 2.

För den instruktionsenliga uppgiften 4 Fartyg och fordon var kostnaderna betydligt lägre under 2021 än under 2020 och 2019. Detta förklaras av att underhållskostnaderna för fartygen varit lägre 2021, i och med att planerat underhåll

flyttas fram till 2022, bland annat på grund av kapacitetsbrist hos leverantörer. Under 2019 och 2020 satsade myndigheten på underhålls- och reparationsarbeten bland annat av isbrytaren Sankt Erik.

Under 2021 kom coronapandemin att påverka myndighetens besöksprognoser vid ett flertal tillfällen. Prognosen justerades nedåt under första halvåret när museerna var stängda, för att sedan justeras uppåt under hösten då förändrade restriktioner innebar att fler besökte myndighetens museer än vad som tidigare prognostiserats och intäkterna översteg förväntade nivåer. Det extra anslaget

Tabell 1 Fördelning av kostnader och intäkter per instruktionsenlig uppgift (tkr)

	2021			2020			2019		
	Kostnader	Intäkter av anslag	Övriga intäkter	Kostnader	Intäkter av anslag	Övriga intäkter	Kostnader	Intäkter av anslag	Övriga intäkter
1 Samlingsförvaltning	71 666	34 872	959	75 068	33 149	896 ¹	83 268 ¹	45 808	1 895
2 Tillgängliggörande	236 122	230 444	59 889	228 758	224 731	38 923 ¹	243 685	102 863	208 562
3 Stödja och samverka	9 057	10 967	109	11 322	11 937	45	4 086	4 275	84
4 Fartyg och fordon	18 396	15 339	2 310	28 859	13 759	2 889	39 599	22 432	4 819
5 Ökad kunskap	16 926	12 071	5 128	15 420	11 504	5 642	16 573	3 809	4 482
Summa	352 167	303 693	68 395	359 427	295 080	48 395	387 211	179 187	219 842

1) Justering har gjorts jämfört med årsredovisning 2020.

om 115 miljoner kronor som tillfördes gav tillsammans med ökade avgiftsintäkter utrymme för att återföra vissa budgetneddragningar som gjorts i myndighetens ursprungliga budget för 2021. Under sista halvåret kom kapacitetsbrist, dels personellt inom myndigheten som en följd av tidigare neddragningar och dels hos leverantörer att bidra till en lägre förbrukning. Sammantaget har detta lett till ett ekonomiskt överskott för 2021 på 18,5 miljoner kronor, samtliga verksamheter inräknade, se tabell 2.

Museibutikernas kostnader är till stor del rörliga i förhållande till hur mycket varor som köps in. Verksamheternas fasta kostnader har dock inte kunnat täckas under

året. För 2021 resulterade detta i ett underskott för andra året i rad. På sikt beräknas dessa verksamheter kunna balansera resultatet när besöksutvecklingen ökar.

I stort sett alla myndighetens intäkter har påverkats av coronapandemin, där de flesta har minskat jämfört med budget. Under året har dock några icke-budgeterade intäkter tillkommit, exempelvis försäljning av skrot på Järnvägmuseet.

Tabell 2 presenteras enligt uppställningen av avgiftsbelagd verksamhet i SMTM:s regleringsbrev. En fördjupning av detta görs i avsnitt 7.

Tabell 2 Avgiftsbelagd verksamhet

Verksamhet (tkr)	+/- t.o.m. 2019	+/- 2020	Intäkter 2021		Kostnader 2021		+/- 2021	Ack. +/- utgången av 2021
Verksamhet med full kostnadstäckning			Budget	Utfall	Budget	Utfall		
Försäljning av varor	10 817	-8 243	15 907	8 060	16 419	13 306	-5 246	-2 672
Undersökning, utredning och andra tjänster	-51	169	2 173	1 634	2 173	1 510	124	242
Vasamuseet	8 350	-7 879	80 744	43 563	140 757	19 899	23 664	24 135
Summa	19 116	-15 953	98 824	53 257	159 349	34 715	18 542	21 705
Övrig avgiftsbelagd verksamhet			Budget	Utfall				
Entréer och visningar			4 170	4 942				
Övrigt			2 370	2 684				
Summa			6 540	7 626				
Fördelning av intäkter för Vasamuseet								
Entréer och visningar				42 824				
Lokaler				7				
Bidrag				732				
Finansiella intäkter				0				
Summa				43 563				
Kostnader för Vasamuseet								
Totala kostnader Vasamuseet				153 399				
Justering av kostnader mot extra anslag				-115 000				
Justering av kostnader mot ordinarie anslag				-18 500				
Summa				19 899				

1.3 Läsanvisning

Resultatredovisningen disponeras efter myndighetens uppgifter enligt förordning (2007:1198) med instruktion för SMTM (avsnitten 2-8). I avsnitt 9 återfinns SMTM:s redovisning av arbete med strategisk kompetensförsörjning,

i enlighet med förordning (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag. SMTM:s arbete med hållbarhet redovisas i avsnitt 10. Återrapporteringskrav som regeringen har angivit i regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende SMTM, samt regeringsuppdrag återfinns i avsnitt 11.

2. Samlingsförvaltning

UR SMTM:S INSTRUKTION:

Myndigheten ska särskilt vårda, förteckna, vetenskapligt bearbeta och genom nyförvärv berika de samlingar som har anförtrots myndigheten.

Beskrivning

Myndighetens samlingar på Marinmuseum, Sjöhistoriska museet, Vasamuseet och Järnvägs museet med de transport-historiska samlingarna berättar om svenskt maritimt, marint och transporthistoriskt kulturarv. I samlingarna finns allt från mycket stora föremål såsom flygplan, väg- och järnvägsfordon, fartyg och fritidsbåtar till marinarknologiska fynd, modeller, vapen, konst, ritningar, fotografier och mycket mer.

Myndighetens samlingar innehåller cirka 176 000 föremål, cirka 1 900 000 fotografier, cirka 400 000 ritningar och cirka 76 000 böcker. Därtill har SMTM fotosamlingar och arkiv tillhörande de väg- och civilflyghistoriska samlingarna som ännu inte inventerats i sin helhet. Det handlar uppskattningsvis om cirka 1 200 hyllmeter arkivmaterial och hundratusentals fotografier.

Analys och bedömning

SMTM bedömer att myndighetens samlingsförvaltning generellt håller en god kvalitet, trots att de nedskärningar som gjordes på grund av coronapandemin 2020 har påverkat verksamheten. De uppsatta kvalitetsmåten uppfylls samtidigt som myndigheten fortsätter med det systematiska arbetet som syftar till att vidare utveckla myndighetens bevarande och brukande av samlingarna.

Utvecklingen av samlingsförvaltningen på SMTM sker främst genom arbete i det interna uppdraget Strategisk samlingsförvaltning, som utgår från fem olika områden inom samlingsförvaltningen: ändamålsenliga lokaler, digitalisering av samlingar, dokumentöversyn, rationell uppordning och inventering samt spårbarhet och säkerhet. Utgångspunkt för arbetet är dels krav och förväntningar utifrån bland annat myndighetens instruktion, museilagen, Riksarkivets föreskrifter, Riksrevisionens granskning av centralmuseernas samlingsförvaltning, dels SMTM:s interna behov. Att leva upp till dessa krav och förväntningar är en utmaning för myndigheten, till exempel inom områdena regelbunden tillsyn av samlingarna och ändamålsenliga magasin och arkiv. Myndighetens arbete med samlingsförvaltning är på flera sätt en omfattande verksamhet. Det handlar om stora och komplexa

samlingar innehållande objekt av såväl skiftande storlek som material, och som fordrar kostnadsdrivande insatser och tidskrävande processer. Det tar många år för en museimyndighet att bygga upp kunskap och kompetens inom samlingsområdet och de tjänster med verksamhetskritiska funktioner som drogs in 2020 och inte har återbesatts, har haft betydande påverkan på verksamheten. Exempelvis har de olika inventerings- och digitaliseringsprojekt som behövde pausas under 2020 inte kunnat återupptas under 2021.

Arbetet med att omhänderta de väg- och trafikhistoriska samlingarna i Kjula har under året gått in i en ny fas. Ett antal objekt har gallrats, dels för att de inte var relevanta för samlingen, dels för att de i några fall inte var i tillräckligt bra skick för att vidare bevaras. Sedan övergången av de transporthistoriska samlingarna från Trafikverket till SMTM 2018 har en mycket stor utmaning varit att kunna säkerställa ett bevarande och en kunskapsuppbyggande verksamhet för de väg- och civilflyghistoriska samlingarna. Med övergången 2018 följde ett förhållande där de ekonomiska förutsättningarna inte motsvarade samlingarnas behov. Mot den bakgrunden bedömer SMTM att när det gäller de väg- och civilflyghistoriska samlingarna, har myndigheten svårt att motsvara de krav för en god samlingsförvaltning och ett bra bevarandearbete som ställs bland annat i museilagen. Myndigheten saknar i dagsläget vissa grundläggande förutsättningar kopplat till de väg- och civilflyghistoriska samlingarna, till exempel antikvarisk kompetens.

Det komplicerade arbetet med att konstruera en ny stöttnings för skeppet Vasa har fortsatt men projektets slutdatum har skjutits fram till 2026 på grund av coronapandemin och de ekonomiska konsekvenser den har skapat för myndigheten. Den nya stöttnings är nödvändig för att de rörelser som finns i skeppets skrov ska kunna begränsas. Under året har det konstaterats att även golvet i museets skeppshall måste förstärkas, en komplikation som projektet nu måste ta hänsyn till.

Arbetet med att skanna skeppet Vasas skrov har fortsatt och data har lagts in i systemet Vasabas. Under 2021 har stora delar

av baborssidan digitaliserats. Arbetet som kommer att leda till att skeppet kan presenteras i 3D, innebär att skeppet Vasa kan förmedlas på ett nytt digitalt sätt i olika sammanhang. Vidare kan platserna på skeppet där föremål har hittats märkas ut och nödvändiga ingrepp som görs på skeppet kan dokumenteras på ett bra sätt.

Vid Järnvägmuseet har en stor del av den personal som i vanliga fall arbetar med samlingsförvaltning under året fokuserat på arbetet med den kommande basutställningen. Detta har inneburit att insamlingsarbetet till viss del fått stå tillbaka, även om en hel del objekt har tillförts museets samlingar.

Kvalitetsbedömning

SMTM arbetar kontinuerligt för att höja och säkra kvaliteten i samlingsförvaltningen, samt att göra den mer effektiv och personoberoende. Det görs bland annat genom att SMTM fort-löpande implementerar den internationellt etablerade standar-den för samlingsförvaltning, Spectrum. Samlingsförvaltnings-processerna anpassas till Spectrum genom att olika processer systematiskt ses över och nya styrdokument, riktlinjer och rutiner tas fram. SMTM:s målsättning är att se över minst en process per år vilket har uppnåtts 2021, se tabell 3. Under året har pro-cessen för hantering av rättigheter varit i fokus. I myndighetens uppdrag att tillgängliggöra det maritima och transporthistoriska kulturarvet är förmedling och vidareanvändning en viktig faktor. SMTM strävar efter att sprida det egna materialet, däribland samlingarna, så öppet och fritt som möjligt. I detta arbete måste olika typer av rättigheter hanteras, bland annat upphovsrätt. Eftersom flera av myndighetens verksamheter berörs av upphovs-rättsfrågor har en myndighetsövergripande policy för upphovsrätt samt riktlinjer för upphovsrättsmärkning tagits fram under 2021. Inom samlingsförvaltningen har dessutom rutiner för hantering av olika typer av rättigheter fastställts.

Insamling och gallring på SMTM sker enligt en fastställd pro-cess. SMTM:s målsättning för en kvalitativ insamling är att 100 procent av de insamlade föremålen tillförs samlingarna genom denna process, vilket uppfylls under 2021.

Spårbarhet i samlingarna är en viktig faktor för att kunna upprätthålla en god samlingsförvaltning. Föremålen ska vara registrerade och uppgifter om placering ska vara uppdaterade. Kvaliteten på spårbarheten kan mätas genom de årliga stick-prov som utförs på föremålssamlingarna. Minst 90 procent av föremålen i stickprovskontrollerna ska ha korrekt information avseende placering. Under 2021 kontrollerades 932 föremål och av dem hade 94 procent korrekt placering angiven, med andra ord uppnåddes målet.

Tabell 3 Översyn av samlingsförvaltande processer mot Spectrum

Process	Översyn (år)
Inkommande objekt (insamling)	2020
Förvärv och accession (insamling)	2020
Kontroll av placering och förflyttning	
Beståndsinventering	
Katalogisering	
Utlämning av objekt	
Inlån	2020
Utlån	2017 uppdaterad 2020
Planering av dokumentation	
Tillståndskontroll och teknisk bedömning	
Samlingsvård och konservering	
Ekonomisk värdering	2017 (rutindokument)
Försäkring och utställningsgaranti	
Katastrofplanering för samlingar	
Skada och förlust	
Deaccessioner och avyttring (gallring)	2018 uppdaterad 2020
Hantering av rättigheter (upphovsrätt)	2021
Reproduktion	
Användning av samlingar	
Samlingsöversyn	
Granskning (revision)	2017 uppdaterad 2020 (rutindokument)

2.1 Utveckling av samlingsförvaltningen

SMTM har under året fortsatt det strategiska arbetet som syftar till att utveckla myndighetens samlingsförvaltning mot ökad kvalitet, långsiktighet och kostnadseffektivitet. Samtliga samlingsenheter på myndigheten har under året gjort riskanalyser för alla lokaler där samlingsobjekt och arkiv förvaras. Med hjälp av riskanalyserna har SMTM kunnat göra prioriteringslistor för såväl kort- som långsiktiga åtgärder som krävs för att förbättra myndighetens samlingsförvaltning. Riskanalyserna har också inneburit att myndighetens arbete med katastrofplanering och restvärdesräddning av samlingarna har tagit ett steg framåt, då värderingen i riskanalyserna i många fall går att översätta till detta arbete.

Den systematiska översynen av de olika processerna i samlingsförvaltningen, i syfte att anpassa dem till den internationella standarden Spectrum, har fortsatt. Under året har en ny policy och riktlinjer för upphovsrätt tagits fram, ett arbete som har visat sig vara mycket komplext bland annat beroende på komplicerad lagstiftning. Dessutom har de tidigare genomgångna processerna insamling och gallring, som genomlystes förra året, implementerats på myndigheten.

Vidare har SMTM under året genomfört upphandling av ett samlingsförvaltningssystem. Upphandlingen resulterade i att myndigheten även fortsättningsvis kommer att använda systemet Primus. Det innebär att myndighetens samlingar även fortsättningsvis kommer att kunna dra nytta av kringliggande system som KulturNav och KulturPunkt, men också att myndighetens samlingar fortsätter vara digitalt tillgängliga för allmänheten genom webbplatsen DigitaltMuseum, där SMTM:s museer tillsammans med cirka 80 andra kulturinstitutioner presenterar och kontextualiserar samlingarna.

2.2 Bevarandearbete

På **Marinmuseum** har cirka 10 000 fotografier i fotoarkivet fått ny märkning samtidigt som de har försetts med nya emballage. I museets bibliotek har det pågående arbetet med att katalogisera samlingen fortsatt, vilket också inkluderar att böckerna digitiseras. I föremålsmagasinen har arbetet med att bygga om och uppordna vapenförvaringen fortsatt. Nya ställ för bland annat gevär och karbiner har monterats och en lösning för förvaring av pistoler och revolverar har tagits fram. Vidare har en stor mängd

Sjöfynd i Sjöhistoriska museets samlingar har inventerats och ordnats med nytt packmaterial, vilket har förbättrat föremålens bevarandeförhållanden. Foto: Anneli Karlsson, SMTM.

samlingsobjekt tagits om hand i samband med rivning av utställningen *Skeppsbyggeri*. Objekten har tagits ut ur montrar, vårdats och rengjorts samt transporterats till magasin för bevarande. Omvänt har ett antal föremål, arkivhandlingar och böcker tagits fram, iordningställt, vårdats och fotograferats för att ingå i den nya utställningen *Skepp & folk – örlogsstaden Karlskrona*.

Arbetet vid **Sjöhistoriska museets** arkiv, där också myndighetsarkivet ingår, har under året inriktats på digitalt bevarande. Handlingar från personaladministrationssystemet Palasso har arkiverats och redovisats för Riksarkivet. Ett undersökande arbete har genomförts kring arkivering av e-underskrifter. Rutiner och handledning kring arkivering och gallring inom myndigheten har tagits fram. I fotoarkivet har originalkopior av fotografier fått nya, syrafria emballage och ett förberedande och utredande arbete inför ett kommande klimatarkiv har genomförts. I museets magasin på Rindö har kanoter och småbåtar fått förbättrad placering i en ny konstruktion. Båtmotorer har plockats fram från tidigare placeringar i lastpallar för att

kunna bevaras visningsbart i ett särskilt utrymme. Vidare har sjöfynd som förvaras i magasin fått bättre förvarings- och bevarandeförhållanden genom att de har inventerats, uppordnats och fått nytt packmaterial. Insatsen har också lett till att samlingen av sjöfynd nu är mer överskådlig och tillgänglig, till exempel för dokumentation eller forskning.

På **Vasamuseet** har detaljprojektering av den nya stöd-konstruktionen för skeppet Vasa gjorts. Projektet Stötta Vasa har inneburit många års forskning kring Vasa för att säkra skeppets långsiktiga bevarande. Projekteringen är klar så när som på stöttningen av det känsliga akterskeppet, samt det inre stöd som ska byggas för att bromsa rörelser i skrovet. Beräkningar visar att golvet i museet måste förstärkas för att kunna bära den nya stöttningen. En projektering av denna förstärkning har påbörjats. På grund av förändrat ekonomiskt läge till följd av coronapandemin förlängs projektet ytterligare till 2026. Arbetet med att hitta externa finansierare har gått vidare under året.

För att bättre kunna bevara Vasas skrov har arbetet med att byta ut de gamla bultarna från 1960-talet mot nya i rostfritt material fortsatt. Syftet är att få ut så mycket rost som möjligt ur skrovet och att konstruktionen ska bli styvare.

Järnvägmuseet har införskaffat en fryscontainer som ska användas för att frysa föremål i förebyggande arbete mot skadedjur i magasinerna, men också vid direkt skadedjursbekämpning. Museets bibliotek har flyttat till nya lokaler och i samband med det har ett nytt hyllsystem införskaffats. Hyllorna som inrymmer 90 hyllmeter material innebär en såväl estetisk som funktionell förbättring, då de tål mer belastning och är bättre ur brandskyddssynpunkt. Flytten av biblioteket har skapat mer plats åt museets arkiv, och ett kommande projekt som syftar till uppordning och gallring i biblioteksmaterialet har också kunnat förberedas.

Marinmuseum har samlat in minnesberättelser och föremål med anledning av 40-årsminnet av den sovjetiska ubåten U137:s grundstötning i Gåsefjärden utanför Karlskrona. Vid dykningar som gjordes på platsen efter händelsen hittades ett sovjetiskt cigarettpaket. Det överlämnades till Marinmuseum i samband med 40-årsminnet av händelsen. Foto: Johan Löfgren, SMTM.

2.3 Samlingsutveckling

Under året uppgick antalet nyförvärv i myndighetens olika samlingar till 220 objekt, vilket är en markant minskning jämfört med 2020, se tabell 4. Minskningen kan nästan helt tillskrivas minskade inköp till SMTM:s olika bibliotek, vilket i sin tur kan förklaras med de minskade ekonomiska resurser som myndigheten haft på grund av coronapandemin.

Tabell 4 Nyförvärv till samlingar och bibliotek samt gallring av objekt

År	2021	2020	2019
Antal nyförvärv ¹	220	519	357
Antal gallrade objekt ²	110	10	14

1) Antal nyförvärv mäts i antal accessioner. En accession kan innehålla ett eller flera föremål, foton eller arkivalier.

2) Gallring av objekt avser endast samlingar, det vill säga inte bibliotek.

För **Marinmuseum** har insamlingen till stor del präglats av 40-årsminnet av den sovjetiska ubåten U137:s grundstötning. Ett insamlingsprojekt har resulterat i att museets samlingar tillförts bland annat ett hundratal minnesberättelser och ett tjugotal fotografier. Minnesberättelserna utgörs av hågkomster från såväl civila som militära

personer. En gåva från en marinlotta har resulterat i föremål och arkivalier som berättar om kvinnors engagemang i sjöförsvaret.

Sjöhistoriska museets arkiv har utökats med arkiv från föreningarna Viggenklubben och Finnjolleförbundet.

På **Vasamuseet** har samlingarna främst utvecklats genom forskningsprojektet *Kläder och skor från det svenska örlogsskeppet Vasa*, se även avsnitt 6.2 för en närmare beskrivning av projektet.

Vid **Järnvägmuseet** har insamlingen av föremål varit lågintensiv under året eftersom medarbetarna har fokuserat på arbetet med Järnvägmuseets kommande nya basutställning. Bland de insamlingar som gjorts finns föremål från den nu nedlagda biljettexpeditionen på Stockholms Centralstation. Insamlingen har kompletterats med fotodokumentation. Till museets arkiv har en samling innehållande fler än 15 000 vykort och andra dokument från SJ förvärvats.

För de **väg- och civilflyghistoriska samlingarna** har uppordningsarbetet fortsatt. Vid vägstationen i Kjula har föremålen i magasinen omstrukturerats och ett antal objekt har avvecklats och gallrats ur samlingen. Vid gallringen har ett antal föremål överförts till Arsenalen i Strängnäs och Scaniamuseet i Södertälje. Ett avtal har slutits med Aviation Society i Finland om överföring av ett flygplan av typen Caravelle. Syftet med överföringen är att flygplanet ska bevaras av ett museum med bättre möjligheter att på sikt förvalta det.

Järnvägmuseet har dokumenterat och samlat in föremål från SJ:s biljettexpedition på Stockholms Centralstation, strax innan biljettexpeditionen lades ned. Foto: Anneli Karlsson, SMTM.

3. Tillgängliggörande av samlingar och kunskap

UR SMTM:S INSTRUKTION:

Myndigheten ska särskilt hålla ett urval av samlingarna tillgängligt för allmänheten samt driva och stödja utställningsverksamhet och annan pedagogisk verksamhet.

Beskrivning

Myndigheten berättar om det maritima och transporthistoriska kulturarvet för allmänheten genom basutställningar och tillfälliga utställningar, visningar och programverksamhet, pedagogiska program och via digitala plattformar exempelvis museernas webbplatser, DigitaltMuseum och KulturPunkt. Föremål, fotografier, texter och filmer utgör utgångspunkter för de utåtriktade verksamheterna.

Analys och bedömning

Digitalisering och digital förmedling av samlingarna är ett viktigt sätt för myndigheten att tillgängliggöra det maritima och transporthistoriska kulturarvet, för att visa och ge information om föremål, fotografier, arkivalier och böcker i samlingarna och för att ge fördjupad kunskap till exempel genom artiklar på webbplatsen DigitaltMuseum. Digitaliseringsarbetet har fortskridit under året, men med begränsade resurser och inte i samma omfattning som innan myndighetens nedskärningar 2020, då det bedrevs ett omfattande digitaliseringsarbete vid Järnvägs museet.

SMTM bedömer att myndighetens arbete med att tillgängliggöra samlingarna digitalt håller en mycket god kvalitet. Bedömningen baseras på utfallet av myndighetens kvalitetsmått för tillgängliggörande av samlingarna, se nedan. SMTM bedömer också att myndighetens servicenivå gentemot allmänheten vad gäller förfrågningar kring samlingarna via DigitaltMuseum fortfarande är bra, men att en försämring skett under året på grund av ovan nämnda nedskärningar av resurser.

SMTM:s museer stängde på grund av coronapandemin i slutet på oktober 2020 och öppnade igen i maj 2021. På grund av coronapandemin har det inte varit möjligt för museerna att ta

emot lika många besökare och skolklasser eller att arrangera lika många publika aktiviteter som under ett normalår. SMTM har trots detta lyckats bedriva en publik verksamhet bestående av många olika tillgängliggörande aktiviteter, som myndigheten bedömer även hållit god kvalitet. När museerna öppnade inför sommaren gjordes noggranna riskanalyser och åtgärder vidtogs för att kunna erbjuda smittsäkra besök. SMTM bedömer att myndigheten lyckats väl i detta arbete då de inspektioner som länsstyrelserna gjorde på museerna resulterade i väldigt få anmärkningar.

Museernas digitala erbjudanden är viktiga för deras publika verksamhet, inte minst för att de når besökare som inte kan besöka museerna fysiskt. De digitala aktiviteterna utgör därför en betydelsefull del av museernas publika verksamhet och är ett viktigt komplement till fysiska besöksupplevelser i museet. När SMTM under coronapandemin stängt museerna har dessa snabbt kunnat ställa om sin verksamhet och anpassat sina erbjudanden till digitala alternativ. Stängningsperioderna har använts till utvecklings- och strategiskt arbete, något som kommer att ha fortsatt positiv påverkan på museernas digitala publika aktiviteter även efter coronapandemin. SMTM bedömer mot denna bakgrund att myndigheten lyckats väl med att utveckla den digitala publika verksamheten.

Det betydligt lägre antalet fysiska besökare under 2021 samt en mycket ansträngd bemanningssituation, har medfört att det inte finns data för att SMTM utifrån myndighetens kvalitetsmått ska kunna bedöma dels om myndigheten har lyckats med sitt pedagogiska uppdrag mot allmänheten, dels hur besökarnas upplevelse av museibesöket varit. De data som finns att tillgå redovisas nedan på museinivå.

Kvalitetsbedömning

För att mäta god kvalitet i myndighetens arbete med att tillgängliggöra samlingarna digitalt använder SMTM två olika kvalitetsmått. Måtten avser de publicerade posterna på DigitaltMuseum. Av de publicerade posterna ska

- minst 80 procent vara försedda med bild
- minst 80 procent vara försedda med en rättighetsmärkning

För 2021 uppgick andelen publicerade poster som är försedda med bild till 81 procent, vilket är en liten ökning jämfört med året innan då andelen var 80 procent. Även andelen publicerade poster som är försedda med rättighetsmärkning ökade jämfört med föregående år: från 85 procent 2020 till 89 procent 2021. Båda målen uppfylldes med andra ord under 2021.

En viktig utgångspunkt i SMTM:s kvalitetsarbete är nöjd kund index-undersökningar (NKI-undersökningar). Dessa ligger till grund för myndighetens kvalitetsmått kring besökarnas upplevelse av det personliga mötet på museet respektive besökarnas bedömning av museets pedagogiska verksamhet gentemot allmänheten.

Museerna var stängda under en stor del av 2021 och restriktioner kring besöksantal fanns under en stor del av tiden när museerna var öppna. Detta i kombination med museernas mycket ansträngda bemanningssituation under året har medfört att Marinmuseum och Vasamuseet bedömt att de inte har underlag för att genomföra ovanstående NKI-undersökningar. Järnvägmuseet som hade stängt för renovering hela 2021 hade inga besökare och genomförde följaktligen inte någon NKI-undersökning.

Sjöhistoriska museet har dock genomfört en NKI-undersökning 2021. För att bedöma besökarnas upplevelse av det personliga

mötet på museet används i undersökningen deras svar på påståendet "Jag fick ett bra bemötande av museipersonalen". Svaren utgår från en fyrgradig skala som anger i hur hög grad besökaren håller med om påståendet. Utifrån svaren beräknas ett NKI-värde, där 4 är högsta möjliga värde. Resultatet för Sjöhistoriska museet 2021 blev 3,8, vilket är ett något lägre resultat än vid museets senaste mätning 2019, då motsvarande värde var 3,9. Museet gör dock bedömningen att resultatet är mycket gott då hundra procent av de svarande uppgett något av de två högsta bedömningsvärdena, det vill säga "instämmer helt i påståendet" eller "instämmer till stor del i påståendet".

I NKI-undersökningen ingår också en bedömning av hur museet lyckats med sitt pedagogiska uppdrag mot allmänheten. Utgångspunkten för detta är besökarnas svar på påståendet "Jag lärde mig något nytt under museibesöket", där högsta möjliga värde är 4. Utfallet 2021 var 3,3, vilket är en sänkning från 2019 då värdet var 3,5. Möjliga förklaringar till det något lägre värdet kan vara att museet på grund av coronapandemin inte haft möjlighet att lansera någon ny större utställning eller några mer kunskapsinriktade större evenemang. Dessutom har antalet visningar i museet som normalt är en omfattande verksamhet varit betydligt färre jämfört med 2019.

För utställningsverksamheten ingår projektutvärderingar som en del i det löpande arbetet som syftar till att utveckla och förbättra processen kring utställningsproduktioner. Projektutvärdering av utställningsprocessen för Vrak – Museum of Wrecks pågår.

3.1 Besöksutveckling och verksamhetsutveckling

SMTM:s museer stängde på grund av coronapandemin i slutet på oktober 2020 och öppnade igen i maj 2021¹.

Marinmuseum hade under 2021 cirka hälften så många besökare som under 2019, se tabell 5. Det får anses vara ett gott resultat med tanke på den långa perioden av stängning under året, samt att det varit besöksrestriktioner på grund av coronapandemin under vissa perioder när museet varit öppet.

Tabell 5 Marinmuseums besöksiffror

År	2021	2020	2019
Totalt antal besökare ¹	136 339	96 382	295 854
Vuxna ²	59 849	35 486	114 508
Barn/ungdomar till och med 18 år ²	22 923	14 430	47 080
Andel kvinnor ³	43 %	42 %	43 %
Andel män ³	57 %	58 %	57 %
Verksamhetsbesökare			
Antal besökare i Slup- och barkasskjulet	32 541	26 235	36 069
Antal besökare ombord på ubåten HMS Neptun	9 991	9 013	110 264
Antal besökare i magasin	11	5	213
Antal besök på museets webbplats	123 905	114 982	115 581

1) Avser anläggningsbesök på Marinmuseum samt extern programverksamhet. Verksamhetsbesökare på ubåten HMS Neptun ingår här eftersom ubåtsbesökarna passerar entrén till Marinmuseum.

2) Antalet vuxna respektive barn och ungdomar är den verifierbara siffran som registreras i museets kassasystem, därför är summan av dessa lägre än totalt antal besökare.

3) Baseras på besöksenkät.

Årets två huvudteman för museet var 300-årsfirandet av skeppskonstruktören Fredrik Henrik af Chapmans födelse samt uppmärksammandet av att det var 40 år sedan den sovjetiska ubåten U137 gick på grund i Karlskronas skärgård. Utifrån dessa två teman har Marinmuseum genomfört publika och pedagogiska aktiviteter under året, se avsnitt 3.4.

En utvecklings- och handlingsplan för Marinmuseum har fastställts under 2021. Med utgångspunkt i den har en ny varumärkesplattform tagits fram. Ett fokus i planen är utveckling av Marinmuseums digitala erbjudande.

Sjöhistoriska museet hade cirka 40 000 besökare under 2021, vilket i stort sett är detsamma som under 2020, se tabell 6, men betydligt lägre än 2019, då antalet besökare var cirka 167 500. Det låga besökstalet på museet för 2021 förklaras huvudsakligen av att museet hållit stängt under en stor del av året på grund av coronapandemin. Ytterligare förklaringar är att museet under året saknat restauratör och ett ordinarie kaféutbud samt att det försämrade ekonomiska läget för myndigheten påverkat möjligheten till annonsering och nya utställningar negativt.

1) Marinmuseum återöppnade den 26 maj, Sjöhistoriska museet den 18 maj och Vasamuseet den 19 maj.

Den 23 september öppnades SMTM:s femte museum, Vrak – Museum of Wrecks. Museet invigdes av H.M. Konungen som fick prova på att dyka med hjälp av VR-glasögon i utställningen *Uppdraget*. Foto: Mikael Dunker, SMTM.

Tabell 6 Sjöhistoriska museets besökssiffror

År	2021	2020	2019
Totalt antal besökare	39 715	39 725	167 443
– Varav vuxna	28 818	25 854	114 137
– Varav barn och ungdomar till och med 18 år	10 897	13 871	53 306
– Varav på Galärvarvet (inkl. besökare till Dyktankhuset)	13 571	154	51 558
– Varav i föremålsmagasinet	1 185	387	981
– Varav i modellverkstaden	0	5	84
Andel kvinnor ²	47 %	N/A ¹	53 %
Andel män ²	53 %	N/A ¹	46 %
Besökare från Sverige ²	93 %	N/A ¹	52 %
Besökare från utland ²	7 %	N/A ¹	48 %
Antal besök på museets webbplats	215 924	250 291	304 710

1) På grund av stängningsperioderna under 2020 har museet inte fått in tillräckligt antal besöksenkäter för att få fram statistiskt säkerställda uppgifter för redovisa kön och hemvist för besökarna 2020.

2) Baserat på besöksundersökningar.

Under 2021 har museifartygen på Galärvarvet varit öppna med drygt 13 500 besökare.

Sjöhistoriska museet påbörjade under hösten 2020 ett större arbete med att ta fram en övergripande strategi för sin verksamhet de kommande åren. Som ett led i detta arbete har museet under 2021 genomfört en större marknadsundersökning i syfte att ta reda på potentiella besökares förväntningar på, och önskemål om Sjöhistoriska museet. En viktig del i museets framtidsarbete är att utveckla museets restaurang och kafé.

En stor satsning under året har varit att bana väg för framtida digitalisering av Sjöhistoriska museets utställningar. Museet har genomfört pilotstudier där olika

system testats av både interna och externa referensgrupper. Den digitala satsningen har flera syften: ge besökaren fler kunskapslager vid besök av utställningar, möjliggöra för besökare som inte kan ta sig till museet att ta del av museets utställningar digitalt samt att låta utställningarna leva vidare efter att de tagits ned på museet.

Perioden av stängning innebär att **Vasamuseet** under 2021 har haft ett öppethållande, räknat i antal timmar, motsvarande drygt hälften jämfört med ett normalår. Antalet besökare under 2021 uppgick till drygt 304 000, vilket är 67 procent fler än året innan, se tabell 7. Det är fortfarande långt ifrån besöksiffrorna före coronapandemin, när besöksantalet låg på runt 1,5 miljoner varje år.

Tabell 7 Vasamuseets besöksiffror

År	2021	2020	2019
Totalt antal besökare	304 130	182 837	1 532 779
– varav vuxna	233 235	142 102 ¹	1 284 004
– varav barn och ungdomar till och med 18 år	70 895	40 735	248 775
– varav i magasin	0	61	201
Andel kvinnor ²	N/A	48 %	49 % ³
Andel män ²	N/A	52 %	48 % ³
Besökare från Sverige ²	N/A	21 %	12 %
Besökare från utlandet ²	N/A	79 %	89 %
Antal besök på museets webbplats	832 660	546 467	1 109 615

1) Siffran korrigerad jämfört med årsredovisning 2020.

2) Uppgifter om kön och hemvist baseras på besöksundersökningar. Under 2021 har inga sådana undersökningar gjorts, varför det heller inte går att redovisa dessa andelar.

3) Andel kvinnor och män summerar inte till 100 procent år 2019 då inte alla besökare har uppgett kön.

Inför museets återöppning i maj genomfördes en större riskbedömning och ett omfattande åtgärdsarbete för att säkerställa besökarnas säkerhet och medarbetares arbetsmiljö.

Med anledning av den begränsade bemanningen har inte några besöksundersökningar varit möjliga att genomföra under 2021. Ett mer ingående underlag kring besökarnas nationaliteter finns med andra ord inte, och bedömningen av besökssammansättningen för året baseras därför huvudsakligen på fördelningen av nedladdade

audioguider per språk, men även på information från personal på plats i museet. Mot denna bakgrund uppskattar museet att andelen internationella besökare varit mindre jämfört med ett normalår, då den brukar ligga på cirka 85 procent, samt att de utländska besökarna i huvudsak kommit från Norden och Europa.

Besöksgruppen barn och unga utgör en större andel jämfört med tidigare, cirka 23 procent 2021, vilket kan jämföras med 2019 då andelen var cirka 16 procent. En förklaring till detta kan vara den ökade andelen svenska

Tack för att
du håller avstånd

*Thank you for
keeping your
distance*

besökare som traditionellt tar med sig barnen på besök till museet i högre grad än de internationella besökarna.

Museets publika verksamhet har påverkas mycket av restriktionerna till följd av coronapandemin. Störst påverkan för det publika utbudet är inställd visningsverksamhet och reducerad programverksamhet medan till exempel pedagogernas digitala museibesök för skolklasser har pågått i förhöjd nivå och varit fullbokat hela året.

Museets verksamhet har även påverkats av myndighetens nedskärningar och omställningsarbete 2020, bland annat har museet tidvis haft svårt att få tillräcklig bemanning för att hålla museet öppet. Museet har även skurit ned på visningar, filmvisningar och andra inslag som är viktiga delar av den totala museiupplevelsen.

Järnvägmuseet är fortsatt stängt för om- och tillbyggnad, och har inte haft några fysiska besökare under 2021, men det har däremot funnits besökare på museets

webbplats, se tabell 8. Målsättningen är att museet ska kunna öppna igen sommaren 2023. I planerna för det nya Järnvägmuseet ingår bland annat ny mottagningsdel, förbättrad säkerhet och ny basutställning. I samverkan med fastighetsägaren Trafikverket slutfördes under året projektering av nya och förbättrade lokaler för ett förfrågningsunderlag för upphandling av byggprojektet. Samtidigt har arbete pågått med de delprojekt som arbetar fram inredning till det nya Järnvägmuseet samt museets nya utställning.

Tillgängliggörandet på museet har under året utgjorts av viss tågtrafik och digitala produktioner, se avsnitt 5.2. Museitågstrafiken har anpassats till olika målgrupper, exempelvis familjer, kulturturister eller specialintresserade. På grund av att tågtrafiken har behövt begränsas under större delen av året, har den geografiska spridningen blivit måttlig.

Tabell 8 Järnvägmuseets besökssiffror

År	2021	2020	2019
Totalt antal besökare	0	15	2 052
– varav i magasin	0	15	2 052
Antal besök på museets webbplats	76 346	74 818	124 148

På Arlanda visas **Arlanda flygsamlingar** av föreningen Arlanda flygsamlingars vänner. Under 2021 besöktes samlingen av drygt 680 personer, att jämföra med drygt 2 000 personer under ett normalår. Minskningen beror främst på att det var stängt under första halvåret 2021.

Vrak – Museum of Wrecks invigdes i september 2021

och har fram till årsskiftet 2021 haft cirka 14 500 besökare, se tabell 9. Publik tillströmningen direkt efter öppnandet var mycket god, men har därefter sjunkit något. Möjliga förklaringar till nedgången kan vara den ökande smittspridningen, men även att det generellt är lågsäsong för museer under denna period.

Tabell 9 Vrak - Museum of Wrecks besökssiffror

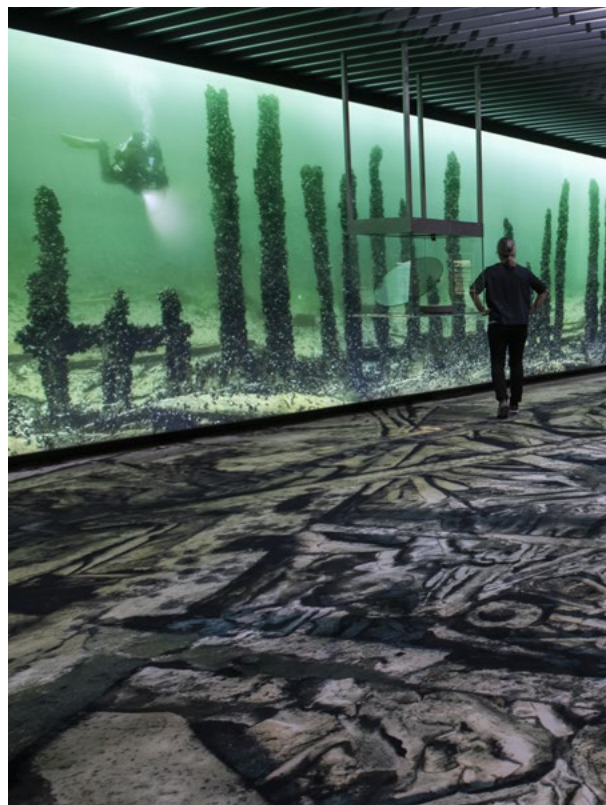
År	2021	2020	2019
Totalt antal besökare	14 510	N/A	N/A
– varav vuxna	11 020	N/A	N/A
– varav barn och ungdomar till och med 18 år	3 490	N/A	N/A
Anläggningsbesök (inklusive kafé-, butiksbesök etc.)	46 613	N/A	N/A
Antal besök på museets webbplats	111 659	23 931	N/A

Museets ambition är att även vara en mötesplats för alla som är intresserade av kulturarvet under havets yta och marinarkeologi i allmänhet. Många kommer till Vrak för att besöka museets butik eller kafé. Det är cirka 85 procent fler besökare som registreras via besöksräknarsystemet än som löser biljett till museet. Av de som besöker utställningarna är cirka 25 procent barn eller ungdom.

3.2 Utställningsverksamhet

SMTM visar och förvaltar ett 60-tal utställningar på de fyra öppna museerna. Konsekvensen av den reducerade personalstyrkan till följd av coronapandemin är att myndighetens utställningsverksamhet under större delen av året har koncentrerats till att öppna, få i gång samt kvalitetssäkra driften av de fem nya utställningarna på Vrak – Museum of Wrecks.

Marinmuseum har förnyat utställningen *Skeppsbyggeri* för att den ska kunna visas i ytterligare ett antal år. Utställningen, som handlar om fartygets livscykel med människan i centrum, har i samband med förnyelsen bytt namn till *Skepp & folk – örlogsstaden Karlskrona*. Utställningen invigdes i samband med högtidlighållandet av att det var 300 år sedan skeppskonstruktören

En av de nyproducerade utställningarna i Vrak – Museum of Wrecks är *Resande man*. Foto: Anneli Karlsson, SMTM.

Fredrik Henrik af Chapman föddes.

I ubåtshallen har museet påbörjat ett arbete med att installera två nya hands on-stationer där besökarna bland

annat ges möjlighet att prova på att styra och fickparkera en ubåt. I tabell 10 framkommer Marinmuseums samtliga pågående utställningar.

Tabell 10 Utställningar på Marinmuseum 2021

Namn	Beskrivning	Utställningen öppnades/ förnyades (år)
Svenskt sjöförsvaret under 500 år	Om svenskt sjöförsvaret från 1522 till i dag	2019
Krigets ansikten	Om polska ubåtar i Sverige 1930-45	2019
Vraktunneln	En undervattens-tunnel med utik mot vrak och berättelser om dem	1997/2018
Örlogsstaden Karlskrona	Om örlogsstaden Karlskronas framväxt	2018
Modellkammaren	Om teknikhistoria, hur maskiner och modeller användes under 1700-talets storsatsningar på att rusta flottan	2016
Krigets svallvågor	Sverige och marinen under första världskriget	2014
Ubåtshallen plan 1	Om ubåtsvapnets 110-åriga historia	2014
Ubåtshallen plan 2	Personliga berättelser, händelser och spännande fenomen	2014/2017
Sist i ledet	Om den allmänna värnplikten	2010
Ytspänning	Om ubåtsjakter under kalla kriget	2010
Herravälde	Om kampen om Östersjön och den seglande stormakten Sverige	2004
Land i sikte	Om äldre tiders navigationskonst	2003
Marinens mindre båtar	Marinens slupar, barkar och andra mindre båtar	1997/2018
Skepp & folk – örlogsstaden Karlskrona (tidigare Skeppsbyggeri)	Om skeppsbyggeri och de människor som utförde hantverken	1997/2021
Dykeriets historia	Om dykeriets historia genom århundraden	1997
Livet ombord	En bild av livet ombord på ett örlogsskepp	1997/2004
Tyghuset	Om hur flottans vapen hanterades på land	1997
Kanondäck	Om utbrytningen ur Finska viken 1790	1997
Galjonshallen	Galjonsfigurerna från Sveriges främsta krigsskepp	1997
Från segel till ånga	Om flottans förändring från segel till ångkraft	1997/2018

Sjöhistoriska museet öppnade under året utställningen *Fredrik Henrik af Chapman 300 år* som en del av uppmärksammandet av att det är 300 år sedan skeppskonstruktören af Chapman föddes. Foto: Anneli Karlsson, SMTM.

Sjöhistoriska museet öppnade under 2021 utställningen *Fredrik Henrik af Chapman 300 år* för att uppmärksamma att det är 300 år sedan skeppskonstruktören Fredrik Henrik af Chapman föddes. I sin samtid fick af Chapman stor påverkan på skeppsbyggeriet både i Sverige och utomlands, och är ansedd som en av Sveriges mest kända skeppskonstruktörer. Sjöhistoriska museet har, förutom med ovanstående utställning, uppmärksammat jubileet med en omfattande programverksamhet i form av

föredrag, guide visningar och familjespår. I utställningen har museibesökarna bland annat fått se af Chapmans stora ritnings- och forskningsverk *Architectura Navalis Mercatoria* och *Traktat om skeppsbyggeriet* i original, samt kunnat bläddra digitalt i dessa på touchskärmar. Utställningen på museet har förstärkts av digitalt material, både nyproducerade filmer och artiklar som även finns tillgängliga på museets webbplats. I tabell 11 framkommer Sjöhistoriska museets samtliga pågående utställningar.

Tabell 11 Utställningar på Sjöhistoriska museet 2021

Namn	Beskrivning	Utställningen öppnades/ förnyades (år)
Fredrik Henrik af Chapman 300 år	Om skeppskonstruktören och vetenskapsmannen Fredrik Henrik af Chapman och hans verk	2021
Trappmonter	Urval av föremål ur samlingarna från segelbåten Svanevit	2021
Samlarna – jakt, passion, ordning	Om människor som samlat och ordnat föremål, bilder och fakta med anknytning till skepp, båtar och sjöfart	2020
Blubb ¹	Pedagogiskt lekrum med undervattenskaraktär för barn 0-6 år	2018
Fyrskippet Finngrundet ²	Museifartyget och om livet ombord på 1960-talet	2018
Jag räddar liv ³	Samtidsdokumentation om sjöräddning i Medelhavet	2018
Fritidsbåtsmuseet i Härnösand	Ett urval av museets samling av fritidsbåtar	2017
Resenärerna	En utställning om Svenska Ost-Indiska Compagniet	2016
Föremålsgalleri	Visar skeppkonstruktioner från segel till motor	2015
Salongsvestibul	Om passagerartrafik och om fartyget Argentina	2014
S/S Drottning Victoria	En rekonstruktion av fartygets röksalong	2014
Shipping & shopping	Om handel och sjöfart	2010
Isbrytaren Sankt Erik ⁴	Museifartyget och stadsisbrytaren från 1915	2006
Klart skepp	Modeller av och berättelser från svenska örlogsfartyg genom tiderna	2000 ⁵
Amphion	Delar av skeppet Amphion, Gustav III:s lyxjakt	1938/2018

1) Lekrummet Blubb har hållits stängt under 2020 och 2021 för att bidra till minskad smittspridning.

2) Utställningen finns ombord på fyrskippet Finngrundet och är endast öppen för besök under sommarsäsong.

3) Utställningen visades under 2021 och ersattes av utställningen *Fredrik Henrik af Chapman 300 år* under senare del av året.

4) Utställningen finns ombord på isbrytaren Sankt Erik och är endast öppen för besök under sommarsäsong.

5) Uppgiften skiljer från årsredovisning 2020.

Vasamuseet har under året producerat ett rum som föreställer en skräddarverkstad från 1600-talet. Som en del av forskningsprojektet *Kläder och skor från det svenska örlogsskeppet Vasa* kommer här en mans- och en

kvinnodräkt från 1600-talet att rekonstrueras och sys upp inför besökarna under första delen av 2022. I tabell 12 framkommer Vasamuseets samtliga pågående utställningar.

Tabell 12 Utställningar på Vasamuseet 2021

Namn	Beskrivning	Utställningen öppnades/ förnyades (år)
Vasa på nära håll	Om Vasas skulpturer, dess budskap, och om hur skeppet seglats och använts i strid	2020
Föremål i fokus	Om bultbytet på Vasa	2018
Kvinnorna – alltid närvarande sällan sedda	Om kvinnors livsvillkor under det tidiga 1600-talet	2017
Segla ett skepp	En interaktiv utställning, hala upp ankaret, sätta segel och styra skepp	2017
Vasagrisen	Film som baseras på boken Vasagrisen av Björn Bergenholtz	2014
Havet och människan	Om människans påverkan på havsmiljön	2011
Strid	Om krigsskeppet Vasa	2011
Bevara Vasa	Om det pågående arbetet med att bevara Vasa för framtiden	2009
Tiondelsmodellen	Färgsatt modell av Vasa i skala 1:10	2008
Ansikte mot ansikte	Om människorna som dog ombord på Vasa	2004
Det seglande skeppet	Om konsten att segla på 1600-talet	2004
Trädgårdsutställningen	Om Vasamuseets trädgård och om mat och medicin på 1600-talet	2003
Makten och härligheten	Om Vasas färger och forskningen kring hur hon var bemålad	2002
Vasamuseets trädgård	En renässanssträdgård med inspiration från 1600-talet, där bland annat det som användes på skeppet Vasa odlas	1998/2018
Skeppsgården	Om konsten att bygga skepp på 1620-talet	1992
Bärgningen	Om hur Vasa hittades igen och bärgades från havets botten	1990
Kungens skepp	Om varför kung Gustav II Adolf lät bygga Vasa	1990
Livet ombord	Om att leva ombord på 1600-talets örlogsskepp, samt kopior av skeppets kajuta, styrplikten och en del av övre batteridäck i skala 1:1	1990/2013

Vrak – Museum of Wrecks öppnade i september 2021 och innehåller fem utställningar. Besökarna får uppleva dramatiska händelser gömda i det världsunika kulturarv som finns bevarat under ytan i Östersjön. *Minnenas hav* är en filmupplevelse som berättar om krig och konflikter, gränser, handel och kulturutbyten. Föremål från Östersjöns botten visar att havet fungerar som källa till både liv och död. I utställningen *Resande Man* gestaltas vrakplatsen av

fartyget *Resande Man*, som under en storm 1660 förliste i Stockholms skärgård på väg till Polen. Detta görs på ett sätt som ska ge besökaren en upplevelse av att dyka ned till vraket på riktigt. *Det delade havet* visar sex olika lämningar som berättar om Östersjöländernas gemensamma historia. Här visas autentiskt foto- och arkivmaterial i både traditionell form och med interaktiva inslag. *Uppdraget* fokuserar på den marinarkeologiska praktiken

i Sverige. I spelet Ditt marinarkeologiska uppdrag får besökarna själva bli marinarkeologer och lösa ett marinarkeologiskt uppdrag. *Epilogen*, museets sista rum, är en

påminnelse om hur det som skett ovanför Östersjöns yta kan återupplevas flera hundra år senare. I tabell 13 framkommer Vraks samtliga pågående utställningar.

Tabell 13 Utställningar på Vrak – Museum of Wrecks 2021

Namn	Beskrivning	Utställningen öppnades (år)
Minnenas hav	Immersiv filmupplevelse med Östersjön och föremål från botten i fokus	2021
Resande Man	Om och på vraket av Resande Man	2021
Det delade havet	Sex lämningar berättar om Östersjöns historia	2021
Uppdraget	En utställning om marinarkeologi	2021
Epilogen	Djupdykning i museets närområde	2021

Under året har förberedelser och planering för det nya **Järnvägmuseets** basutställningar genomförts. Utställningens syfte är att sprida kunskap om järnvägshistorien

i Sverige, om järnvägens historiska berättelser, dess människor och framtid, och kommer att fylla sex lokhallar om närmare 2 000 kvadratmeter.

Ett par så kallade dockestövlar från Marinmuseums samlingar visas i museets förnyade utställning *Skepp & folk – örlogsstaden Karlskrona*. Dockestövlarna har använts vid arbete i torrdockorna på Karlskronavarvet. Foto: Oliver Lindkvist, SMTM.

3.3 Digitalt tillgängliggörande av samlingar

SMTM har under 2021 fortsatt att göra samlingarna digitalt tillgängliga i olika publika kanaler, exempelvis webbplatsen DigitaltMuseum. I dagsläget finns drygt 500 000 poster av föremål, foton och ritningar sökbara via DigitaltMuseum, se tabell 14. Under 2021 har cirka 40 000 objekt publicerats. Främst handlar detta om Marinmuseums fotosamling från en varvsfotograf som varit verksam i Karlskrona.

Gösta Reuterswärd var trädgårdsdirektör 1938–1960 vid Statens järnvägar. Hans fotopårmar har skannats av Järnvägmuseet. Bilden visar Skövde station år 1945 med rabatter, gräsytor och gångplattor. Foto: Gösta Reuterswärds samling, Järnvägmuseets arkiv, SMTM.

Tabell 14 Digitalt tillgängliggörande av samlingarna

År	2021	2020	2019
Totalt antal publicerade poster på DigitaltMuseum	501 580	461 866	398 905
– varav nytillkomna under året	39 714	62 961	172 960
Totalt antal publicerade artiklar och mappar på DigitaltMuseum	179	141	103
Totalt antal publicerade KulturNavposter ¹	6 112	5 807	5 604
– varav nytillkomna under året	305	203	1 211
Totalt antal presentationer på KulturPunkt ²	919	919	909

1) KulturNavposter är poster i den öppna databasen KulturNav över termer och auktoritetsbegrepp inom kulturarvsområdet. På KulturNav förvaltas informationen i olika listor och distribueras vidare till samlingsförvaltningssystem internt och externt.

2) Kulturpunkt är en plattform för digital förmedling av samlingar på en plats eller i en miljö.

För att öka sökbarheten till samlingarna kräver digitaliseringsarbetet även registervård och andra insatser. Som hjälp för detta använder SMTM bland annat den digitala terminologiplattformen KulturNav, där myndigheten kan administrera en mängd listor över termer, fartyg, personer, organisationer och händelser. Listorna används internt, men även av andra kulturarvsinstitutioner så att samma standardiserade begrepp inom det maritima och transporthistoriska kulturarvet brukas. Därmed länkas

samlingarna samman och görs mer sökbara. Under året har drygt 300 poster tillkommit i KulturNav.

För att ytterligare öka kvaliteten strävar SMTM efter att sätta in samlingsobjekten i ett sammanhang, bland annat genom artiklar som publiceras digitalt. På DigitaltMuseum har 38 artiklar och mappar tillkommit under året. Flertalet är kopplade till myndighetens nya musei-arena Vrak – Museum of Wrecks som introducerats på DigitaltMuseum under året.

Tabell 15 Antal sidvisningar och nedladdningar för webbplatser relaterade till samlingarna

År	Samling	2021	2020	2019
Sidvisningar för rubriken samlingar för respektive museums webbplats	Marinmuseum	18 794	13 763	9 077
	Sjöhistoriska museet	41 175	51 992	54 433
	Vasamuseet	12 062	10 866	14 081
	Järnvägmuseet	41 624	45 029	23 405
	Totalt	113 655	121 650	100 996
Sidvisningar via DigitaltMuseum	Marinmuseum	134 026	141 525	208 806
	Sjöhistoriska museet	576 127	726 414	1 033 625
	Vasamuseet	27 928	28 132	46 532
	Järnvägmuseet	979 729	1 315 868	1 330 232
	Arlanda flygsamlingar	1 306	693	N/A ¹
	Väg- och trafikhistoriska samlingarna	11 688	N/A ²	N/A ²
	Vrak – Museum of Wrecks	2 899	N/A ²	N/A ²
	Totalt	1 733 703	2 213 245	2 619 888
Nedladdningar via DigitaltMuseum ³	Marinmuseum	12 192	9 294	7 939
	Sjöhistoriska museet	61 411	76 431	58 967
	Vasamuseet	2 177	2 203	2 218
	Järnvägmuseet	66 114	99 442	88 147
	Arlanda flygsamlingar	75	47	N/A ¹
	Väg- och trafikhistoriska samlingarna	522	N/A ²	N/A ²
	Totalt	142 491	187 417	157 271

1) Arlanda flygsamlingar publicerades på DigitaltMuseum första gången 2020 och har därför ingen jämförande siffra från 2019.

2) Vrak – Museum of Wrecks samt de väg- och trafikhistoriska samlingarna publicerades på DigitaltMuseum första gången 2021 och har därför inga jämförande siffror från tidigare år.

3) Siffrorna för 2020 är från perioden 1 jan-1 dec 2020 för att justera brytdatum inför kommande år.

I maj 2021 kunde SMTM:s museer återöppna efter att ha varit stängda på grund av coronapandemin. På Vasamuseet välkomnades besökarna med uppmaningen att hålla en kanonlängds avstånd till varandra. Foto: Catrin Rising, SMTM.

Under 2021 hade SMTM totalt drygt 1,7 miljoner sidvisningar och drygt 140 000 nedladdningar på DigitaltMuseum, se tabell 15. På grund av personalbrist till följd av 2020 års nedskärningar har Järnvägmuseet och Sjöhistoriska museet helt eller delvis begränsat möjligheten för allmänheten att göra beställningar från, eller lämna kommentarer till samlingarna på DigitaltMuseum. Detta har dels inneburit en viss försämring av myndighetens service till allmänheten, dels kommer det att påverka digitaliseringstakten framöver.

I fotoarkivet på **Marinmuseum** har cirka 1 500 fotografier skannats och gjorts digitalt tillgängliga. I systemet

KulturNav har 200 nya ämnesord publicerats. Fem nya artiklar har publicerats på DigitaltMuseum som alla har koppling till den nya utställningen *Skepp & folk – örlogsstaden Karlskrona*. Artiklarna lyfter fram olika delar av världsarvet Örlogsstaden Karlskrona.

På **Sjöhistoriska museet** har planschverket med skeppskonstruktören Fredrik Henrik af Chapmans ritningar *Architectura Navalis Mercatoria* skannats in och tillhörande poster i DigitaltMuseum har kvalitetssäkrats. Flera fartygsmodeller har omfotograferats och ett antal artiklar på temat har skrivits till DigitaltMuseum. Ett flertal filmer har också producerats med visningar av museets samlingar

bland annat om hattar i ett av Sjöhistoriska museets föremålsmagasin, se även avsnitt 3.4.2 om museets digitala publika aktiviteter.

På **Vasamuseet** har arbete skett med att förbättra det digitalt tillgängliga samlingsmaterialet på Digitalt-Museum. Materialet har anpassats för att bättre passa skolans behov och nya mappar, texter samt en artikel har producerats.

På **Järnvägmuseet** har en intarsia, en utsmyckning på vägghpanelen i en av museets restaurangvagnar, filmats och gjorts tillgänglig i museets digitala medier. Särskilt intresse riktades mot vagnen då den var en av SJ:s tre första elektriska restaurangvagnar och fyllde 75 år 2021. Vidare har material kopplat till SMTM:s forskningsprojekt *Järnvägens gröna kulturarv* skannats. Materialet som utgörs av fotografier och dokument ur trädgårdsdirektör Reuterswårds samling från 1940–50-talen, ska på sikt tillgängliggöras på DigitaltMuseum.

3.4 Pedagogisk verksamhet

Med anledning av coronapandemin och att museerna har varit stängda en stor del av 2021 har antalet aktiviteter och deltagare på museerna varit färre än ett normalår. Museernas pedagogiska verksamhet har, i likhet med 2020, anpassats och förändrats då coronapandemin påverkat möjligheterna att förmedla kunskap på traditionellt sätt. Aktiviteterna har anpassats utifrån rådande situation, exempelvis har de genomförts i mindre skala eller utifrån nya digitala lösningar, se avsnitt 3.4.2.

3.4.1 Publika aktiviteter

Under 2021 genomförde **Marinmuseum** cirka 200 publika aktiviteter, se tabell 16. Detta är en minskning med cirka 80 procent jämfört med normalåret 2019, och beror främst på att museet på grund av att det var stängt inte bedrev någon programverksamhet fysiskt på plats under första halvåret 2021.

Skeppskonstruktören Fredrik Henrik af Chapman tar med barn på en tidsresa till 1700-talet. Under året erbjöds program och aktiviteter på Marinmuseum på tema Fredrik Henrik af Chapman, med anledning av att det var 300 år sedan skeppskonstruktören föddes. Foto: Oliver Lindkvist, SMTM.

Tabell 16 Publika aktiviteter

År	2021	2020	2019
Marinmuseum			
Publika aktiviteter	194	376	901
– varav antal visningar på museet	24	36	265
Antal nedladdningar av app	2 475	1 384	3 699
Sjöhistoriska museet			
Publika aktiviteter	598	428	1 650
– varav antal visningar på museet	533	149	1 325
Antal uthyrda audioguider	353	338	1 467
Vasamuseet			
Publika aktiviteter	5 375	6 891	19 044
– varav antal visningar på museet	38	931	6 705
Vrak – Museum of Wrecks			
Publika aktiviteter	94	N/A	N/A
– varav antal visningar på museet	78	N/A	N/A

Flertalet av Marinmuseums aktiviteter under 2021 anknöt till museets två teman för året, se avsnitt 3.1. Bland aktiviteterna kan nämnas en föreläsning om skeppskonstruktören Fredrik Henrik af Chapman, en berättarkväll om den sovjetiska ubåten U137, ett säkerhetspolitiskt samtal 40 år efter U137, samt familjeaktiviteten Mörkt uppdrag där besökarna fick ge sig in i en mörklad ubåtshall och leta efter olika föremål.

Då barn och familjer inte kunde samlas i aktiviteter på museet under sommaren och den tidiga hösten tog Marinmuseum fram ett tryckt material med uppgifter för besökarna att lösa på egen hand i museet. Foldern fungerar på samma gång som guide och hjälpmedel för vuxna och barn att samtala om det de ser i museet. Uppgifterna i foldern har samtidigt fördjupande material som nås på museets webbplats och som besökaren kan fortsätta att fördjupa sig i efter sitt besök.

Under året har Marinmuseum tagit fram en ny utomhusaktivitet, Släptanken, där besökaren får prova olika

vattenfarkoster för att undersöka vilken som gick snabbast och varför. Aktiviteten var populär bland såväl vuxna som barn.

De årligen återkommande världsarvsdagarna i Karlskrona genomfördes i oktober. Under en helg uppmärksammas världsarvet Örlogsstaden Karlskrona genom visningar, öppna hus, konserter, föreläsningar och andra aktiviteter i Karlskrona. Marinmuseum deltog genom att ha öppet hus i riggarverkstaden i Slup- och barkasskjulet, där besökaren fick ta del av arbetet med ta hand om fartygens master, segel och tågvirke.

Under den stängda perioden första halvåret 2021 ersatte **Sjöhistoriska museet** planerade fysiska publika aktiviteter med olika digitala aktiviteter, se avsnitt 3.4.2. Vid återöppnande av museet och museipiren på Galärvarvet i maj, där flera av myndighetens museifartyg ligger, kunde besökare tas emot på ett anpassat och smittsäkert sätt, till exempel genom att visningsverksamheten förlagts utomhus och i små grupper. Antalet publika aktiviteter ökade

På Vasamuseet har besökarna använt museets audioguider i större utsträckning. Audioguiden finns på 19 språk och även på lätt svenska. Foto: Anneli Karlsson, SMTM.

från cirka 430 under 2020 till knappt 600 under 2021, se tabell 16. Ökningen förklaras framför allt av den stora volymen visningar som kunde genomföras på museifartygen på Galärvarvet under 2021, en arena som hölls helt stängd året innan. På Galärvarvet höll museet visningar under hela säsongen av isbrytaren Sankt Erik och fyrskeppet Finngrundet, även om inomhusmiljöerna varit stängda på grund av risk för trängsel och akut uppkomna underhållsbehov. Ett nytt inslag i visningen av Galärvarvet har varit historievandringar i området, där deltagarna fick lära sig om Galärvarvets maritima historia. Under Stockholm Pride-veckan erbjöd museet specialvisningen Ute på sjön – öppenhet och frizoner för homosexuella män i den maritima historien. Visningarna, som utgick från historiska platser och sammanhang där män som arbetade på sjön kunde vara öppna med sin homosexuella läggning, var välbesökta och ledde till diskussioner om homosexuellas villkor i samhället i äldre tider och i dag. På Rindö i Vaxholms kommun har Sjöhistoriska museet ett båtmagasin

där större delen av museets fritidsbåtssamling förvaras, en samling med omkring ett hundratal originalbåtar. Utöver fem dagar utspridda över sommarsäsongen då magasinet hållit öppet för allmänheten har besök kunnat bokas efter överenskommelse.

Totalt genomförde **Vasamuseet** cirka 5 400 publika aktiviteter under 2021, vilket är en viss minskning jämfört med 2020, se tabell 16. Minskningen förklaras av att museet beslutade att ställa in visningar och programverksamhet som en av flera åtgärder för att minska trängsel och smittspridning. Museet har också saknat utbildade guider efter de neddragningar som gjordes 2020.

Under större delen av våren 2021 då Vasamuseet var stängt för besökare flyttades planerade programpunkter till hösten alternativt genomfördes i digital form, se avsnitt 3.4.2. Alla planerade programpunkter under hösten 2021 genomfördes fysiskt på museet. En aktivitet var Afternoon tea där temat var 1600-talets trädgårdar. Självinstruerande material har använts av besökarna

Filminspelning i Sjöhistoriska museets fritidsbåtsmagasin. SMTM:s museer har under året publicerat filmklipp och filmproduktioner som en del av museernas digitala publika verksamhet. Foto: Jonas Hedberg, SMTM.

under museibesöket i högre grad än tidigare, framför allt museets audioguide. Audioguiden finns på 19 språk och är även producerad på lätt svenska. Det har skett en viss förändring av besökarnas beteende till följd av den inställda visningsverksamheten, det genomsnittliga museibesöket per besökare uppskattas ha varit längre. Filmvisningar på flera språk har kunnat ges, men i slutet av året har även dessa fått ställas in.

Järnvägs museets publika aktiviteter handlar i huvudsak om digitala publika aktiviteter, se avsnitt 3.4.2. Den publika verksamhet som genomförts med museitåg redovisas under avsnitt 5.2.

Vrak – Museum of Wrecks arbetar för att tillgängliggöra kulturarvet i Östersjön på olika sätt. Under hösten har allmänheten kunnat följa museets marinarkeologiska fältarbete via livesändningar från bland annat dykbåten. Museet har också erbjudit besökarna föredrag och föreläsningar tillsammans med myndighetens dykande marinarkeologer. Under höstlovet fick barn och vuxna träffa SMTM:s marinarkeologer som höll en specialvisning av utställningen *Resande man* respektive berättade om och visade föremål från Osmundvraket. Under året har museet också arbetat med att utveckla teknologin och metoden för att livesända dykningar under vattnet.

Ambitionen är att göra det möjligt för museets besökare att följa med museets marinarkeologer under ytan i direktsändning på museet. Museet medverkade i den nationella temadagen för arkeologi och genomförde bland annat ett digitalt livesant föredrag om forskningsprogrammet *Den glömda flottan. Sveriges "blåa" kulturarv ca 1450–1850*.

3.4.2 Digitala publika aktiviteter

Antalet visningar av **Marinmuseums** filmklipp uppgick till cirka 118 000 under 2021, se tabell 17. Detta är en betydande ökning jämfört med 2020 då antalet var cirka 10 600. Största förklaringen till ökningen är de sex program som museet i samarbete med Utbildningsradion har producerat och som finns tillgängliga på UR Play och Marinmuseums hemsida. Två av programmen behandlar vraken i världsarvet Örlogsstaden Karlskrona och fyra program handlar om händelser och sammanhang kring den sovjetiska ubåten U137:s grundstötning i Karlskrona 1981. I programmen medverkar personal och externa experter samt privatpersoner som berättar om sina minnen av U137. Personerna som berättar valdes ut från den insamling av minnen av U137 som Marinmuseum gjort.

Tabell 17 Digitala publika aktiviteter

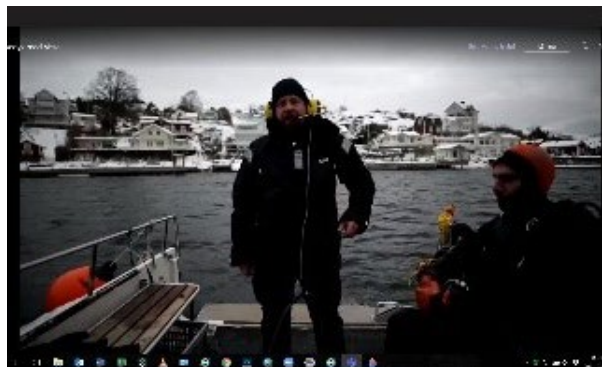
År	2021	2020	2019
Marinmuseum			
Antal utlagda filmklipp	23	9	3
Totalt antal visningar	117 684	10 553	7 874
Sjöhistoriska museet			
Antal utlagda filmklipp ¹	49	60	1
Totalt antal visningar	140 795	241 950	1 000
Vasamuseet			
Antal utlagda filmklipp	47	59	18
Totalt antal visningar	665 971	741 815	60 182
Järnvägmuseet			
Antal utlagda filmklipp	34	13	26
Totalt antal visningar	72 057	224 275	48 836
Vrak – Museum of Wrecks²			
Antal utlagda filmklipp	57	N/A	N/A
Totalt antal visningar	80 381	N/A	N/A

1) Avser både förinspelat material på olika teman och livestreamade föredrag och evenemang.

2) Redovisas första gången 2021.

Under våren skapades ett nytt koncept på museets webbplats, Upplev hemma. Där kunde besökarna ta del av flera olika bildworkshopar som anknyter till museets maritima inriktning. Extra fokus lades på utställningen *Svenskt sjöförsvar under 500 år*, bland annat erbjöds tema marinmåleri, intervjuer med experter kring hur man kan samla, vårda och visa de föremål man har hemma, samt ett quiz utifrån karaktärerna i utställningen.

Sjöhistoriska museet har under de månader museet hållit stängt på grund av coronapandemin i hög grad omvandlat publika aktiviteter till digitala publika aktiviteter i olika digitala kanaler. Under året har museet publicerat 49 filmklipp och filmproduktioner, vilka tillsammans genererat cirka 141 000 visningar, se tabell 17. Detta är en minskning jämfört med 2020 då 60 filmklipp och film-

På Vrak – Museum of Wrecks har det gått att följa museets marinarkeologer på deras fältarbete genom livesändningar från den båt som marinarkeologerna dyker ifrån. Foto: Mikael Janeheim, Embedded Art AB.

På Järnvägs museet producerades en film där museets pedagog ger tittarna en digital lektion i ångteknik. Foto: Peter Iller, SMTM.

produktioner publicerades. Minskningen förklaras främst av den satsning museet gjorde 2020 på att livesända ett större antal guidade visningar som producerats tidigare år. Detta var ett sätt att erbjuda aktiviteter digitalt när museet var stängt på grund av coronapandemin. Under 2021 har museet satsat på mer genomarbetade filmproduktioner 2021, exempelvis en film om Folkbåten, en båtmodell som började tillverkas under 1940-talet. Under året har museet producerat fem avsnitt i intervju- och debattserien Studio Sjöhistoriska. I serien förs samtal med kunniga gäster som ger perspektiv på och fördjupning kring teman inom museets ämnesområde med koppling till hållbarhet och till FN:s årtionde för havsforskning.

Vasamuseet hade under 2021 cirka 665 490 visningar, vilket är en minskning jämfört med 2020, se tabell 17. Förklaringen till minskningen är, i likhet med Sjöhistoriska museet, att museet gjorde stora satsningar på digitala aktiviteter under 2020, bland annat i stort sett dagliga livesändningar i sociala medier.

I april 2021 var det 60 år sedan skeppet Vasa bärgades, vilket museet uppmärksammade bland annat genom medverkan i Kulturnatt Stockholm, som detta år var helt digital. Museet medverkade även digitalt i Forskarfredag, som arrangeras av föreningen Vetenskap & Allmänhet tillsammans med lokala aktörer runt om i landet.

Vasamuseets medverkan handlade om den textilforskning som bedrivs på museet. Vasamuseet har också erbjudit digitala guidade visningar under året.

Järnvägs museet har gjort 34 digitala aktiviteter under 2021, se tabell 17. Exempel på inslag är en film om hur ångloket på miniatyrjärnvägen fungerar samt om hur det går till att köra rälsbuss. En film om ångteknik sågs under året av över 6 000 personer.

På **Vrak – Museum of Wrecks** har allmänheten både på distans och på museet kunnat följa museets marinarkeologiska fältarbete via livesändningar från dykbåten. Museet har producerat cirka 60 filmklipp under 2021, bland annat sex stycken om marinarkeologernas arbete under året, se tabell 17. Museet har regelbundet lagt ut korta inlägg i sociala medier om marinarkeologi, skeppshistoria samt om händelser och utställningarna på museet.

3.4.3 Pedagogisk verksamhet för skolan

För samtliga museer har antalet besökare från skolor minskat jämfört med tidigare år. Museerna har under perioden med öppethållande under coronapandemin kunnat ta emot skolklasser med vissa anpassningar i programmen.

Marinmuseum har under 2021 tagit emot cirka 1 000 besökare från skolor, se tabell 18. Detta är en minskning

med cirka 75 procent jämfört med normalåret 2019, då antalet besökare uppgick till cirka 5 300. Museet var stängt under hela våren vilket annars brukar vara en populär tid för fysiska skolbesök, vilket bidrog till det låga

antalet 2021. Marinmuseum har arbetat under 2021 för att kunna erbjuda digitala program som ett alternativ att erbjuda skolorna.

Tabell 18 Antal besökare från skolor på museerna¹

År	2021	2020	2019
Marinmuseum			
Antal personer på bokade skolbesök	767	1 147	4 151
Antal personer på obokade skolbesök	183	209	1 182
Totalt antal personer (elever och lärare)	950	1 356	5 333
Sjöhistoriska museet			
Antal personer på bokade skolbesök	593	763	2 686
Antal personer på obokade skolbesök	442	1 028	4 043
Totalt antal personer (elever och lärare)	1 035	1 791	6 729
Vasamuseet			
Antal personer på bokade skolbesök	781	4 397	37 976
Antal personer på obokade skolbesök	2 841	2 126	7 545
Totalt antal personer (elever och lärare)	3 622	6 523	45 521
Antal personer på digitala skolbesök	5 271	4 439	N/A
Antal sidvisningar på webbplatsen som avser skolan ²	65 116	50 385	50 332

1) Vrak – Museum of Wrecks skolverksamhet påbörjas 2022, varför besöksiffror för museet redovisas första gången i årsredovisning 2022. Järnvägs-
 museet har i princip inte haft några skolbesök under åren 2019-2021 då det varit stängt. Två undantag från detta har dock gjorts under 2021, dels för en
 mellanstadieklass på 30 elever som fick en ångtekniklektion, dels en visning av Tåghallen för en klass med 25 blivande tekniklärare.

2) Avser samtliga av SMTM:s museers webbplatser.

I samband med uppmärksammandet av att det var 40 år sedan U137 gick på grund i Karlskrona skärgård hade Marinmuseum premiär för sitt pedagogiska program Det dolda hotet för den pedagogiska webbplatsen Sveriges Historia. Programmet belyser 1980-talets ubåtsjakter, händelsen kring U137 samt tillhandahåller olika övningar som lärare kan använda i sina klasser.

Marinmuseum har i samarbete med Blekinge Museum och Karlskrona kulturförvaltning testat äventyrspedagogik som en metod för lärande. Som ett led i detta har museet

under året tagit emot skolklasser som fick genomföra en tidsresa till 1780-talets Karlskrona, och möta olika människor från Karlskronas historia. Dessa har hämtats från museets nya utställning *Skepp & folk – örlogsstaden Karlskrona*.

Vid sidan av ordinarie verksamhet för skola har **Sjöhistoriska museet** fortsatt att utveckla den digitala skol-
 verksamheten under 2021. För förskola och förskoleklass har museet genomfört digitala workshoppar under ledning av en pedagog vid 23 tillfällen. Eleverna har tillsammans

med pedagogen fokuserat kring olika berättelser, bildmaterial eller visats olika arbetsmoment som eleverna kan göra på skolan. För mellanstadiet pågår ett projekt att skapa filmer om geografi och navigation. Ett digitalt testprojekt om hållbara hav och Agenda 2030 har skapats tillsammans med Eskilstuna folkhögskola. Projektet provade olika interaktiva digitala lösningar tillsammans med lektioner om hållbarhet och Agenda 2030, se avsnitt 10 för en mer utförlig beskrivning av myndighetens hållbarhetsarbete.

Vasamuseet kunde redan i coronapandemins början erbjuda skolor digitala skolprogram. Under hela 2021 har museet fortsatt att utveckla den formen för skolprogram, och hade under året cirka 5 300 besökare, se tabell 18. Sedan skolklasser återigen har kunnat välkomnas till museet, har en blandning av digitala skolprogram och skolprogram på plats genomförts. Under året har lärarstudenter från Stockholms universitet besökt Vasamuseet utifrån ett didaktiskt perspektiv med den övergripande frågeställningen

På Vasamuseet har en blandning av digitala skolprogram och skolprogram på plats genomförts. På bilden visar en pedagog museets utställning *Livet ombord*. Foto: Anneli Karlsson, SMTM.

”Hur kan man använda Vasamuseet i skolans undervisning?”. Kombinationsutbildningen Civilingenjör och Lärare på Kungliga Tekniska högskolan (KTH) gör varje år i samarbete med Vasamuseet ett arbete inom kursen Informella lärmiljöer. Under 2021 har arbetet handlat om att delta i och analysera digitala skolprogram. Vasamuseet har också ett flerårigt samarbete med Lärarprogrammet på Södertörns högskola som besöker Vasamuseet en gång per år på temat Historiebruk.

Under 2021 har **Vrak – Museum of Wrecks** arbetat med att utveckla en skolwebb för museet. Webben avser att vara en pedagogisk resurs för grund- och gymnasieskolan i hela landet. Innehållet och pedagogiken ska präglas av ett ämnesövergripande fokus på kulturarvs- och miljöfrågor och ett bredare Östersjöperspektiv. Ambitionen är att skolwebben ska nå till de skolor och elever som inte har fysiska möjligheter att besöka Vrak.

3.5 Verksamhet för den unga publiken

UR SMTM:S REGLERINGSBREV FÖR 2021:

SMTM ska redovisa den verksamhet som svarar mot den unga publikens behov samt insatser för att öka den unga publiken.

Mycket av den publika verksamheten på museerna riktar sig till barn och unga. Barnperspektivet finns med när nya utställningar planeras på myndighetens museer, så att pedagogerna kan använda utställningarna i sina program som riktar sig till barnfamiljer och skolelever. SMTM:s museer har alla särskilda aktiviteter som riktar sig till barn och familjer bland annat på helger och lov, se avsnitt 3.4.1.

Verksamheten riktad till barn och unga är även en investering för att få framtida besökare, då många gärna återbesöker de museer man varit på som barn, se även avsnitt 3.6. Museerna har gedigna pedagogiska program som riktar sig till skolelever från förskoleklass till gymnasium. Skolverksamheten är särskilt viktig för att nå barn och unga som annars inte skulle besöka museet. SMTM:s pedagoger har utvecklat perspektiven på myndighetens samlingar och verksamheter och erbjuder program utifrån både naturorienterande och samhällsorienterande ämnen. Verksamheten för skolor redovisas under avsnitt 3.4.3.

Marinmuseum: Under höstlovet var Riksteatern på plats med föreställningen *Dumma teckning*, som vänder sig till de allra yngsta barnen. Museet anordnade också en workshop där barn fick bygga världsarvet Örlogsstaden Karlskrona i datorspelet Minecraft.

Under skolloven fylls vanligtvis **Sjöhistoriska museet** av skollediga barnfamiljer som tar del av familjevisningar, skapande verksamhet i museets öppna skaparverkstad etc. Två av årets skollov fick på grund av smittskyddsrestriktionerna ersättas av digitala aktiviteter, men höst- och jullov kunde genomföras på museet under försiktiga former.

Lovaktiviteterna på museet knyts till ett övergripande tema som varierar. Höstlovet gick under temat *Ostindiska äventyr* med koppling till den pågående utställningen *Resenärerna – Svenska ostindiska kompaniet*. Jullovets tema var vikingatidens skepp och bjöd bland annat på visningar och samtal med barnen om hur det gick till att bygga skepp på vikingatiden, vart man seglade och vad man hade med sig när man kom hem.

SMTM:s museer har alla särskilda aktiviteter som riktar sig till barn och familjer. På bilden får en ung besökare prova en dykmask med hjälp av Vrak – Museum of Wrecks marinarkeolog. Foto: Anneli Karlsson, SMTM.

Till utställningen om skeppskonstruktören Fredrik Henrik af Chapman har det skapats ett barnspår som dels bygger på skeppskonstruktörens liv, dels tar fasta på vad skeppsbyggnadskonst är.

Vasamuseets programverksamhet för barn och familj har successivt ökat för att möta den ökande andelen barn och inhemsk familjepublik, se avsnitt 3.4.1. En del av det publika utbudet för barn och unga består av flera olika tryckta material som kan användas på egen hand i museet: Uppdrag Vasa, Familjespåret och Vasagrisens spår. Sedan tidigare finns ett tematiskt visningskoncept för en familjepublik under helger och skollov, Familjevisningen. Med viss modifiering utifrån smittskyddsrestriktioner kunde verksamheten genomföras. Under året har en produktion

av audioguide för barn förberetts för att produceras under nästa år.

Vasamuseet deltog i en digital barnmässa under året där museet erbjöd anpassat material riktat till den yngre publiken. I samband med det producerade museet två filmer för barn. I den ena får tittaren följa med en av museets pedagoger in i Skeppsgårdsmodellen och lära sig mer om hur det gick till när Vasa byggdes. Den andra filmen handlar om bärgningen av Vasa.

Vrak – Museum of Wrecks har under sommaren erbjudit coronaanpassade utomhusaktiviteter i både fysisk och digital form. Barn och familjer har kunnat följa en marin- arkeologisk tipspromenad runt Galärvarvsområdet.

UR SMTM:S REGLERINGSBREV FÖR 2021:

SMTM ska redovisa åtgärder som har vidtagits för att nå nya besökare.

3.6 Åtgärder för att nå nya besökare

SMTM arbetar kontinuerligt och på flera sätt med att nå nya besökare till museerna. På varje museum pågår besöksutvecklingsarbete med att hitta nya koncept och idéer till aktiviteter och program som kan locka nya grupper. Detta finns även uttalat i strategier och utvecklingsplaner, exempelvis Marinmuseums utvecklingsplan. Museernas arbete med att utveckla verksamheten beskrivs under avsnitt 3.1.

De digitala insatser som SMTM gjort under både 2020 och 2021 för att tillgängliggöra kulturarvet, har inneburit betydligt förbättrade möjligheter för personer som inte

kan ta sig till museerna att ta del av museernas verksamhet. Genom spridning i olika digitala kanaler kan visningar, artiklar och annat material synas även för dem som inte känner till museernas verksamheter.

Verksamheten riktad till barn och unga är även ett sätt att få framtida besökare, då många gärna återbesöker de museer man varit på som barn, se avsnitt 3.5.

Evenemangsverksamhet där museernas lokaler hyrs av företag eller organisationer för olika ändamål är också ett sätt att nå besökare som annars inte hittar till museet. Grunden för sådana bokade evenemang är att en visning eller annat pedagogiskt inslag bör ingå, se redovisning under avsnitt 7.3.

UR SMTM:S REGLERINGSBREV FÖR 2021:

SMTM ska redovisa förändringar i besöksutvecklingen i förhållande till tidigare år.

3.7 Förändringar i besöksutveckling

Besöksutvecklingsarbetet har under 2021 löpande anpassats till de rådande smittskyddsrestriktionerna på grund av coronapandemin. Det har ställt höga krav på anpassning och flexibilitet då förutsättningar och förhållanden

har ändrats med kort varsel under året.

SMTM redovisar och analyserar förändringar i besöksutvecklingen under avsnitt 3.1 Besöksutveckling och verksamhetsutveckling, samt under analys och bedömning i avsnitt 3.

4. Stödja och samverka med museer och ideella organisationer

UR SMTM:S INSTRUKTION:

Myndigheten ska särskilt lämna information, råd och annan hjälp till regionala och lokala museer samt stödja ideellt arbete inom myndighetens verksamhetsområde.

Beskrivning

SMTM bidrar till kunskapsspridning och kunskapsutbyte om det maritima och transporthistoriska kulturarvet genom att arrangera forum för intresserade och genom samverkan med museer och föreningar. Utlån av föremål till andra museer samt stöd till historiska transportmedel ingår i myndighetens verksamhetsfält. Inom området hanterar SMTM även frågor och beställningar från allmänhet och institutioner.

Analys och bedömning

En viktig del i SMTM:s uppdrag att sprida kunskap om det maritima och transporthistoriska kulturarvet utanför myndighetens egna museer, är att ge råd och stöd till museer, föreningar och ideellt engagerade över hela landet. Trots de inskränkningar i verksamheten som coronapandemin inneburit är SMTM:s verksamhet med samverkan med ideella aktörer fortfarande efterfrågad och uppskattad. För att upprätthålla de goda samarbeten som myndigheten har är det viktigt dels att den ordinarie verksamheten återupptas, dels att hitta nya, bland annat, digitala samarbetsformer. Kombinationen av långvarigt stängda museer på grund av coronapandemin, inställda nätverksmöten och minskad programverksamhet i samarbete med andra aktörer, har visat sig vara problematisk för upprätthållandet av verksamheten under de två pandemiåren.

SMTM bedömer att myndighetens omfattande samarbeten med vänföreningar och andra ideella organisationer fungerat väl under året. Samtidigt har coronapandemin visat att myndigheten

behöver utveckla nya gemensamma former för samverkan med den ideella sektorn, till exempel på digital väg.

Vad gäller hanteringen av förfrågningar och besök i arkiv och bibliotek bedömer myndigheten att den fungerat bra, även om tillgängligheten minskat när museerna hållits stängda, men framför allt mot bakgrund av att myndighetens personella resurser inom området varit mindre till följd av 2020 års nedskärningar.

En viktig del av samverkan med civilsamhället sker inom ramen för bevarande och brukande av fartyg och fordon, som redovisas under avsnitt 5. Vad gäller stödet till andra historiska transportmedel är myndighetens samarbete bland annat med det ideella transporthistoriska nätverket gott. Inom ramen för nätverket, till exempel vid nätverksmöten och träffar där SMTM är medarrangör, lyfts och diskuteras aktuella och gemensamma frågor kring det rörliga kulturarvet. SMTM tar tillsammans med nätverket en aktiv roll att tillse att forum finns för frågorna.

Kvalitetsbedömning

Vanligtvis bedöms kvaliteten genom utvärderingar och synpunkter som lämnas av deltagarna vid SMTM:s maritima fora och järnvägshistoriska forskningsdagar. Eftersom inga sådana träffar genomförts under året kan inte någon sådan kvalitetsbedömning göras för 2021.

4.1 Inkomna ärenden, arkiv och bibliotek

Handläggning av ärenden och förfrågningar från allmänhet, forskare och institutioner utgör en del av myndighetens uppdrag att lämna råd, information och annan hjälp.

Antalet handlagda ärenden var under året 589 stycken, vilket är relativt likartat med tidigare år, se tabell 19. En utmaning har varit att det till följd av nedskärningarna är

färre personer på myndigheten som behöver hantera lika många inkomna ärenden som tidigare.

SMTM lämnar remissvar och yttranden till andra myndigheter, ofta utifrån myndighetens marinarkeologiska kompetens. Antalet yttranden och remisser som efterfrågat marinarkeologisk bedömning har ökat och uppgick till 53 stycken under 2021. Att antalet sådana ärenden ökar visar bland annat på en ökad medvetenhet hos berörda parter om behovet av bra underlag gällande kulturmiljöperspektiven i samband med nya exploateringar.

Tabell 19 Handlagda ärenden

År	2021	2020	2019
Antal handlagda ärenden	589	605	516
– varav från privatpersoner	400	410	328

Att ta emot besökare i myndighetens arkiv och bibliotek är ett sätt att erbjuda hjälp och service till forskare och allmänhet. Arkiv och bibliotek har dock inte kunnat hållas lika tillgängliga som vanligt eftersom museerna på grund

av coronapandemin har varit stängda för besökare under stora delar av 2021. Detta speglas i besökssiffrorna i relation till normalåret 2019, se tabell 20.

Tabell 20 Antal besökare i arkiv och bibliotek

År	2021	2020	2019
Marinmuseum			
Bibliotek	46	40	42
Arkiv	2	8	5
Fotoarkiv	0	0	11
Sjöhistoriska museet			
Bibliotek	220	213	460
Arkiv	80	65	135
Fotoarkiv	5	7	26
Järnvägmuseet			
Bibliotek	0	0	2
Arkiv	4	0	0
Fotoarkiv	1	0	0

4.2 Utlån till museer och andra

Lån av föremål ur samlingarna är ett sätt för myndigheten att stödja och samverka med museer, föreningar eller andra organisationer. Genom lånen sprider SMTM kunskap om myndighetens ämnesområde, bidrar till att tillgängliggöra samlingarna och når ny publik på flera platser i landet. Det finns ett stort intresse att låna ur SMTM:s samlingar och låntagarna är spridda i hela landet och även utomlands. Totalt har myndigheten 256 utlån med 2 343 föremål, se tabell 21.

Många utlån löper över flera år och innebär ett kontinuerligt arbete med kontroll och administration kring de utlånade föremålen, vilket sker i nära samarbete med låntagarna.

Marinmuseum har under året lånat ut en uniform till Hallwylska museets utställning *Bögar. Mötesplatser i en förbjuden tid*. Ur samlingarna har också ett antal föremål, bland andra en fartygsmodell, lånats ut till utställningen

om uppfinnaren John Ericsson på Järnvägens museum i Ängelholm.

Under sommaren var båten Storsländan, allmänt kallad Sländan, utlånad från **Sjöhistoriska museet** till Kalmar konsthall. Båten fungerade som illustration i en utställning om havet. Sjöhistoriska museet har också iordningställt och monterat 134 föremål ur de egna samlingarna för utställningarna i Vrak – Museum of Wrecks.

Även **Vasamuseet** har lånat ut föremål till Vrak: två brädor, en konserverad och en icke-konserverad, som har placerats i utställningen som exempel på marinarknologiska föremål och bevarandearbete. Vasamuseet har även lånat ut en riggdetalj från Vasa, i syfte att visa originalföremål från ett skeppsvrak.

Järnvägmuseet har förlängt utlånet av föremål till Hallwylska museets utställning *Mot kontinenten*, där modeller från såväl Järnvägmuseets samling som från Arlanda flygsamlingar ingår.

Tabell 21 Antal utlån och utlånade föremål

År	2021 ¹	2020 ²	2019 ³
Marinmuseum			
Antal utlån	119	119	N/A
Antal utlånade föremål	1 034	1 044	N/A
Sjöhistoriska museet			
Antal utlån	63	81	N/A
Antal utlånade föremål	515	571	N/A
Vasamuseet			
Antal utlån	7	3	N/A
Antal utlånade föremål	43	16	N/A
Järnvägmuseet och de transporthistoriska samlingarna			
Antal utlån	67	64	N/A
Antal utlånade föremål	751	1 129	N/A

1) Uppgifterna tas fram per den 1 december.

2) 2020 mättes totalt antal lån och utlånade objekt under året, det vill säga även lån och objekt som lämnats tillbaka under året.

3) Nyckeltalen infördes 2020, varför uppgifter från 2019 saknas.

4.3 Stöd till regionala och lokala museer

Under 2021 har **Sjöhistoriska museet** fortsatt samverka med Länsmuseum Västernorrland och Härnösands kommun avseende drift och utveckling av det nationella Fritidsbåtmuseet i Härnösand. På museet visas ett 20-tal originalbåtar från Sjöhistoriska museets samlingar. Utställningen *Tro, hopp och kärlek*, en utställning med tatueringstema som producerats för Sjöhistoriska museet och som invigdes på Fritidsbåtmuseet i juni 2020, har fortsatt att visas på museet. Inom Veteranflottiljen, en paraplyorganisation för föreningar med äldre örlogsfartyg, finns ett flertal föreningar som samverkar med både Sjöhistoriska museet och Marinmuseum. Dessa samarbeten beskrivs under avsnitt 5.1.

Vasamuseet arbetar kontinuerligt med att ge råd till andra museer avseende olika sätt att organisera digitala museiundervisning för barn och ungdom.

På det marinarkeologiska området, inom ramen för **Vrak – Museum of Wrecks**, har myndigheten haft fortsatt kunskapsutbyte med Kalmar läns museum inom projektet Kronan Framtid, där Vrak ingår i den vetenskapliga referensgruppen. Vrak ansvarar för SMTM:s samarbetsavtal med Svensk dykerihistorisk förening som bedriver verksamhet i Dyktankhuset på Djurgården med inriktning på publik förmedling av dykerihistoria.

Genom Vrak har SMTM fortsatt att koordinera det nätverk med andra museer med maritim eller marinarkeologisk inriktning i Östersjöområdet, som etablerades i museets uppbyggnadsfas. Institutioner i Estland, Finland, Polen, Danmark, Tyskland och Sverige ingår i nätverket. Tack vare nätverket har myndigheten både fått möjlighet att låna in föremål och tillgång till viktig kunskap från de institutioner som ingår.

Under 2021 har SMTM även deltagit i juryarbetet för årets arbetslivsmuseum som Arbetets museum administrerar.

4.4 Forum, branschdagar och samverkan med föreningar

Vid **Marinmuseum** finns samarbeten med exempelvis Marinmusei Vänner, robotbåten HMS Västerviks vänförening, Föreningen T 38 Vänner, Föreningen Carlskrona båteskader och Ubåtsklubben Hajen. Tack vare dessa samarbeten brukar museet kunna erbjuda besökarna bland annat visningar inom marinens olika områden av före detta anställda. Till följd av coronapandemin har samtliga föreningar tvingats minimera sin verksamhet och någon publik verksamhet har därför inte kunnat bedrivas under de senaste åren.

På vägstationen i Kjula där myndighetens väg- och trafikhistoriska samlingar finns, arrangerades under året Maskindagen tillsammans med Maskinhistoriska föreningen och en mängd enskilda fordonsägare. Foto: Hans-Lennart Ohlsson, SMTM.

Järnvägmuseet har tagit initiativ till att samordna frågor och behov för den ideella järnvägmuseibranschens del, kring införandet av ett nytt signalsystem på järnvägen. Signalsystemet heter European Rail Traffic Management System (ERTMS). Foto: Henrik Reuter Dahl, SMTM.

Inom ramen för **Sjöhistoriska museets** verksamhet finns flera ideella föreningar och nätverk. Under 2021 har coronapandemin inneburit att nätverksarbetet kopplat till museet fått nya digitala former. Kontakterna med fartygsägare, varvshistoriska föreningar och landets olika sjöfartsmuseer har bland annat skett genom nyhetsbrev och digitala sändningar. I samband med att flera fartygsägare under både 2020 och 2021 genomfört viktiga reparationer av ångfartyg i landet har filmer kring detta producerats och visats under året. Bland annat kan nämnas filmen om renoveringen av både ångpanna och skrov på ångbåten Ejdern i Södertälje – en renovering som Museiföreningen Ångfartyget Ejdern genomfört.

På sensommaren genomförde museet örlogsdagar på Galärvarvet i Stockholm tillsammans med de föreningar som driver och förvaltar äldre örlogsfartyg. Besökarna kunde besöka ett tiotal äldre örlogsfartyg där även vedettbåten Jägaren V150, robotbåten R142 Ystad, minsveparen M20 samt torpedbåten T46 ingick. Sjöhistoriska museet har också samarbetat med volontärer från Veteranbåtsföreningen kring öppethållande och visning av båtsamlingen på Rindö.

Sjöhistoriska museets vänförening Föreningen Sveriges Sjöfartsmuseum i Stockholm (FSSS), som under 2021 publikt har bytt namn till Sjöhistoriskas vänner, bildades 1913 och var initiativtagare till byggandet av Sjöhistoriska museet. Föreningen är en viktig partner och bidragsgivare till museets verksamhet. Under året har föreningen bland

annat bidragit med kunskap och råd gällande underhåll av myndighetens fartygsbestånd.

Föreningen Vasamuseets vänner och stiftelsen Vasa Rediviva har stöttat olika projekt inom **Vasamuseet** under 2021. Föreningen Vasamuseets vänner har bidragit ekonomiskt till utställningsprojektet *Skräddarsytt*, där syftet är att återskapa två kompletta 1600-tals dräkter, en mans- och en kvinnodräkt, utifrån fynden av kläder och skor som hittats på skeppet. Föreningen har också bidragit ekonomiskt till programverksamheten på Vasamuseet. Stiftelsen Vasa Rediviva har under året bidragit ekonomiskt till marknadsföringsinsatser för museets besökskampanj i samband med återstarten av öppnandet av museet efter perioden av stängning.

Järnvägmuseet har under 2021 särskilt samarbetat med fyra ideella föreningar inom det järnvägshistoriska området. Föreningarna är Storumans ångloksförening, Arvidsjaur Järnvägsförening, Nora Bergslags Veteranjärnväg samt Skånska Järnvägar i Brösarp. Genom Järnvägmusei vänner har löpande renoveringsarbeten bedrivits på fem av museets fordon i Gävle och Ängelholm. Vänföreningen har också finansierat och tagit redaktionellt ansvar för Järnvägmuseets årsbok SPÅR.

Vrak – Museum of Wrecks har under året inlett ett samarbete med Svensk dykerihistorisk förening, bland annat rörande verksamheten i grannfastigheten Dyktankhuset på Djurgården.

Till de fysiska möten som kunnat genomföras 2021 hör den återupptagna så kallade Maskindagen som genomfördes i september på Vägstationen i Kjula och där de väg- och trafikhistoriska samlingarna står i fokus. Maskindagen hölls i nära samarbete med Maskinhistoriska föreningen och en mängd enskilda fordonsägare. Antalet medverkande aktörer var omkring 75 och antalet besökare var cirka 700.

Flera av de organisationer som engagerar sig för allmogebåtar har gemensamt med ideella aktörer i övriga nordiska länder nominerat den nordiska klinkbyggnadstraditionen till Unesco:s representativa lista över immateriellt kulturarv. Under 2021 fattades beslut i frågan och därmed finns för första gången en svensk företeelse med på listan. SMTM har under processen gett bistånd till Institutet för språk och folkminnen som hanterar dessa nomineringar.

4.5 Samverkan med myndigheter och kommuner

Genom att delta i Riksantikvarieämbetets beredningsgrupp för stöd till kulturarvsarbete medverkar SMTM i fördelningen av ekonomiskt stöd till olika organisationer. Inom både det järnvägshistoriska och maritima området har SMTM bistått Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet vid fördelningen av extramedel som stöd med anledning av coronapandemin.

Inom verksamheten för **Vrak – Museum of Wrecks** har SMTM samarbetat med flera myndigheter kring frågan om plundring av kulturarv på Östersjöns botten. SMTM har även lämnat stöd i form av expertkunskap i samband med en pågående brottsutredning avseende fornminnesbrott, se även avsnitt 6.4.

Vad gäller kulturarvet under vatten har Vrak utbildat 26 nya dykguider som därmed ges möjlighet att dyka på samt guida andra sportdykare att dyka på vraken i kulturreseptatet Dalarö skeppsvraksområde. Utbildningen har skett på uppdrag av och i samverkan med Haninge kommun.

Den ideella järnvägmuseibranschen står inför stora utmaningar på grund av standardiseringar och EU-krav. Införandet av European Rail Traffic Management System (ERTMS), ett nytt signalsystem för järnvägen, innebär att en särskild ombordutrustning, European Train Control System (ETCS), måste installeras på alla dragfordon som ska trafikera banorna. Det innebär mycket höga kostnader för fordonsägare, och även eventuella ingrepp i kulturhistoriskt värdefulla fordon. Järnvägmuseet har tagit initiativ till samordning av behoven. SMTM har påbörjat en dialog med Trafikverket i syfte att verka för att frågorna blir belysta och att ändamålsenliga lösningar utreds. Även certifiering av underhållsverkstäder för järnvägsfordon, så kallad Entity in Charge of Maintenance (ECM), är en utmaning för många järnvägmuseiföreningar där Järnvägmuseet har erbjudit stöd för samordning.

5. Kulturhistoriskt värdefulla fartyg och fordon

UR SMTM:S INSTRUKTION:

Myndigheten ska särskilt verka för bevarande och brukande av kulturhistoriskt värdefulla fartyg, järnvägsfordon och andra fordonstyper som omfattas av myndighetens verksamhetsområde.

Beskrivning

För att människor ska kunna uppleva och färdas med äldre fartyg och fordon måste aktivt arbete med både bevarande och brukande bedrivas. SMTM bevarar och brukar egna fartyg och båtar vid Marinmuseum i Karlskrona och vid Galärvarvet i Stockholm samt egna järnvägsfordon vid Järnvägmuseet i Gävle. Myndigheten stödjer även ideella föreningar och fartygsägare genom k-märkning av fartyg och fritidsbåtar. Ekonomiskt stöd fördelas årligen till kulturhistoriskt värdefulla fartyg. Genom samarbeten med föreningar genom så kallade bareboat charteravtal, se avsnitt 5.1, drivs, förvaltas och tillgängliggörs kulturhistoriska fartyg.

Järnvägmuseet bedriver egen tågtrafik, formellt under samverkansavtal med Trafikverket, över hela landet. Ett antal fordon är utlånade till järnvägmuseiföreningar för främst museitågs- trafik men även för utställningsändamål.

Analys och bedömning

SMTM:s museiverksamhet kopplad till kulturhistoriskt värdefulla fartyg och fordon har även under 2021 påverkats stort av coronapandemin, då till exempel planerade varvsbesök skjutits på framtiden för att leverantörer inte kunnat bistå. Verksamheten har dock under 2021 kunnat bedrivas under något mer normala former än året innan, och en viss återhämtning har skett. Sjöhistoriska museets museifartyg på Galärvarvet har exempelvis visats upp under sommarsäsongen, dock med begränsat tillträde till vissa utrymmen. En viss återhämtning har även skett vad gäller resorna med Järnvägmuseets museitåg, men det är långt ifrån ett normalår.

Under året har SMTM delat ut 1,4 miljoner kronor i fartygsstöd. Detta är 400 000 kronor mer än flertalet tidigare år, vilket var särskilt angeläget för de mottagande fartygsägarna mot bakgrund av att fartygsstödet uteblev helt 2020.

Antalet behandlade och beviljade ansökningar för k-märkning av fartyg och fritidsbåtar ligger på en relativt likartad nivå som tidigare år.

Myndighetens fartyg och järnvägsfordon har stora underhållsbehov. Fartygens bevarande har tidigare i hög grad kunnat finansieras av det överskott som Vasamuseets intäkter genererat. Med högre krav på kontinuitet och stabilt bevarandearbete behöver myndighetens fartygsbevarande präglas av en långsiktighet avseende både finansiering och planerade aktiviteter. Den osäkerhet kring myndighetens besöksintäkter som coronapandemin orsakat, har försvårat planeringen av framtida insatser för fartygen. Dessa insatser är dessutom ofta förenade med höga kostnader. Ett strategiskt arbete för fartygsbevarande har påbörjats, men har bland annat påverkats av resursbrist på grund av coronapandemin.

Mot bakgrund av ovanstående bedömer SMTM att myndighetens arbete med att bruka och bevara kulturhistoriskt värdefulla fartyg och fordon sammantaget är på en god och något förbättrad nivå jämfört med 2020. Vissa lättnader av restriktioner på grund av coronapandemin har möjliggjort att myndigheten i något högre grad kunnat utföra sitt uppdrag att bruka och bevara kulturhistoriskt värdefulla fartyg och fordon 2021. Myndighetens ansträngda ekonomiska situation bidrar dock till svårigheter med att fullfölja uppdraget.

Kvalitetsbedömning

För de fartyg och järnvägsfordon som myndigheten själv bevarar används som kvalitetsmått att det ska finnas en bevarandeplan. Under 2021 har myndigheten tagit fram nya mallar för bevarandeplaner och vårdplaner för myndighetens fartyg. Målet är att samtliga fartyg och järnvägsfordon ska ha en antikvarisk bevarandeplan. För isbrytaren Sankt Erik finns i dag en antikvarisk bevarandeplan, dock inte enligt den nya mallen. Arbete pågår med att ta fram bevarandeplaner enligt den nya gemensamma mallen för myndighetens samtliga fartyg. Detta innebär att SMTM ännu inte uppnått målsättningen för bevarandearbetet vad gäller museifartygen, men är på god väg. Bedömningen är också att detta är ett omfattande och långvarigt arbete. För samtliga fartyg finns en dockningsplan som anger hur ofta de behöver tas in för underhåll på varv.

För järnvägsfordonen finns bevarandeplaner för 163 av de 232 fordon som ingår i Järnvägmuseets samling. Detta innebär att SMTM är på god väg att uppnå målsättningen att alla järnvägsfordon i samlingen ska ha en bevarandeplan. Järnvägmuseet förvaltar fler fordon än de som ingår i samlingen, men de används som trafikfordon eller reservdelsfordon och behöver därför inga bevarandeplaner.

5.1 Museifartyg

Vid **Marinmuseum** har de stationära fartygen minsveparen Bremön, robotbåten Västervik och fullriggaren Jarramas, i likhet med tidigare år, legat vid kajen hela 2021. Under sommaren och den tidiga hösten sanerades Bremön från lös asbest som hade upptäckts ombord i samband med att fartyget förbereddes för varvsbesök. Detta har inneburit att Bremön under hela säsongen varit stängd för besökare, såväl på däck som inombords, vilket framkommer i tabell 22. Varvsbesöket har emellertid inte kunnat genomföras på grund av brist på varvskapacitet i närområdet och planeras därför att genomföras 2022. Även på Västervik har lös asbest upptäckts och fartyget ska saneras under 2022. Det har inneburit att fartyget endast har haft öppet för besökare på däck.

På Jarramas har den påbörjade renoveringen av utrymmena under däck fortsatt under året. Inredning är sedan tidigare bortmonterad och ett arbete med att måla, reparera och renovera delarna pågår. Motortorpedbåten T38, som är ett så kallat bareboat charterfartyg, se avsnitt 5.1, sjösattes under året efter en del reparationer vid Marinmuseum. På grund av coronapandemin och omfattande underhållsarbete blev antalet sjöturer begränsade.

Tre av museets seglande barkar sjösattes under våren. Dessa seglades av föreningen Carlskrona båtskader under sommaren innan de togs upp ur vattnet under tidig höst.

Tabell 22 Besökare på museifartygen

År	2021	2020	2019
Antal besökare på fartyget Bremön	0	48 838	50 745
Antal besökare på fartyget Västervik	32 363	24 441	32 413
Antal besökare på fartyget Jarramas	47 903	36 302	42 840
Antal besökare på museipiren vid Galärvarvet	13 158	0	50 043

Vid **Sjöhistoriska museets** pir vid Galärvarvet har fyra museifartyg varit sjösatta under året: Sankt Erik, Finngrundet, Bernhard Ingelsson och Ångslup 45. Sedvanligt underhåll har utförts under året för att möjliggöra bevarande och för att kunna visa dem för besökare. Även för Sankt Erik och Finngrundet har en omfattande asbestsanering påbörjats under året och kommer att fortsätta under 2022. Ångslup

På ett par av SMTM:s museifartyg har asbestsanering pågått under året. Säckarna på bilden är asbestavfall från sanering på museifartyget Sankt Erik. Foto: Ola Dahlqvist, SMTM.

45 och Bernhard Ingelsson vinterförvaras på land då också underhåll och reparationer kommer att genomföras. Ångslup 45 har körts publikt vid bland annat Örlogsdagarna i augusti.

Asbestsaneringen och de kvarstående coronarestriktionerna har gjort att museifartygen vid Galärvarvet inte hållit öppet inombords. Däremot har besökare kunnat gå ombord på de olika utomhusdäcken.

SMTM använder sig sedan 2005 av upplåtelseformen bareboat charter för kulturhistoriska fartyg. Detta innebär att SMTM äger fartygen medan en ideell förening för respektive fartyg står för underhåll, certifiering, drift och marknadsföring. Dessa samarbeten gör att fartygen kan hållas tillgängliga för allmänheten och möjliggöra en kulturhistorisk verksamhet med bland annat passagerartrafik som inte annars skulle kunna genomföras. I dagsläget är fem före detta örlogsfartyg i drift med denna avtalsform. Fartygen har nationella certifikat för att ta passagerare och göra resor inom och utom landet. Som exempel kan nämnas robotbåten R142 Ystad, som under sommaren besökte Hangö i Finland och Tallinn i Estland, och minsveparen M20, som genomförde en omfattande resa längs Sveriges kust i samband med fartygets 80-årsjubileum.

Under året har totalt cirka 13 150 personer besökt fartygen vid museipiren vid Galärvarvet, se tabell 22. Detta är mindre än en tredjedel jämfört med normalåret 2019. Under hela 2020 hölls museipiren stängd på grund av coronarestriktioner och hade följaktligen inga besökare.

Som en del av Gävle kommuns jularrangemang, körde Järnvägmuseet Pepparkakståget mellan Uppsala och Gävle. Tåget drogs av ett elektriskt lok designat som en pepparkaka. Foto: Henrik Reuter Dahl, SMTM.

5.2 Museitåg

Under året har **Järnvägmuseets** tågtrafik haft 2 565 resenärer, se tabell 23. Detta är mindre än ett normalår exempelvis 2019, men betydligt fler än under 2020.

Bland de tåg som museet har kört under 2021 kan nämnas Vildmarkståget, som är ett samarbete med Destination Inlandsbanan, och som kördes från Stockholm till Abisko och Kiruna. Vidare kördes Pepparkakståget, som är en del av Gävle kommuns jularrangemang, mellan Uppsala och Gävle. Namnet kommer sig av att tåget har ett elektriskt lokomotiv som är designat som en pepparkaka. Slutligen kördes, i samarbete med Jamtli (Jämtlands länsmuseum), ett julmarknadståg från Gävle till Jamtli julmarknad i Östersund. Tågresorna är uppskattade av besökarna och fångar olika målgrupper.

Tabell 23 Tågtrafik

År	2021	2020	2019
Antal trafikdagar	16	3	72
Antal trafikuppdrag	7	3	27
Antal fordon i trafik	28	7	49
Antal resenärer	2 565	150	16 311

Då resorna med Järnvägmuseets museitåg, trots en viss återhämtning, är långt ifrån ett normalår, har mer tid och resurser lagts på fordonsunderhåll. Förutom löpande underhåll har museet genomfört ett antal större åtgärder under året, bland annat för ångloket B 1429 och motorvagn Y1 1343. Museet har även lagt tid på att genomföra städ- och skrotningsinsatser av olika slag. Tunga komponenter har flyttats från fordonsmagasinet för att frigöra ytor för publik verksamhet under Järnvägmuseets varumärke Tåghallen.

5.3 Andra fordonstyper

Föreningen Arlanda flygsamlingars vänner utför ett kontinuerligt underhåll med farkoster i Arlanda flygsamlingar. Trots coronapandemin har bland annat arbete med renovering av flygplanet Albatrossen, med dukning av över- och undervingar, fortgått.

Vid de väg- och trafikhistoriska samlingarna i Kjula har endast mindre underhållsarbeten gjorts på driftsfordonen. Allt fokus har i stället varit på en omflyttning i magasinerna för en effektivare fordonsförvaring.

5.4 K-märkning av yrkesfartyg och fritidsbåtar

SMTM har genom Sjöhistoriska museet k-märkt yrkesfartyg sedan 2001, och sedan 2009 även fritidsbåtar. Systemet bygger på frivillighet, där fartygs- eller båtägaren själv ansöker om att få sitt fartyg eller sin båt k-märkt. Genom k-märkningen uppmärksammas både ideellt arbete och kulturhistoriskt engagemang hos föreningar, enskilda och företag, och uppmuntran ges till fartygens vård och fortsatta användning. K-märkningen syftar till att skapa ett ökat intresse för att bevara historiska fartyg och fritidsbåtar som delar av kulturarvet, till exempel bidrar positiv medial uppmärksamhet kring utmärkelsen till opinionsbildning för fartygsbevarande. Det finns k-märkta fartyg och fritidsbåtar över hela landet. En lista över samtliga k-märkta fartyg och fritidsbåtar finns på Sjöhistoriska museets webbplats.

För att ett fartyg ska beviljas k-märkning måste det vara äldre än 50 år eller av en sådan ålder att det kan anläggas ett kulturhistoriskt perspektiv på fartyget. Det ska vara byggt i Sverige eller ha gått i trafik varaktigt under svensk flagg.

Under 2021 inkom sex ansökningar om k-märkning av fartyg, varav två beviljades. Fartygen var dels ångbogseraren Strand från 1890, dels segelfartyget Amber från 1911. Totalt finns därmed 149 k-märkta fartyg, se tabell 24.

Tabell 24 K-märkning av fartyg

År	2021	2020	2019
Antal k-märkta fartyg	149	147	146
Behandlade ansökningar om k-märkning av fartyg	4	4	6
Antal beviljade ansökningar om k-märkning av fartyg	2	2	2

För att en fritidsbåt ska beviljas k-märkning ska den uppfylla en rad kriterier. Båten ska vara byggd före 1965, vara av särskilt stort kulturhistoriskt värde, vara i original och ha en väldokumenterad historik. Renoveringar ska vara varsamt och kompetent utförda. Under 2021 har

13 ansökningar om k-märkning av fritidsbåtar bedömts, varav elva beviljades. Totalt finns därmed 175 k-märkta fritidsbåtar, se tabell 25. Spridningen över landet är god, även om de flesta finns i Stockholmsområdet.

Tabell 25 K-märkning av fritidsbåtar

År	2021	2020	2019
Antal k-märkta fritidsbåtar totalt	175	164	155
Behandlade ansökningar om k-märkning av fritidsbåtar	13	10	17
Beviljade ansökningar	11	9	9

5.5 T-klassning – undantag för äldre fartyg

För att ha äldre fartyg i trafik med bibehållen sjösäkerhet krävs ofta speciella lösningar som tar hänsyn till fartygens historiska särart. Genom traditionsfartygsklassning (t-klassning) kan kulturhistoriskt värdefulla fartyg medges undantag från vissa avgifter och gällande bestämmelser och får då ett nationellt certifikat som ger möjlighet att segla även internationellt. En ansökan om t-klassning skickas till Sjöhistoriska museet som ger ett utlåtande om fartygets kulturhistoriska värde. Därefter beslutar Transportstyrelsen i frågan. Under 2021 lämnade SMTM två utlåtande om t-klassning till Transportstyrelsen.

Segelbåten Ilona, byggd 1964, var en av de fritidsbåtar som k-märktes 2021. Foto: LJ Landström.

5.6 Fartygsstöd – bidrag till kulturhistoriskt värdefulla fartyg

Att renovera kulturhistoriskt värdefulla fartyg är kostsamt. SMTM erbjuder därför möjligheten att ansöka om fartygsstöd. Stödet kan endast täcka en del av de kostnader som olika fartygsägare har, men utgör en viktig signal om att en statlig institution bedömer att detta kulturarv är betydelsefullt. Vid fördelningen av fartygsstöd beaktas tre aspekter: hur tillgängliga fartygen är för allmänheten, fördelningen mellan olika typer av fartyg samt den geografiska spridningen över landet.

På grund av myndighetens kraftiga nedskärningar till följd av coronapandemin delades inget fartygsstöd ut 2020. Under 2021 fördelade SMTM totalt 1,4 miljoner kronor i fartygsstöd till tio fartyg, se tabell 26.

Beredning av ärenden om fartygsstöd görs i samråd med Riksantikvarieämbetet och Arbetets museum. Därtill ges föreningarna Sveriges Segelfartygsförbund och Sveriges Ångbåtsförening möjlighet att lämna synpunkter.

Skonaren Westkust var ett av de fartyg som fick fartygsstöd 2021.
Foto: Stiftelsen Westkust.

Tabell 26 Beviljade och utbetalade fartygsstöd 2021

Fartygsnamn	Län	Typ	Belopp (tkr)
Sprängaren	Stockholm	Ångfartyg	70
Djurgården 3	Stockholm	Ångfartyg	75
Gratitude	Västra Götaland	Segelfartyg	40
Kvartsita	Västra Götaland	Segelfartyg	225
Sarpen	Skåne	Segelfartyg	390
Westkust	Västra Götaland	Segelfartyg	200
Ellen	Stockholm	Segelfartyg	100
Isolda	Västra Götaland	Segelfartyg	100
Klara Marie	Skåne	Segelfartyg	50
Ägir	Västra Götaland	Motorfartyg/färja	150
Totalt			1 400¹

1) Under 2021 har 20 tkr återbetalats för fartygsstöd som utbetalades 2019.

6. Ökad kunskap

UR SMTM:S INSTRUKTION:

Myndigheten ska särskilt verka för ökad kunskap grundad på forskning och samverkan med andra, exempelvis universitet och högskolor, och förmedla kunskap inom sitt verksamhetsområde.

Beskrivning

Myndigheten skapar ny kunskap genom forskningsarbete och vetenskaplig publicering. Detta sker främst genom tre olika verksamheter: arbetet med forskningsprojekt, samarbetet kring Centrum för maritima studier (CEMAS) samt det marinarkeo-logiska kunskapsarbetet. Myndigheten förmedlar också kunskap genom populärvetenskaplig verksamhet som publikationer, föredrag, utställningar med mera.

Analys och bedömning

SMTM bedömer att insatserna under året har varit goda både för att öka kunskapen och höja kvaliteten i forskningen. Det stora forskningsprogrammet *Den glömda flottan, Sveriges "blåa" kulturarv ca 1450–1850*, som SMTM och Stockholms universitet driver i samverkan inom ramen för CEMAS, har inletts. Forskningsprogrammet har gett goda resultat, både inom den marinarkeo-logiska del som SMTM ansvarar för, och i arbetet med programmets forskningsprojekt. Två av de delprojekt som drivs av forskare vid SMTM pågår och ytterligare ett startar i början av 2022.

Det sammanlagda antalet forskningsprojekt som myndigheten deltar i har bibehållits under året, nya projekt har påbörjats och andra avslutats. Antalet vetenskapliga publikationer har ökat, vilket även det får ses som ett gott resultat.

Kvalitetsbedömning

SMTM bedömer att god kvalitet i verksamheten uppnås om myndigheten deltar i minst åtta forskningsprojekt samt producerar minst fem vetenskapliga publikationer i genomsnitt över åren. Myndigheten har under 2021 deltagit i elva forskningsprojekt

samt producerat nio vetenskapliga publikationer, se tabell 27. Detta bedöms vara ett mycket gott resultat för året.

Vidare är ett kvalitetsmått att SMTM ska producera åtminstone två populärvetenskapliga publikationer per år. Under 2021 publicerades två böcker och en artikel, vilket även det bedöms vara ett gott resultat.

Såväl antalet publikationer som SMTM:s deltagande i forskningsprojekt har ökat under de senaste åren, se tabell 27. Det pågående forskningsprogrammet *Den glömda flottan, Sveriges "blåa" kulturarv ca 1450–1850*, se avsnitt 6.2, kommer också att prägla SMTM:s forskningsverksamhet under flera år framöver.

Tabell 27 Förmedla och skapa ny forskning

	2021	2020	2019
Förmedla forskning			
Antal populärvetenskapliga publikationer	3	3	2
Skapa ny kunskap			
Antal forskningsprojekt	11	11	10
Antal vetenskapliga publikationer	9	6	2

6.1 Publikationer, forskningsprogram och övergripande frågor

De populärvetenskapliga publikationerna består av en artikel i tidskriften *Populär historia* och två böcker. Den ena boken är Järnvägmuseets årsbok SPÅR med ett antal artiklar om järnvägshistoriska ämnen. Boken ges ut i samarbete med Järnvägmusei vänner. Den andra boken är antologin *Under havets yta – berättelser från Vrak – Museum of Wrecks*, med bidrag av ett tjugotal författare från olika institutioner i länder kring Östersjön. Bokens kapitel följer utställningarna i myndighetens nyöppnade museum Vrak – Museum of Wrecks och bidrar med fördjupningar till de vrak och andra lämningar som visas i museet. Boken har också getts ut på engelska under titeln *Under the Surface – Stories from Vrak – Museum of Wrecks*.

De nio vetenskapliga publikationerna som har producerats består av åtta artiklar publicerade i olika tidskrifter, samt boken *Föremålens Hemliga Liv – kön och genus i Vasamuseets samlingar*. I boken, som är en antologi och en del av resultatet från projektet *Gendered Interpretations at the Victoria & Albert Museum and the Vasa*, presenteras tio föremål som på olika sätt belyser frågor om genus och sexualitet.

Vid Järnvägmuseet har en dokumentation av de åtgärder som genomfördes på tre stålvagnar från 1930- och 40-talen inom det första större restaureringsprojektet år 1998 publicerats. Färgen till vagnskorgarna togs fram med ambitionen att återskapa den ursprungliga färgen ripolinlack. Vagnarna ingick i Årgångståget från hösten 1998, ett koncept med ett tåg i 1930–40-talsstil som trafikerade Stockholm–Gävle i samarbete med Stockholms Kultursällskap för Ånga och Järnväg (SKÅJ).

Rapporten *Transporthistorisk forskning i Sverige* sammanfattar den workshop som 2019 samlade deltagare från flera lärosäten och andra institutioner i Sverige. En direkt följd av workshopen är förstudien *Historiska underlag till nytta för infrastruktur och forskning*, se även avsnitt 6.2.

Forskningsprogram finns för fyra av myndighetens fem museer. Arbete med att ta fram ett forskningsprogram för Vrak – Museum of Wrecks planeras till 2022. Myndigheten deltar i Centralmuseernas forskningsnätverk och Centralmuseernas forskargrupp samt i nätverket Sjöstjärnan där statliga myndigheter som arbetar med maritima frågor samverkar.

6.2 Forskningsprojekt

SMTM har under 2021 arbetat med elva forskningsprojekt. Ett av dessa har påbörjats och två har avslutats under året.

Ett nytt forskningsprojekt, som beviljades medel av Trafikverket under 2021, är ovan nämnda *Historiska underlag till nytta för infrastruktur och forskning – en förstudie*. Projektet startar 2022 och genomförs i samarbete med Centrum för Näringslivshistoria. Projektets syfte är att undersöka de väg-, civilflyg- och järnvägshistoriska samlingarnas potential som källa till historisk och annan forskning och som resurs i Trafikverkets planering och verksamhet.

Projektet *Färg som material – för gestaltning, exponering och restaurering* har 2021 avslutats med en doktorsavhandling vid Göteborgs universitet. Projektet har bedrivits med utgångspunkt i den restaureringsverksamhet som finns vid Järnvägmuseet och har skett i samarbete med Hantverkslaboratoriet i Mariestad, som är en del av Göteborgs universitet, samt Station Ormaryd AB och Trafikverket. Projektet, som haft en hantverksvetenskaplig inriktning, har undersökt rotskyddande målningsbehandlingar av järn med linoljebaserade färger.

Projektet *Järnvägens gröna kulturarv* är ett doktorandprojekt i samarbete med Göteborgs universitet och Trafikverket, som även finansierar projektet. Syftet med aktuella etapp 2 av forskningsprojektet är att fördjupa kunskapen om planteringsverksamheten under den statliga järnvägens uppbyggnadsfas respektive nedskärningsfas. Under året har två artiklar, seminarier och en konferens genomförts. Vidare har en inventering av spår efter planteringar längs Malmbanan genomförts i samarbete med konsulter, och arkivmaterial i form av klippböcker och en fotosamling har digitaliserats.

Projektet *Flyktens materialitet* handlar om flykten över Östersjön från Baltikum till Sverige under andra världskriget. Det är knutet till Sjöhistoriska museet och har genomförts i samarbete med CEMAS. Forskningsmedel för åren 2019–2021 har beviljats från Riksantikvarieämbetet. Under året har dokumentationsarbetet i projektet avslutats och en vetenskaplig artikel har publicerats. Projektet avslutas nästa år med en populärvetenskaplig bok med utgångspunkt i de fotografier, de dokumentationer och den forskning som är projektets resultat.

Forskningsprogrammet *Den glömda flottan, Sveriges "blåa" kulturarv ca 1450–1850*, finansieras av Riksbankens

Collage av dokumenterade föremål inom forskningsprojektet *Flyktens materialitet*. Projektet handlar om flykten över Östersjön från Baltikum under andra världskriget. Foto: Anneli Karlsson, SMTM.

Jubileumsfond och är ett samarbete mellan SMTM och Stockholms universitet inom ramen för samarbetet inom CEMAS. Programmet är tvärvetenskapligt och inbegriper historiker, arkeologer och etnologer. Det löper över sex år och belyser olika aspekter av den seglande svenska träflottans historia med fokus på dess fartyg, i synnerhet de många fartyg som bevarats som skeppsvrak. Inom den marinarkeologiska del i programmet som SMTM ansvarar för har 14 vrak undersöks under 2021, bland annat i Vaxholm och Karlskrona. Inom programmet genomför dessutom ett tiotal forskare delprojekt utifrån olika aspekter av programmets övergripande mål. Delprojekten kommuniceras bland annat via Vrak – Museum of Wrecks webbplats.

Projektet *Osmundskeppet och Östersjön som järnmarknad* utgår ifrån det så kallade Osmundvraket från 1500-talet, som ligger i Stockholms skärgård, och bedrivs i

samarbete med bland annat Jernkontoret. Projektet ska undersöka det mycket välbevarade vraket och dess last av så kallat osmundjärn. Under året har en arkeologisk undersökning genomförts med fokus på lasten och dess sammansättning. Dessutom har samarbetet med olika institutioner och forskare kring Östersjön breddats genom anordnandet av en serie digitala workshops med deltagare från bland annat Sverige, Polen, Tyskland, Finland och Estland.

Projektet *Kläder och skor från det svenska örlogsskeppet Vasa* är ett infrastrukturprojekt med syfte att dokumentera de textil- och läderföremål från Vasa som kommer från klädedräkter, samt tillgängliggöra dem för forskarsamhället via en databas. Projektet, som pågår 2020–2022, är ett samarbete med Uppsala universitet och finansieras av Riksbankens jubileumsfond. Materialet från Vasa är sannolikt den största bevarade samlingen av

klädedräkter från människor i de bredare samhällsskikten från denna tid. Under året har en omfattande dokumentation genomförts även om takten även detta år fått minska något på grund av coronapandemin. Information för att kunna rekonstruera två kompletta uppsättningar kläder har tagits fram, och ett internationellt symposium med deltagare från tio olika länder har organiserats. Den första fasen av forskning som bedrivs på de kläder som dokumenterats inom forskningsprojektet utgörs av projektet *Vasas dräkter: Från fragment till klädesplagg* som finansieras av Riksantikvarieämbetet. Tygprov har analyserats för färgrester och fiberidentifikation vid Riksantikvarieämbetet, och under 2021 har två uppsättningar kläder rekonstruerats på papper. Dessa kommer att sys upp i en publik syateljé på Vasamuseets entréplan och är en del av museets uppmärksammande av den svenska marinens 500-årsjubileum under 2022.

Vasamuseet driver även satsningen *Finding the Vasa Cannon*, som syftar till att hitta de kanoner som bärgades från Vasa 1663–1683 och därigenom belysa 1600-talets internationella handel med vapen och metall. Endast tre av de ursprungligen 64 kanonerna på Vasa finns i dag på museet. Satsningen består av tre fristående projekt; dykningar på Vasas förlisningsplats, arkivforskning och medborgarforskning. Dykningsprojektet drivs av SMTM. Under 2021 genomfördes inga nya undersökningar vid förlisningsplatsen. Föreningen Vasamuseets vänner ansvarar för arkivforskningsprojektet, men driver det i samarbete med SMTM. Under året har en bidragsansökan lämnats in inom den del som rör medborgarforskning och som Föreningen Vetenskap & Allmänhet ansvarar för inom samarbetet. Nederländernas, Storbritanniens och Danmarks ambassader deltar även aktivt i denna satsning.

Kajutanprojektet syftar till att dokumentera, analysera och rekonstruera hur kajutorna i skeppet Vasas akter såg ut, och har genomförts i samarbete med Uppsala universitet. Totalt har cirka 2 000 föremål dokumenterats i projektet och underlag till en digital rekonstruktion har skapats.

I projektet *Gendered Interpretations at the Victoria & Albert Museum and the Vasa* har Vasamuseets forskare under åren 2017–2020 samarbetat med Victoria and Albert Museum i London, Lunds universitet, University of

Plymouth samt University of Western Australia. Projektets syfte var att anlägga ett genusperspektiv i tolkningen av föremål ur museernas samlingar och sedan tillämpa de nya rön i publik verksamhet. En viktig del bestod av samarbetet mellan olika personalgrupper på museerna, samt av att den nya kunskapen tillgängliggjordes både i museernas databaser och för dem som arbetar med utställningar och pedagogisk verksamhet. För Vasamuseets del avslutades projektet med boken *Föremålens hemliga liv* som kom ut hösten 2021.

Vasamuseet samarbetar även i ett projekt om det svenska örlogsskeppet Solen som drivs av National Maritime Museum i Polen. Under 2021 fick planerade forskarbesök ställas in på grund av coronapandemin.

6.3 Centrum för maritima studier (CEMAS)

Centrum för maritima studier (CEMAS) är en gemensam och samfinansierad satsning av SMTM och Stockholms universitet. Samarbetet syftar till att skapa forskning och utbildning inom maritim historia, etnologi och arkeologi. Pågående forskningsprojekt är bland annat ovan nämnda *Den glömda flottan. Sveriges "blåa" kulturarv ca 1450–1850*, samt ett projekt om sjöminor som arv och aktörer.

För att lyfta fram maritim forskning arrangerar SMTM maritima seminarier tillsammans med CEMAS. Under 2021 hölls tolv digitala seminarier som totalt lockade 450 besökare. Innan coronapandemin, då seminarierna hölls fysiskt, var deltagarantalet i genomsnitt cirka 25 deltagare per seminarium. Deltagarantalet vid de digitala seminarierna under 2020 och 2021 har varit markant högre. Ambitionen för 2022 är därför att arbeta för en hybridlösning med möjlighet att delta såväl digitalt som fysiskt.

Forskare från CEMAS publicerar även vetenskapliga artiklar och bidrag till antologier inom ämnesområdet. Under 2021 har arbetet med antologin *Facing the Sea – Essays in Swedish Maritime studies* med bidrag av elva forskare slutförts. Författarna är historiker, etnologer och marinarkeologer. I boken får läsaren ta del av erfarenheter från havet.

Forskningsprojektet *Kläder och skor från det svenska örlogsskeppet Vasa* syftar till att dokumentera textil- och läderföremål från klädedräkter som hittats på Vasa. Foto: Anneli Karlsson, SMTM.

6.4 Marinarkeologi

SMTM bedriver ett omfattande marinarkeologiskt arbete med främst arkeologiska uppdrag enligt kulturmiljölagen. Uppdragsverksamhetens omfattning beskrivs närmare under avsnitt 7.1. Under 2021 publicerades elva tryckta arkeologiska rapporter och tre rapport-PM. Förutom de rapporter som skrivs på Länsstyrelsens uppdrag skriver SMTM även rapporter bland annat efter egna undersökningar.

Av särskilt intresse under året var de dykningar som genomfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Blekinge län med syfte att ta fram ett marinarkeologiskt kunskapsunderlag för spärranläggningar och fartyglämningar i Lyckebyfjärden. Dateringarna på de undersökta lämningarna sträcker sig från 1100-talet till 1700-talet.

Det fortsatta arbetet med vraken efter två örlogsskepp som undersöktes i Vaxholm 2019 har gett intressanta resultat. Genom kompletterande måttagning, dendrokronologisk datering (datering av trä med hjälp av träets årsringar) samt arkivstudier har vraken, som tidigare troddes kunna vara något av Vasas tre systerskepp, i stället identifierats som örlogsskeppen Apollo och Maria, båda byggda 1648 i Wismar respektive i Stockholm.

Därtill har de dykningar som genomförs på uppdrag av Karlskrona kommun vid Djupasund i Blekinge skärgård fortsatt. I sundet finns ett antal äldre örlogsfartyg sänkta under 1700- och 1800-talen. Arbetet har syftat till att kar-

tera lämningarna på platsen, samt att datera och i förlängningen identifiera de sänkta skeppen. Karlskrona kommun avser att i samarbete med Länsstyrelsen i Blekinge län skapa en så kallad dykpark på platsen, och SMTM:s arbeten utgör ett viktigt kunskapsunderlag i det arbetet. Sex fartyg har identifierats och resultaten kommer att presenteras i en rapport under 2022.

Under året har även SMTM:s arbete för att motverka vrakplundring fortsatt. Arbetet sker i samverkan med bland annat Sjöpolisen, Kustbevakningen, polisens nationella operativa avdelning (NOA), Åklagarmyndigheten samt olika länsstyrelser. Bland annat har SMTM lämnat stöd i form av expertkunskap i samband med en pågående brottsutredning avseende fornminnesbrott, samt deltagit i operation Pandora, som är ett samarbetsprojekt under ledning av Europol och Garda Civil med syfte att motverka kulturarvsbrott. SMTM har inom detta projekt tillsammans med NOA, Sjöpolisen och Kustbevakningen utfört flera riktade insatser i form av dykbesiktningar på olika vrak. Därtill har en vård- och skyddsplan tagits fram för Osmundvraket i Stockholms skärgård.

Myndigheten deltar i även i Marinarkeologiska rådet som är ett nätverk som samlar en rad institutioner och museer i landet i syfte att diskutera aktuella frågor rörande det marinarkeologiska området. Rådet brukar mötas två gånger per år. Under 2021 genomfördes dock inget möte på grund av coronapandemin.

7. Avgiftsbelagd verksamhet – fördjupning

UR SMTM:S INSTRUKTION

Utöver de uppgifter som myndigheten har enligt 1 och 2 §§ får den tillhandahålla varor samt åta sig att utföra undersökningar, utredningar och andra tjänster inom sitt verksamhetsområde.

7.1 Uppdragsarkeologi

SMTM bedriver marinarkeologisk uppdragsverksamhet vid projektering och fysisk planering vid och under vatten.

Den marinarkeologiska uppdragsverksamheten bidrar till ny kunskap om kulturarvet under vatten och till ökad kännedom om och bättre förutsättningar för bevarande. Den marinarkeologiska kompetens som SMTM:s medarbetare har växer och utvecklas genom de marinarkeologiska uppdragen. Vid sidan av de vetenskapliga resultaten ger uppdragen ofta stor medial uppmärksamhet för det maritima kulturarvet.

Under 2021 har myndigheten arbetat med 28 arkeologiska uppdragsprojekt, varav sju har avslutats under året, se tabell 28.

Tabell 28 Arkeologiska uppdragsprojekt

År	2021	2020	2019
Antal avslutade projekt under året	7	15	14

Under året har elva rapporter publicerats och tre undersökningar har rapporterats genom enklare rapport-PM som inte publiceras. Ytterligare redovisning om SMTM:s marinarkeologiska verksamhet finns att läsa under avsnitt 6.4.

SMTM bedriver ett omfattande marinarkeologiskt arbete. Under året har bland annat en nyupptäckt spärranordning från tidig medeltid undersökts i Blekinge. Foto: Jim Hansson, SMTM.

7.2 Försäljning av varor

För att skapa mervärde till museibesöket finns butiker som säljer varor med koppling till museernas verksamhetsområden. Det ekonomiska utfallet av butiksverksamheten redovisas i avsnitt 1.2.

Marinmuseums butik i Karlskrona har ett utbud med marin koppling, men också med kopplingar till landskapet och skärgården. Butiken strävar efter ökad hållbarhet i alla led och upplyser besökarna om vilka produkter som är särskilt hållbara. Butiken har under året tagit fram ett sortiment för att uppmärksamma skeppskonstruktören

Varorna i Vrak – Museum of Wrecks museibutik kommer från miljömedvetna leverantörer. För att värna haven finns till exempel nästan ingen plast i butiken. Foto: Mikael Dunker, SMTM.

Fredrik Henrik af Chapmans födelse för 300 år sedan.

Sjöhistoriska museets butik vill entusiasmera och vara kunskapsuppbyggande inom det maritima området. Museets egna samlingar ligger ofta till grund för de varor som museibutiken tar initiativ till ska tas fram och produceras. Sedan flera år arbetar butiken med att kontinuerligt höja hållbarhetskraven. Exempelvis har inköp av plastföremål minimerats, inklusive återvunnen plast, då det kan vara svårt att härleda plastvarans livscykel. Museifartygen vid Galärvarvet har ett mindre sortiment till försäljning under sommarsäsongen då besöksmålet är öppet för publik. Liksom på Marinmuseum har Sjöhistoriska museets butik tagit fram produkter kopplade till 300-årsjubileet av skeppskonstruktören Fredrik Henrik af Chapmans födelse och museets utställning om honom.

Vasamuseets butik har som målsättning att med ett varierat sortiment förlänga och förstärka besökarens upplevelse av museibesöket. Ambitionen är att i första hand utforma sortimentet utifrån kopplingar till tidsepoken kring Vasa, skeppet, föremålen och museet. Målet är att alla museibesökare även ska besöka butiken och kunna hitta varor och produkter i olika prisklasser. I butiksverksamheten sker ett medvetet arbete kring kvalitetssäkring och ökad hållbarhet, bland annat genom kontakt med återförsäljare och leverantörer för att säkerställa produkternas kvalitet och etiska och hållbara perspektiv kring tillverkningsprocessen. En ambition sedan flertalet år är också att minska mängden förpackningsmaterial.

En satsning har gjorts med fokus på sortiment för barn, med gott utfall. En större satsning har varit att utveckla en webbaserad försäljning som har fallit väl ut.

Vrak – Museum of Wrecks butikskoncept bygger på medvetna val och samarbeten med miljömedvetna leverantörer. Större delen av produkterna kommer från Sverige eller närområdet kring Östersjön. Sortimentet är handplockat med inspiration från upplevelsen i museet, utställningarna och arkiven, och är en del av kunskapsförmedlingen genom att produktvalet är byggt utifrån en berättelse. För att värna om haven finns nästan ingen plast i butiken. Butiken har också varit noga med att välja produkter som inte är emballerade med onödigt mycket plast när de kommer från leverantören. Hantverk och kvalitet har varit ledord och många av produkterna är unikt framtagna för museet.

7.3 Evenemang och bokade aktiviteter

Vid sidan av museernas ordinarie öppethållande och program för allmänheten erbjuder SMTM:s museer bokningsbara program för enskilda grupper och uthyrning av lokaler. Med bokningsverksamheten kan museerna nå målgrupper som annars inte hade besökt myndighetens museer och ge incitament till ytterligare besök eller intresse för det maritima och transporthistoriska kulturarvet. Det ekonomiska utfallet av bokningsverksamheten redovisas i avsnitt 1.2.

Marinmuseum har under året genomfört 27 bokade visningar för enskilda grupper. **Sjöhistoriska museet** genomförde under året 23 lokalbokningar för möten eller konferenser i museets lokaler samt nio bokade visningar. Inga lokalbokningar gjordes dock under första halvåret av 2021 på grund av coronapandemins restriktioner gällande sammankomster. Något som påverkat bokningsfrekvensen på Sjöhistoriska museet är att museet under året inte har haft någon restauratör till museets kafé, och i och med det inte kunnat möta bokningsönskemål där catering ingår.

Under 2021 har **Vasamuseet** genomfört åtta evenemang i skeppshallen samt 32 kvällsvisningar med eller utan förtäring i museets restaurant. Antalet har i hög grad påverkats av coronapandemin och medföljande restriktioner under året. Under sommaren genomförde museet en ny typ av evenemang, med gruppvisa besök under kvällstid enbart för besökare som kommit med kryssningsfartygen som anlöpte under sommaren och hösten 2021.

8. Internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete

UR SMTM:S INSTRUKTION

SMTM ska bedriva internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete.

8.1 Internationellt utbyte och samarbete

SMTM bevakar och deltar i internationella samarbeten och utbyten genom konferenser, studiebesök, kommittéer och andra kontakter. Ytterligare internationella samarbeten inom forskningsområdet redovisas under avsnitt 6.

I likhet med föregående år har flertalet konferenser och andra internationella möten på grund av coronapandemin ställts in, flyttats eller gjorts om till digitala möten.

Ett av SMTM:s mest långvariga internationella samarbeten är Östersjösamarbetet Baltic Region Heritage Committee (BRHC). Här deltar SMTM i två arbetsgrupper, dels för kulturarvet under vatten, dels för kustkultur. Under hösten 2021 arrangerades samarbetets sjunde konferens Oslo Forum med underrubriken Cultural Heritage in a Changing Climate. Konferensen inleddes med premiärvisning av filmen The Power of Volunteering med filmbidrag från olika delar av Östersjöregionen. Från svensk sida var bidraget ett filminslag om postrodden mellan svenska Grisslehamn och åländska Eckerö. Under året har SMTM också bidragit med underlag till en kommande bok inom Östersjösamarbetet.

Bland de kontinuerliga internationella samarbetena bör även nämnas att SMTM deltar i styrelsearbetet för International Council of Maritime Museums (ICMM) samt International Association of Transport and Communications Museums (IATM).

Marinmuseum har varit associerad partner i EU-projektet DUNC – Development of Unesco natural and cultural assets, där Karlskrona kommun är fullvärdig partner. DUNC:s syfte är att öka antalet turister och samtidigt stärka det lokala näringslivet. I projektet ingår fyra världsarv runt södra Östersjön som samarbetar för att uppnå en hållbar och växande besöksnäring. Projektet avslutades 2021. Därefter etablerades ett nätverk av aktörer som arbetar med världsarv och utveckling av dessa kring Östersjön. Nätverket heter Baltic Heritage Ideas och samlar offentliga aktörer, företagare och ideella organisationer kring utveckling av hållbar turism i världsarv. Marinmuseum ingår som en av aktörerna i nätverket.

Sjöhistoriska museet blev under året Sveriges första nationella partnerinstitution till FN:s årtionde för havsforskning till stöd för hållbar utveckling 2021–2030. Partnerskapet innebär att man genom olika folkbildande insatser ska bidra till att öka kunskapen om havet kopplat till de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

I samband med Östersjödagen i augusti, och i samarbete med Sveriges Radios symfoniorkester, sändes en live-konsert från Sjöhistoriska museet i Sveriges radio P2 i estnisk, lettisk och litauisk nationell radio. Genom att uppmärksamma dagen med en konsert ville Sjöhistoriska museet bidra till att informera om FN:s årtionde om havsforskning.

Vasamuseets expertkunskap nyttjas av tidskrifter, exempelvis International Journal of Nautical Archaeology, som är en ledande vetenskaplig tidskrift på det marin- arkeologiska området.

Medarbetare från museet har också medverkat i ett flertal fysiska och digitala workshoppar samt mässor under året, bland annat European Tour Operators Association (ETOA), World Travel Market i London, IMEX America i Las Vegas, US Road Show i Los Angeles och New York samt Stockholm Impact i Barcelona. Utöver detta har medarbetare från museet även medverkat i föredrag med American-Swedish Historical Museum, Scandinavia House, New York, samt varit talare vid World Federation of Tour Guide Association (WFTGA) med cirka 700 deltagande auktoriserade guider.

Inför öppnandet av **Vrak – Museum of Wrecks** har inlån skett från fem andra länder runt Östersjön (Danmark, Tyskland, Polen, Finland och Estland). I samband med urvalet av objekten har museet haft ett rikt och värdefullt samarbete och kunskapsutbyte med respektive lands museum. Detta arbete har även lagt grunden för ett fortsatt utbyte kring marinarkologi och frågor rörande Östersjön mellan institutionerna. Bygandet av Vrak har skett på entreprenad. Utställningarna har producerats tillsammans med en holländsk utställningsproducent. Merparten av samarbetet har skett via digitala kanaler, vilket bland annat har medfört en kompetenshöjning för myndigheten avseende arbete med utställningsproduktion på distans.

8.2 Interkulturellt utbyte och samarbete

Marinmuseum genomförde under 2021 ett program för Svenska för invandrare (SFI)-elever där man tillsammans tittade på utställningarna och diskuterade Sveriges historia och hur samhället har utvecklats till i dag.

Inom ramen för programmet Sjöhistoriska Dyker Upp! flyttade **Sjöhistoriska museet** under sommaren 2021 tillfälligt ut delar av Seglarskolans verksamhet till Botkyrka kommun vid Fittja strand. Det blev ett uppskattat arrangemang där cirka 40 ungdomar och föräldrar fick en snabbkurs i segling av Seglarskolans instruktörer. Syftet med aktiviteten var, att som en integrationsfrämjande insats, introducera Sjöhistoriska museet för en publik som i mycket begränsad utsträckning känner till museets verksamhet.

Sjöhistoriska museet har haft pedagogiska program för SFI-grupper, men i betydligt mindre omfattning jämfört med tidigare normalår.

Under sommaren 2021 flyttade Sjöhistoriska museet tillfälligt Seglarskolans verksamhet till Botkyrka där ungdomar och föräldrar i kommunen fick en snabbkurs i segling av seglarskolans instruktörer. Foto: Anneli Karlsson, SMTM.

Vasamuseet har fortsatt arbetet med tillgänglighet och mångfald i samarbete med andra aktörer i samhället. Museet har under 2021 bland annat genomfört fyra digitala språkkaféer med föreningen Kompis Sverige, som skapar möten mellan nya och etablerade svenskar i syfte att utöka de sociala nätverken och ge tillfälle till språkutbildning i vardagen. Vasamuseet har samarbetat med Kompis Sverige i flera år. Vidare erbjuder Vasamuseet SFI-grupper fri entré och en särskild resurssida för målgruppen finns på museets webbplats.

Under hösten startades ett nytt samarbete med StudioUng som ingår i föreningen Midsommargården i Stockholm. Med det samarbetet bidrar museet till en meningsfull och kreativ fritid för nyanlända ungdomar mellan 16 och 25 år.

Vrak – Museum of Wrecks har upprättat ett samarbete med Sunnadalskolan i Karlskrona för att prova den metodik och det innehåll som kommer att vara kännetecknande för museets skolwebb, se avsnitt 3.4. Sunnadalskolan i Karlskrona är en skola med cirka 30 nationaliteter, där cirka 98 procent av eleverna har ett annat modersmål än svenska. Under året genomförde Sunnadalskolan en temavecka om Östersjön i samarbete med en museipedagog från Vrak. Uppgifter, faktamaterial och lärarhandledningar kunde då testas och utvärderas för vidare bearbetning och publicering på Vraks skolwebb. En film om temaveckan på Sunnadalskolan producerades och finns att se på Vraks webbplats. Samarbetet har genererat viktiga erfarenheter om hur material kan utformas och erbjudas, samt hur pedagogiskt nytänkande kan stärka hållbarhets- och kulturarvspedagogik i mångkulturella skolmiljöer.

9. Kompetensförsörjning

UR 3 KAP. 3 § FÖRORDNING (2000:605) OM ÅRSREDOVISNING OCH BUDGETUNDERLAG:

Myndigheten ska redovisa de åtgärder som har vidtagits i syfte att säkerställa att kompetens finns för att fullgöra de uppgifter som avses i 1 § första stycket. I redovisningen ska det ingå en bedömning av hur de vidtagna åtgärderna sammantaget har bidragit till fullgörandet av dessa uppgifter.

Coronapandemin har fortsatt haft en påverkan på myndigheten, och effekten av det omställningsarbete med avveckling av cirka 20 procent anställda som genomfördes under 2020 har blivit tydlig under året. Omställningsarbetet och de neddragningar som verkställdes 2020 genomfördes utifrån de förutsättningar och den kunskap SMTM hade vid aktuell tidpunkt. Det fanns många osäkra faktorer, bland annat vilket statligt stöd som myndigheten kunde räkna med, liksom coronapandemins fortsatta påverkan för besöksnäringen och beräkning av entréintäkter till myndigheten. SMTM tog ett stort ekonomiskt ansvar och genomförde nedskärningar av personal och budget. I omställningsprocessen var målsättningen att de tjänster och kompetenser som fanns kvar var verksamhetskritiska. Trots en lägre ambitionsnivå och nedprioriteringar i verksamheten har verksamhetens behov och omfattning inte minskat i relation till de begränsade ekonomiska och personella resurserna efter omställningen. Skälen till det grundar sig bland annat i ökade behov kopplat till en ökad digitalisering, öppnandet av den nya museiarenan Vrak – Museum of Wrecks, ombyggnationen av Järnvägmuseet samt oförändrade lagkrav som myndigheten ska efterleva. SMTM har även tappat en stor andel behovsanställda under de perioder då museerna varit stängda under 2020, vilket har skapat svårigheter att bemanna den publika verksamheten och hålla museerna öppna.

Mot ovanstående bakgrund har SMTM under 2021 sett behov av att utöka med ytterligare personalresurser under 2022 och 2023. Ett arbete har genomförts på ledningsnivå med att identifiera och prioritera de mest kritiska behoven utifrån en myndighetsövergripande prioriteringsmodell,

där de mest verksamhetskritiska tjänsterna viktats utifrån utgångspunkterna att säkerställa att SMTM kan klara sina instruktionsenliga uppgifter, att SMTM kan följa gällande lagar och förordningar samt utifrån ett arbetsmiljöperspektiv. Beslut har fattats om att utöka bemanningen under 2022 med åtta heltidstjänster och sex deltidstjänster. Tre av heltidstjänsterna är stödkompetens medan fem heltidstjänster och sex deltidstjänster är kärnkompetens.

För att säkerställa myndighetens långsiktiga kompetensförsörjning och måluppfyllelse har SMTM sedan 2019 en HR-strategi, som har utvecklats utifrån den vedertagna kompetensförsörjningsmodellen ARUBA:

- Attrahera medarbetare och chefer med rätt kompetens,
- Rekrytera medarbetare och chefer som matchar nuvarande och framtida kompetenskrav,
- Utveckla befintliga medarbetare och chefer så att de klarar dagens arbetsuppgifter och morgondagens utmaningar,
- Behålla verksamhetskritisk kompetens och nyckelpersoner,
- Avveckla medarbetare som inte längre kan eller vill bidra.

HR-strategin syftar till att identifiera långsiktiga strategiska utvecklingsområden och prioriteringar av aktiviteter för att säkerställa kompetensförsörjningen på sikt. Den utgör en långsiktig plan för hur HR-arbetet ska bidra till att verksamheten har rätt kompetens för att nå verksamhetens mål på både kort och lång sikt. Prioritering av arbetsområden och aktiviteter har gjorts med utgångspunkt i hur värdeskapande de är för SMTM samt hur

stor påverkansgrad de har på myndighetens kompetensförsörjning i stort.

SMTM bedömer att myndighetens förmåga att attrahera, rekrytera och behålla rätt kompetens är god. De åtgärder för kompetensförsörjningen som vidtagits har bidragit till SMTM:s måluppfyllelse, om än med en något lägre ambitionsnivå.

9.1 Attrahera och rekrytera kompetens

Under 2021 har insatser genomförts för att välkomna, introducera och inkludera SMTM:s nya medarbetare och chefer i verksamheten. Introduktionen genomförs med syfte att vara en attraktiv arbetsgivare och att ge nya medarbetare en god start som anställd vid SMTM. Introduktionsutbildning genomförs som komplement till individuella introduktionsplaner. Utbildningen innehåller bland annat information om förmåner, en introduktion till den statliga värdegrunden och rollen som statligt anställd, SMTM:s vision och uppdrag, arbetsmiljöarbete, genomgång av SMTM:s policy och handlingsplan mot sexuella trakasserier samt en introduktionsutbildning kring hållbarhet.

Under 2021 har SMTM rekryterat och introducerat medarbetare i högre utsträckning än 2020 och på en nivå som i högre grad motsvarar ett normalår, se tabell 29. Majoriteten av de tillsättningar av tjänster som genomförts under året är tidsbegränsade anställningar. SMTM har kunnat tillsätta samtliga utlysta tjänster där rekryteringsprocessen fullgjorts med efterfrågad kompetens, och antalet sökanden i genomsnitt har ökat markant.

Tabell 29 Nyckeltal för kompetensförsörjning

År	2021	2020	2019
Antal anställda genom rekrytering	93	56	98
Antal inkomna ansökningar vid utlysta tjänster	2 585	981	2 394
Antal ansökningar i genomsnitt per utlyst tjänst	59	18	42
Antal tjänster som inte kunnat tillsättas vid en första utlysning	0	0	6

Mot den bakgrunden görs bedömningen att SMTM sammantaget haft god förmåga att attrahera och rekrytera den kompetens som verksamheten behöver.

9.2 Utveckla, behålla och avveckla

Under 2021 har SMTM fortsatt utveckla ledarskap och medarbetarskap. Ledarutveckling på gruppnivå har skett inom ramen för myndighetens så kallade chefsforum, en mötesform där chefer har getts möjlighet att reflektera över det egna ledarskapet, drivkrafter och motivation. Cheferna har fått teoretisk kunskap om motivationsteorier och vilka förutsättningar som behövs för att utveckla ett gott medarbetarskap. En verktygslåda med stödmaterial för utveckling av medarbetarskap har tagits fram, med syfte att stödja chefer i det fortsatta arbetet med att utveckla medarbetarskap inom sin arbetsgrupp.

SMTM har under året påbörjat implementeringen av en medarbetarskapspolicy. Syftet med policyn är att tydliggöra de förväntningar som finns på alla anställda, samt att vara en attraktiv arbetsgivare. Att arbeta aktivt med att utveckla medarbetarskap blir en allt mer viktig faktor utifrån att stärka förmåga till självledarskap och förmåga att hantera ett arbetsliv i ständig utveckling och förändring.

SMTM:s medarbetare och chefer har genomfört kompetensutveckling utifrån individuella behov genom att delta i seminarier, utbildningar och nätverk. Verksamhetens behov av kompetens har även tillgodosetts genom att anlita konsulter och genom samarbeten med andra institutioner.

Ytterligare ledarskapsutveckling har skett inom myndighetens ledningsgrupp med stöd av extern konsult. Syftet med detta arbete är bland annat att ledningsgruppen ska skapa en gemensam nulägesbild och därmed grund för fortsatt utvecklingsarbete.

Som ett led i SMTM:s strävan att vara en attraktiv arbetsgivare med engagerade medarbetare och ledare, samt ha en god arbetsmiljö som bidrar till ett hållbart arbetsliv har myndigheten beslutat att i de fall det är möjligt erbjuda en flexibilitet i fråga om var och hur medarbetarna utför sitt arbete. Utgångspunkten är att arbete på distans ska ge ett mervärde både för arbetsgivaren och medarbetaren.

Coronapandemin har medfört omfattande förändringar i arbetsmiljön, bland annat har distansarbete och distansledarskap ökat, nya arbetssätt såsom digitala visningar utvecklats. Fokus under året har också varit arbete med att förebygga risk för smittspridning på arbetsplatserna

och i den publika miljön. SMTM har som ett led i myndighetens systematiska arbetsmiljöarbete genomfört riskanalyser och regelbundet undersökt den organisatoriska och sociala arbetsmiljön genom pulsundersökningen Hur är läget?

Inga åtgärder har vidtagits i syfte att avveckla kompetens under 2021.

9.3 Sjukfrånvaro

Sjukfrånvaron på SMTM har minskat under 2021 från 4,20 procent 2020 till 3,83 procent 2021, se tabell 30. I huvudsak handlar det om att det är korttidsfrånvaron som har minskat. Detta kan tänkas bero på att museerna har varit stängda under en stor del av året, och många har arbetat hemifrån, vilket medfört att medarbetarna i högre grad kunnat arbeta med mildare förkylningssymptom. Under perioden när museerna haft öppet (maj-december) har cirka 60 procent av SMTM:s medarbetare helt eller delvis arbetat hemifrån, vilket också bidragit till minskad korttidssjukfrånvaro vid mildare symptom. Andelen långtidssjukfrånvaro av den totala sjukfrånvaron har ökat, vilket delvis beror på minskad korttidssjukfrånvaro och delvis på en ökning av antalet medarbetare med långtidssjukfrånvaro.

Tabell 30 Sjukfrånvaro

År	2021	2020	2019
Sjukfrånvaro totalt	3,83 %	4,20 %	3,41 %
Andel långtidssjukfrånvaro (60 dagar eller mer)	65,99 %	45,28 %	47,69 %
Sjukfrånvaro kvinnor	3,70 %	4,08 %	2,95 %
Sjukfrånvaro män	3,95 %	4,33 %	3,88 %
Sjukfrånvaro anställda –29 år	2,61 %	2,63 %	1,54 %
Sjukfrånvaro anställda 30–49 år	3,17 %	2,62 %	2,71 %
Sjukfrånvaro anställda 50 år–	4,45 %	5,91 %	4,29 %

10. Hållbarhet

Coronapandemin har även detta år haft stor påverkan på resultatet på flera av SMTM:s hållbarhetsmål. En negativ konsekvens av stängda, eller delvis stängda museer är att de publikinriktade hållbarhetsinsatserna inte varit genomförbara. Det interna resandet är fortsatt på en låg nivå och de digitala mötesvanorna utvecklas positivt. Under 2021 har resandet med flyg minskat ytterligare.

10.1 Miljöledningssystem

SMTM:s miljöledningssystem har varit certifierat enligt ISO 14001 sedan 2009. Tack vare externa och interna revisioner och ständiga förbättringar har myndigheten ett välfungerande och utvecklingsbart system som får bra omdömen vid den externa revisionen.

SMTM:s certifikat för miljöledningssystemet ISO 14001 inkluderar sedan hösten 2021 även Vrak – Museum of Wrecks. Därmed är all verksamhet vid de fem museerna **Marinmuseum, Sjöhistoriska museet, Vasamuseet, Vrak – Museum of Wrecks** samt **Järnvägmuseet** certifierad.

10.2 Mål och Agenda 2030

Den största delen av myndighetens utsläpp av koldioxid av fossilt ursprung sker i samband med resor och publika arrangemang. Detta innebär att SMTM de senaste två åren har haft mycket låga utsläpp, eftersom en mycket stor del av resorna ersatts av digitala möten. Vad gäller publika arrangemang har minskningen till mindre del haft med förändrade rutiner eller processer att göra. Huvuddelen är en konsekvens av coronapandemin och inställda arrangemang.

Myndighetens mål och delmål för hållbarhetsarbetet har gällt sedan 2019 och är under omarbetning. Målsättningen är att nya långsiktiga mål ska börja gälla inför 2023. I arbetet med detta är strävan att integrera Agenda 2030 i myndighetens miljöledningssystem, för att på sikt uppnå ett enhetligt ledningssystem för hållbarhet i en bredare kontext. Det är också viktigt att i detta arbete uppnå en bred förankring i organisationen. Arbete med integration av Agenda 2030, inriktning och nya målformuleringar pågår.

10.3 Övrigt hållbarhetsarbete

Under året har SMTM köpt in biokol i syfte att prova som bränsle i myndighetens stenkolseldade ånglok. Om testet faller väl ut och biokol kan ersätta stenkolk vid ånglokstrafik, kommer myndighetens utsläpp av fossilt CO₂ att minskas.

Ett pågående och omfattande arbete är att byta ut alla halogenlampor på museerna till LED-lampor i enlighet med EU-förordningen 2019/2020 som gäller ekodesign för ljuskällor. Det är ett sjuårigt projekt som totalt kostar 16 miljoner kronor för myndighetens museer. Lampbytet är sedan tidigare slutfört på **Marinmuseum**, halvvägs genomfört på **Sjöhistoriska museet** och 90 procent av sidoutställningarna samt skeppsljuset på **Vasamuseet** är slutfört.

SMTM arbetar aktivt med att tillsammans med Kungliga Djurgårdens intressenter (KDI) utveckla hållbarhetsarbetet hos Djurgårdens besöksnäringens företag. I november samlades 40 aktörer på Vasamuseet för att diskutera och förankra gemensamma mål för utvecklingen av Djurgården som en hållbar destination.

Under sommarsäsongen kunde Sjöhistoriska museet i samarbete med organisationen Green Kayak, erbjuda museets besökare att låna en kajak för att paddla på Djurgårdsbrunnkanalen vid museet. I utbyte samlade paddlaren in skräp från vattnet och lämnade in vid turens slut. Foto: Green Kayak.

Sveriges Museer, som är en branschorganisation för museisektorn, har under året etablerat ett nätverk för hållbar utveckling, där SMTM är en aktiv och drivande part.

I arbetet med förnyelsen av den tidigare utställningen *Skeppsbyggeri* på **Marinmuseum** har ett krav varit att så mycket som möjligt av den äldre inredningen ska återanvändas. I den nya utställningen *Skepp & folk – örlogsstaden Karlskrona* återfinns därför den tidigare utställningens montrar och inredning i uppfräschad och delvis ny tappning.

Genom ett samarbete med organisationen Green Kayak kunde **Sjöhistoriska museets** besökare under 2021 erbjudas en naturupplevelse och samtidigt göra en insats mot nedskräpning av vatten och vattennära miljöer. Under sommarsäsongen erbjöd museet besökare att kostnadsfritt låna kajak och utrustning, inklusive skräphink och

griptång, för en paddeltur på Djurgårdsbrunnkanalen. I utbyte samlade besökaren in skräp under paddelturen och lämnade vid avslutad tur in detta för vägning, sortering och återvinning. Aktiviteten har renderat ett mycket stort intresse och fått återkommande uppmärksamhet i media. Aktiviteten är också kopplad till museets utnämning till nationell partnerinstitution till FN:s årtionde för havsforskning, se avsnitt 8.1. Under året har Sjöhistoriska museet erbjudit föredragsserier med föredragshållare som på olika sätt arbetar för hållbarhet.

11. Övrig återrapportering

11.1 Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

UR SMTM:S REGLERINGSBREV FÖR 2021:

SMTM ska redovisa de åtgärder som vidtagits för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning.

SMTM genomför löpande åtgärder för att förbättra tillgängligheten för personer med olika funktionsnedsättningar. Detta är en självklar del i uppgiften att tillgängliggöra kulturarvet för allmänheten.

Under 2021 har SMTM löpande arbetat med att förbättra tillgängligheten på webbplatserna enligt Lagen om tillgänglighet till digital offentlig service. Myndigheten har bland annat ökat prestandan på webbplatsen, tillgängliggjort pdf-filer, försett filmer med undertexter och transkriberingar, uppdaterat teckenspråksfilmer samt även utfört mindre justeringar som att öka kontrasten på grafiska element på webbsidorna. Kvarvarande kända brister redovisas i Tillgänglighetsredogörelsen på respektive webbplats och kommer att åtgärdas efterhand. Där finns även möjlighet för användare att begära ut material som upplevs otillgängligt samt möjlighet att rapportera brister i tillgängligheten.

Sjöhistoriska museet deltar sedan flera år i det landsomfattande museiprojektet Möten med minnen som vänder sig till personer med demensdiagnos och deras anhöriga.

Under 2021 har museet tagit emot grupper vid fem tillfällen inom ramen för denna verksamhet. Med utgångspunkt i museets utställningar, föremål och berättelser genomfördes samtal och aktiviteter i syfte att väcka till liv minnen och tankar hos deltagarna. För högstadiet har museet påbörjat att utveckla speciallektioner för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Under hösten genomfördes tre digitala testlektioner.

Vasamuseet har haft ett samarbete med Autism-och Aspergerförbundet där 200 medlemmar från hela Sverige besökte Vasamuseet digitalt. Upplevelsen hos de föräldrar, barn och specialpedagoger som medverkade var att de gjorde något tillsammans på Vasamuseet trots att de deltog hemifrån.

Tillgänglighet har varit i fokus under skapandet av det nya museet **Vrak – Museum of Wrecks**. Under såväl projektering och ombyggnation av lokalerna som under skapandet av utställningarna har en certifierad sakkunnig tillgänglighetskonsult varit kopplad till arbetet. Denne har säkerställt till- och frångänglighet för personer med

funktionsvariation i lokalerna och har även besiktigt och godkänt det färdiga museet, inklusive de färdigställda utställningarna. Särskilda åtgärder som kan exemplifiera arbetet med ökad tillgänglighet i lokalerna är att golven på de båda våningarna är helt plana utan ramper eller trösklar, hydraulisk hiss med automatik för styrning till de olika våningarna har installerats, tillgänglighetsanpassad WC finns på båda våningarna och skyltningen i publika

ytor och vid hiss är taktill. Utställningarna har utformats med strävan att vara tillgängliga och minnesvärda för alla, oavsett personers funktionsvariation. Samtliga utställningstexter finns inlästa och har gjorts tillgängliga genom att de kan lyssnas på i besökarnas telefoner på svenska och engelska, för synsvaga, dyslektiker eller för dem som hellre lyssnar än läser.

11.2 Kultur i hela landet

UR SMTM:S REGLERINGSBREV:

SMTM ska, med utgångspunkt i 11 § museilagen (2017:563), redovisa myndighetens insatser och resultat av arbetet för att kulturen ska komma fler till del i hela landet.

Enligt 11 § museilagen (2017:563) ska museerna och museihuvudmännen samverka i syfte att ge alla tillgång till museernas samlade resurser, bland annat genom att ställa föremål ur de egna samlingarna till varandras förfogande. SMTM har under 2020 haft 264 utlån som omfattar totalt 2 355 föremål. Verksamheten med utlån redovisas under avsnitt 4.2.

En viktig del för att hela landet ska få tillgång till det maritima och transporthistoriska kulturarvet är att göra det tillgängligt digitalt. SMTM:s arbete med att tillgängliggöra myndighetens samlingar digitalt redovisas i avsnitt 3.3. Under de senaste två åren då SMTM:s museer under långa perioder inte kunnat ta emot fysiska besök på grund av coronapandemin har satsningar gjorts på digitala aktiviteter, bland annat livesända visningar och andra digitala produktioner, se avsnitt 3.4.2.

SMTM har till uppgift att ge stöd åt regionala och lokala museer, och gör detta bland annat genom att bidra med myndighetens expertkunskap som stöd för andra museers utveckling. Under året har SMTM bland annat bidragit med kunskap om det marinarkeologiska området. Inom ramen för Vrak – Museum of Wrecks, har myndigheten bland annat haft kunskapsutbyte med Kalmar läns museum inom projektet Kronan Framtid, där Vrak – Museum of Wrecks ingår i den vetenskapliga referensgruppen. Ytterligare stöd till regionala och lokala museer redovisas i avsnitt 4.3.

SMTM har i uppgift att fördela statsbidrag till försvarshistoriska museiverksamheter. De museer och ändamål som under 2021 mottagit bidrag och stöd inom ramen för förordningen (2013:1007) om statsbidrag till försvarshistoriska museiverksamheter redovisas i avsnitt 11.4. Där framkommer även den geografiska spridningen över landet.

SMTM ger råd och stöd samt främjar kunskaps- och erfarenhetsutbyte över hela landet genom arrangemang av forum, branschdagar och samverkan med föreningar, se avsnitt 4.4. På grund av coronapandemin har dessa aktiviteter haft mindre omfattning 2021 än under ett normalår, men en viss ökning har ändå skett jämfört med 2020. SMTM handlägger ärenden om k-märkning, vilket främjar bevarande och brukande av kulturhistoriskt värdefulla fartyg och fritidsbåtar över hela landet. Verksamheten redovisas i avsnitt 5.4. Fartygsstöd som SMTM har i uppdrag att dela ut, är en viktig verksamhet för att kulturarvet ska komma alla till del över landet. Under 2021 betalade SMTM ut 1,4 miljoner kronor i fartygsstöd. Redovisning av fartygsstödet finns i avsnitt 5.6.

SMTM bidrar till spridning av det transporthistoriska kulturarvet genom resor med museitåg som bedrivs över hela landet. Under 2020 gjordes inga sådana resor på grund av coronapandemin. Under 2021 har en viss återhämtning skett, bland annat har det så kallade Vildmarkståget mellan Stockholm och Abisko kunnat köras, se avsnitt 5.2.

11.3 Lokalkostnader

UR SMTM:S REGLERINGSBREV FÖR 2021:

SMTM ska i årsredovisningen specificera myndighetens totala lokalkostnader för 2021 enligt följande:

- hyra
- el och uppvärmning
- reparationer och underhåll
- övriga driftskostnader

Om myndigheten har fler än en hyresvärd ska kostnaderna fördelas per hyresvärd.

Tabell 31 Sammanställning av SMTM:s lokalkostnader 2021 (tkr)

Hyra	El och uppvärmning	Reparationer och underhåll	Övriga driftskostnader	Totalt
91 642	8 916	1 101	5 700	107 359

Tabell 32 Sammanställning av SMTM:s hyreskostnader per hyresvärd 2021 (kr)

Hyresvärd	
Statens fastighetsverk	70 333 940
Trafikverket	10 914 896
Swedavia AB	3 120 746
Invexito AB	1 773 152
Kungliga Djurgårdens Förvaltning	1 681 732
Jernhusen Depåfastigheter AB	834 664
Riksantikvarieämbetet	694 740
Tornstaden Rindö nr 1 AB	652 440
Karlskrona kommun	299 190
Vasakronan Fastigheter AB	264 000
Booforsen Fastighets AB	233 381
Fortifikationsverket	217 838
Saltsjö Pir AB	192 224
Örebro-Västmanlands Arkiv AB	135 000
Sparre Samfällighetsförening	107 168
Avarn Security AB	60 828
Stockholms stad	48 539
Ramirent AB	32 643
Stumholmens Samfällighetsförening	15 950
Speed Logistics i Stockholm AB	9 600
Gefleborgs Flyttservice AB	6 872
Arme- Marin- och Flygfilm AMF-Film AB	5 400
Fastighets AB Svista Stendörren	2 384
Gävle kommun	2 000
Svenska Filminstitutet	1 695
Selins Glasmästeri AB	751
Summa	91 641 772

11.4 Statsbidrag till försvarshistoriska museiverksamheter

UR SMTM:S REGLERINGSBREV FÖR 2021:

SMTM ska i årsredovisningen redovisa hur bidrag enligt förordningen (2013:1007) om statsbidrag till försvarshistoriska museiverksamheter har använts. Av redovisningen ska framgå hur bidragen har fördelats mellan olika museiverksamheter och ändamål. Av anslagsposten ska minst 7 500 000 kronor användas för bidragsgivning enligt förordningen (2013:1007) om statsbidrag till försvarshistoriska museiverksamheter samt till kostnader vid Statens maritima och transporthistoriska museer som är förenade med upprätthållande av dessa verksamheter.

SMTM ska pröva frågor om bidrag enligt förordning (2013:1007) om statsbidrag till försvarshistoriska museiverksamheter till fem av de verksamheter som anges i förordningens bilaga. För resterande verksamheter prövar Statens försvarshistoriska museer (SFHM) frågor om statsbidrag. Den del av anslagsposten som ska användas till bidragsgivning enligt regleringsbrev 2021 (det vill säga minst 7 500 000 kr) får också användas till kostnader på myndigheten som uppkommer i samband med upprätthållandet av dessa verksamheter.

Till bidragsgivningen finns nätverket Sveriges militärhistoriska arv (SMHA) kopplat, där de museiverksamheter och ändamål som kan beviljas bidrag ingår.

De angivna museiverksamheter som SMTM enligt förordningens bilaga ska pröva frågor om bidrag för är Hemsö fästning, Göteborgs maritima centrum, Museum för rörligt kustartilleri på Aspö och Vaxholms fästnings museum. Därtill kommer ändamålet Skånelinjen. Under

2021 har samtliga museiverksamheter beviljats statsbidrag. Inget statsbidrag har dock beviljats till Skånelinjen då ingen ansökan inkommit för att utveckla ändamålet.

Statsbidragen betalas ut som verksamhetsbidrag och projektbidrag. Verksamhetsbidragen ska användas för att stödja verksamheterna med till exempel lokalhyra, löner och marknadsföring. Projektbidragen ska användas till utveckling av verksamheterna som syftar till att höja deras kompetens, kvalitet och attraktionskraft som besöksmål.

Sammanlagt har 7 060 000 kr av de tilldelade medlen använts för statsbidrag, se tabell 33. Av dessa har 6 605 000 kr använts till verksamhetsbidrag och 455 000 kr till projektbidrag. Det innebär att 93,6 procent av de utbetalade statsbidragen utgörs av verksamhetsbidrag och 6,4 procent av projektbidrag. Det innebär en minskning på 3,1 procent till projektbidrag, vilket främst beror på verksamheternas behov av förstärkta verksamhetsbidrag på grund av försämrad ekonomi under coronapandemin.

Tabell 33 Transfereringar och kostnader för statsbidrag till försvarshistoriska museiverksamheter 2021 (tkr)

Verksamhet/ändamål	Verksamhetsbidrag	Projektbidrag	Summa (tkr)
Hemsö fästning	1 500	150	1 650
Göteborgs maritima centrum	2 050	0	2 050
Museum för rörligt kustartilleri på Aspö	655	265	920
Skånelinjen	0	0	0
Vaxholms fästnings museum	2 400	40	2 440
Summa bidrag	6 605	455	7 060
SFHM stöd	400	0	400
SMTM:s kostnader	77	0	77
Återkrav	0	-21	-21
Summa efter återkrav			7 516

SMTM har stöttat SFHM under verksamhetsåret med 400 000 kr. Från SFHM kan sedan verksamheterna som får bidrag och ingår i nätverket erhålla stöd i frågor som rör till exempel marknadsföring, utställningsproduktion eller säkerhet.

Myndigheten genomförde återkrav av 21 000 kr från Regionmuseet i Skåne län som erhållits under 2019 i projektbidrag. Bidraget utnyttjades inte fullt ut, varför det delvis krävdes tillbaka av SMTM. Beslut i ärendet fattades under 2020, men återkravet kunde inte genomföras förrän 2021.

De projekt som SMTM beviljat statsbidrag för under året har varit av skiftande karaktär. På Hemsö fästning har projektbidrag använts för att utveckla ett vandrings-spår som besökarna kan följa på egen hand. Museum för rörligt kustartilleri har beviljats projektbidrag för vård av museiföremål, men också för att utveckla utställningar och genomföra föreläsningar av rörligt kulturarv. Vaxholms fästnings museum har beviljats bidrag för att producera en kortfilm om fästningen, samt utföra underhållsarbete i syfte att skydda tredje man mot skada.

SMTM har avslagit en ansökan om projektbidrag då projektet inte bedömdes uppfylla kraven för bidragsgivning i förordningen.

SMTM:s egna kostnader som uppkommit i samband med upprätthållande av verksamheterna uppgår till cirka 77 000 kronor. Kostnaderna för statsbidragen tillsammans med SMTM:s egna kostnader uppgår till 7 516 000 kronor. SMTM har därmed uppfyllt kravet i regleringsbrevet för 2021 på att minst 7 500 000 kronor ska användas till bidragsgivning enligt förordningen ovan.

SMTM bedömer att statsbidragen till museiverksamheterna har varit avgörande för deras överlevnad och förmåga att utveckla besöksmålen. Även om besökarna har börjat återvända efter coronapandemins svåraste prövningar, är statsbidragen viktiga för verksamheternas drift och utveckling. SMTM bedömer att statsbidragen även i framtiden, efter coronapandemin, kommer att vara avgörande för verksamheternas möjlighet till framgång.

11.5 Coronapandemins påverkan på verksamheten

UR SMTM:S REGLERINGSBREV FÖR 2021:

SMTM ska redovisa de åtgärder som har vidtagits och som planeras att vidtas för att möta de förutsättningar som spridningen av sjukdomen covid-19 medför. Redovisningen ska beskriva hur myndigheten fortsatt planerar att bedriva sina kärnuppgifter utifrån instruktion och museilagen inom givna ekonomiska ramar. Uppdraget ska redovisas till regeringen (Kulturdepartementet) i samband med budgetunderlaget den 1 mars 2021 och komplettera de uppgifter som redovisas i budgetunderlaget.

SMTM har fullgjort uppdraget och lämnat in redovisningen till Kulturdepartementet den 25 februari 2021. I uppdragsredovisningen redogjordes för coronapandemins påverkan för SMTM:s verksamhet under det år som hade gått sedan starten av coronapandemin. Dels redovisades de åtgärder som hade vidtagits och som planerades

att vidtas för att möta de förutsättningar som smittspridningen medförde, dels beskrevs hur myndigheten fortsatt planerade att bedriva sina kärnuppgifter utifrån instruktion och museilag med de mycket förändrade ekonomiska ramarna.

11.6 Översyn av lokalförhyrningar

UR SMTM:S REGLERINGSBREV FÖR 2021:

SMTM ska se över effektiviteten och kostnaderna för sina lokalförhyrningar. Redovisningen ska innehålla en specifikation med effektiviseringsförslag och uppskattad besparing och lämnas till regeringen (Kulturdepartementet) den 1 maj 2021.

SMTM har fullgjort uppdraget och lämnat in redovisningen till Kulturdepartementet den 15 april 2021.

SMTM bedömer i sin rapport att myndighetens lokalkostnader inte är oproportionellt höga i förhållande till marknaden, och att ett byte av lokaler troligen skulle generera ett högre kvadratmeterpris. Vidare redovisar SMTM problematiken med att byta nuvarande lokaler, då merparten av dessa är speciellt utformade för myndighetens behov. Myndigheten lämnade dock förslag på ett antal områden som skulle kunna förändras, rörande främst det strategiska arbetet kring magasinlokaler. SMTM bedömer att de lokaler som förhyrs är relevanta för myndighetens uppdrag och förhåller sig väl till gällande marknadshyra.

En översyn av SMTM:s lokalförhyrningar genomfördes under året och redovisades till regeringen enligt särskilt uppdrag. På bilden ett av myndighetens föremålsmagasin. Foto: Anneli Karlsson, SMTM.

11.7 Historiska transportmedel

UR SMTM:S REGLERINGSBREV FÖR 2021:

SMTM ska bistå Riksantikvarieämbetet i myndighetens arbete för ökad kunskap och kunskapsspridning om historiska transportmedel.

SMTM har haft återkommande kontakt och bistått Riksantikvarieämbetet i deras regeringsuppdrag att arbeta för ökad kunskap och kunskapsspridning om historiska transportmedel. SMTM har samrått med Riksantikvarieämbetet inför möten med det Transporthistoriska nätverket om det rörliga kulturarvet. Under hösten 2021 kunde

det första fysiska mötet sedan coronapandemins början hållas inom nätverket i SMTM:s och Riksantikvarieämbetets regi. SMTM har under hösten påbörjat planeringen av ett transporthistoriskt forum i samverkan med de ideella föreningarna, Riksantikvarieämbetet och andra myndigheter.

11.8 Praktik för nyanlända respektive personer med funktionsnedsättning

UR SMTM:S REGLERINGSBREV FÖR 2021:

Uppdrag att fortsatt ta emot nyanlända arbetssökande för praktik 2021-2023, samt uppdrag att fortsätta ta emot personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga för praktik 2021-2023. Uppdragen redovisas till Statskontoret senast 1 april 2021.

SMTM har fullgjort uppdragen och lämnat in redovisningen till Statskontoret den 1 april 2021. SMTM har under 2021 haft färre personalresurser och en stor andel av myndighetens medarbetare och chefer har arbetet hemifrån. SMTM har därför inte haft möjlighet att avsätta tid för

handledning och har då bedömt att förutsättningarna för att erbjuda en god och meningsfull praktiktid inte har funnits. SMTM har därför avstått från att ställa praktikplatser till förfogande.

11.9 Analys av finansieringsformer

UR REGERINGSUPPDRAG TILL SMTM:

Regeringen ger SMTM i uppdrag att analysera myndighetens nuvarande finansieringsmodell och presentera en plan för hur den långsiktiga finansieringen av myndighetens hela verksamhet kan göras mindre sårbar samt hur myndighetens ekonomi kan balanseras långsiktigt utifrån bland annat prognostiserade besöksmönster. Analysen ska utgå från att myndighetens ekonomi ska vara i balans till senast 2025. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Kulturdepartementet) senast den 18 oktober 2021.

SMTM har fullgjort uppdraget och lämnat in redovisningen till Kulturdepartementet den 18 oktober 2021.

I SMTM:s rapport presenteras prognostiserade resultat fram till 2025. SMTM föreslår i rapporten ett antal åtgärder som myndigheten bedömer kan stärka den ekonomiska modellen i framtiden, bland annat föreslogs att Vasamuseet frångår det ekonomiska målet full kostnads- täckning som råder i dag. Tillsammans med detta föreslog SMTM även att Vasamuseet blir anslagsfinansierat, men med villkoret att verksamheten fortfarande ska ta ut en av-

gift som till viss del inte disponeras av myndigheten längre. Genom dessa förändringar kan myndigheten bättre fördela resurser mellan museerna vid svängningar i avgiftsfinansierade verksamheter och modellen skapar en bas av anslagsintäkter som täcker myndighetens fasta kostnader, även om avgiftsintäkterna sänks tillfälligt. I rapporten föreslog SMTM även att Marinmuseum och Sjöhistoriska museet kan ta ut entréavgifter för vuxna besökare under högsäsong, samt att Vasamuseet kan ta ut en entréavgift för barn och unga hela året.

Finansiell redovisning

Resultaträkning

Resultaträkning (tkr)	Not	2021	2020
Verksamhetens intäkter			
Intäkter av anslag		303 693	295 080
Intäkter av avgifter och andra ersättningar	1	59 695	36 124
Intäkter av bidrag	2	8 691	12 255
Finansiella intäkter	3	9	17
<i>= Summa verksamhetens intäkter</i>		<i>372 088</i>	<i>343 475</i>
Verksamhetens kostnader			
Kostnader för personal	4	- 162 047	- 177 884
Kostnader för lokaler		- 107 359	- 105 060
Övriga driftkostnader		- 68 907	- 64 148
Finansiella kostnader	5	- 31	- 31
Avskrivningar och nedskrivningar		- 13 823	- 12 305
<i>= Summa verksamhetens kostnader</i>		<i>- 352 167</i>	<i>- 359 427</i>
Verksamhetsutfall		19 921	- 15 953
Transfereringar			
Medel som erhållits från statens budget för finansiering av bidrag		7 439	7 452
Lämnade bidrag	6	- 8 819	- 7 452
<i>= Saldo transfereringar</i>		<i>- 1 380</i>	<i>0</i>
Årets kapitalförändring	7	18 541	- 15 953

Balansräkning

Balansräkning (tkr)	Not	2021-12-31	2020-12-31
Tillgångar			
Immateriella anläggningstillgångar			
Balanserade utgifter för utveckling	8	1 248	0
Rättigheter och andra immateriella anläggningstillgångar	9	314	884
<i>Summa immateriella anläggningstillgångar</i>		<i>1 562</i>	<i>884</i>
Materiella anläggningstillgångar			
Förbättringsutgifter på annans fastighet	10	51 000	49 886
Maskiner, inventarier, installationer m.m.	11	54 846	18 535
Kulturtillgångar	12	4 079	4 004
Pågående nyanläggningar	13	37 312	57 037
<i>Summa materiella anläggningstillgångar</i>		<i>147 237</i>	<i>129 462</i>
Varulager m.m.			
Varulager och förråd	14	8 206	9 870
Fordringar			
Kundfordringar		1 484	737
Fordringar hos andra myndigheter		8 972	7 130
Övriga kortfristiga fordringar		18	0
<i>Summa fordringar</i>		<i>10 474</i>	<i>7 867</i>
Periodavgränsningsposter	15		
Förutbetalda kostnader		12 935	10 845
Upplupna bidragsintäkter		1 857	475
Övriga upplupna intäkter		1 148	653
<i>Summa periodavgränsningsposter</i>		<i>15 940</i>	<i>11 972</i>
Avräkning med statsverket			
Avräkning med statsverket	16	- 9 161	- 8 788
Kassa och bank			
Behållning räntekonto i Riksgäldskontoret		59 197	37 372
Kassa och bank		864	216
<i>Summa kassa och bank</i>		<i>60 061</i>	<i>37 587</i>
SUMMA TILLGÅNGAR		234 319	188 853

Balansräkning (tkr)	Not	2021-12-31	2020-12-31
Kapital och skulder			
Myndighetskapital	17		
Statskapital utan avkastningskrav		2 000	1 925
Donationskapital	18	2 079	2 079
Balanserad kapitalförändring	19	3 164	19 116
Kapitalförändring enligt resultaträkningen	7	18 541	- 15 953
<i>Summa myndighetskapital</i>		<i>25 784</i>	<i>7 168</i>
Avsättningar			
Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser	20	0	174
Övriga avsättningar	21	1 832	1 508
<i>Summa avsättningar</i>		<i>1 832</i>	<i>1 682</i>
Skulder m.m.			
Lån i Riksgäldskontoret	22	141 573	119 860
Kortfristiga skulder till andra myndigheter		6 419	5 891
Leverantörsskulder		34 213	26 930
Övriga kortfristiga skulder	23	2 524	2 393
<i>Summa skulder m.m.</i>		<i>184 728</i>	<i>155 074</i>
Periodavgränsningsposter	24		
Upplupna kostnader		16 861	19 368
Oförbrukade bidrag		4 883	5 561
Övriga förutbetalda intäkter		232	0
<i>Summa periodavgränsningsposter</i>		<i>21 975</i>	<i>24 929</i>
SUMMA KAPITAL OCH SKULDER		234 319	188 853
ANSVARSFÖRBINDELSER		inga	inga

Anslagsredovisning

Redovisning mot anslag (tkr)

Anslag	Not	Ingående överföringsbelopp	Årets tilldelning enligt regleringsbrev	Omdisponerat anslagsbelopp	Totalt disponibelt belopp	Utgifter	Utgående överföringsbelopp
Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid							
8:1.6 Statens maritima och transporthistoriska museer (ramanslag)	25	9 041	311 580	0	320 621	-311 460	9 161
Finansiella villkor		Villkor		Utfall			
8:1.6							
Utöver tilldelat belopp under anslaget får SMTM disponera en anslagskredit				5 897 0			
SMTM har tillgång till en kredit på räntekontot i Riksgäldskontoret				40 000 0			
SMTM disponerar under budgetåret en låneram i Riksgäldskontoret för investeringar i anläggningstillgångar som används i verksamheten				193 000 141 573			
Anslagsposten får användas för Vasamuseets verksamhetskostnader				- 133 500			
Av anslagsposten ska minst 7 500 000 kronor användas för bidragsgivning enligt förordningen (2013:1007) om statsbidrag till försvarshistoriska museiverksamheter samt till kostnader vid Statens maritima och transporthistoriska museer som är förenade med upprätthållande av dessa verksamheter.				7 500 7 516			

Tilläggsupplysningar och noter

Kommentarer till resultatredovisningen

Personalkostnader fördelas till respektive instruktionsenlig uppgift enligt redovisad eller uppskattad tid. Som grund har en medelkostnad per arbetsdag beräknats.

SMTM ska mot bakgrund av gällande avtal mellan staten och berörda konstnärsorganisationer om konstnärers medverkan och ersättning vid utställning av konstverk (MU-avtalet) särskilt redovisa utbetalda ersättningar till konstnärer som gjorts i enlighet med avtalet. Under 2021 ställde inga konstnärer ut verk på SMTM:s museer och därmed betalades ingen kompensation ut enligt MU-avtalet.

Kommentarer till noter

Många poster har påverkats direkt eller indirekt av coronapandemin och de ekonomiska effekter som varierande besöksiffror har lett till. I första hand har intäkter av avgifter påverkats, men även flera kostnadsposter har påverkats. Belopp i tusentals kronor (tkr) där ej annat anges. Marinmuseum förkortas MM, Sjöhistoriska museet SM, Vasamuseet VM, Vrak – Museum of Wrecks VR och Järnvägmuseet JM.

Redovisnings- och värderingsprinciper

Allmänt

Årsredovisningen är upprättad i enlighet med förordning (2000:605) om myndigheters årsredovisning och budgetunderlag. SMTM:s redovisning följer god redovisningssed enligt Ekonomistyrningsverkets (ESV) allmänna råd till 6 § förordning (2000:606) om myndigheters bokföring.

Avgiftsbelagd verksamhet med full kostnadstäckning

Vasamuseet (exkl. butiksverksamhet), försäljning av varor (butiksverksamhet) samt undersökningar, utredningar och andra tjänster (marinarkeologisk uppdrags-

verksamhet) har krav på full kostnadstäckning. Redovisningsmässigt innebär det att dessa verksamheter är löpande skilda från anslaget och bär samtliga direkta och indirekta kostnader. Resultatet för verksamheterna redovisas i separat tabell. Under året har de extra anslag som myndigheten erhållit om 115 mnkr, samt ytterligare 18,5 mnkr av det ordinarie anslaget, använts till Vasamuseets verksamhet enligt villkor i regleringsbrev.

Värdering av fordringar och skulder

Fordringarna har upptagits till det belopp som efter individuell prövning beräknas bli inbetalt. Skulderna har upptagits till det belopp som efter individuell prövning beräknas bli utbetalt. I de fall faktura eller motsvarande inkommit efter fastställd brytdag (2022-01-05) eller när fordrings- eller skuldbeloppet inte är exakt känt när årsredovisningen upprättas, redovisas beloppen som periodavgränsningsposter. Övriga händelser tas upp som fordringar respektive skulder. Som periodavgränsningspost bokförs händelser med belopp överstigande ett halvt prisbasbelopp (år 2021 = 23 800 kr).

Värdering av anläggningstillgångar

Tillgångar avsedda för stadigvarande bruk med ett anskaffningsvärde på minst ett halvt prisbasbelopp (år 2021 = 23 800 kr) och en beräknad ekonomisk livslängd på tre år eller längre definieras som anläggningstillgångar. Objekt utgörande en fungerande enhet vars sammanlagda anskaffningsvärde uppgår till mer än ett halvt prisbasbelopp klassificeras även som anläggningstillgång. SMTM redovisar inte bärbara datorer som anläggningstillgång, utan kostnadsför dem direkt. Anledningen är att utrustningens ekonomiska livslängd inte bedöms uppgå till tre år på grund av det extra slitaget den bärbara funktionen utsätts för. Anläggningstillgångar skrivs av linjärt över den bedömda ekonomiska livslängden. Avskrivningen startar den månad då tillgången tas i bruk.

SMTM tillämpar som grundregel följande avskrivningstider:

Basutställningar	5 år
Förbättringsutgifter på annans fastighet	10 år
Bilar samt möbler	5 år
Kopiatorer och annan it-utrustning	3 år
Immateriella anläggningstillgångar	5 år
Kulturtillgångar	Skrivs ej av

I vissa fall görs avsteg från grundregeln då en individuell bedömning ger annan avskrivningstid.

Värdering av varulager

Varulagret är värderat till det lägsta av anskaffningsvärdet och verkligt värde. Avdrag för bedömd faktiskt inkurans har gjorts.

Uppgifter om ledande befattningshavare

Uppgifter om ledande befattningshavare (tkr)	2021	2020
Leif Grundberg, överintendent (januari) Styrelseledamot i Kungliga Djurgårdens intressenter AB Rådsledamot i Nationalstadsparksrådet, Länsstyrelsen i Stockholms län	104	1 226
Varav löneförmån tillhörande 2020	2	
Mats Djurberg, vik. överintendent (februari - mars) Bruttolönen avser hela 2021 och innefattar även ordinarie tjänst på SMTM under resterande år	847	0
Varav lönetillägg under perioden	10	0
Lars Amréus, överintendent (fr.o.m. april) Ordförande i styrelsen för Sida Ledamot i Insynsrådet för Länsstyrelsen Gotland Ledamot i styrelsen för Stiftelsen Föremålsvård i Kiruna Ersättare i styrelsen för Arbetsgivarverket	994	0

Noter

Not 1	Intäkter av avgifter och andra ersättningar	2021	2020
	<i>Intäkter av avgifter enl 4 § avgiftsförordningen</i>		
	Lokalhyra	1 595	2 134
	Övriga 4 §-intäkter	3 705	2 395
	- varav tjänsteexport	(76)	(61)
	Summa	5 300	4 529
	<i>Intäkter av avgifter enl 3 § avgiftsförordningen</i>		
	Entréer och visningar	42 907	21 602
	Butiksförsäljning	8 059	4 511
	Övrig publik verksamhet	2 251	3 781
	- varav verksamhet riktad mot barn	(333)	(331)
	Marinarkeologiska uppdrag	1 179	1 709
	- varav tjänsteexport	(0)	(67)
	Övrigt	0	-8
	Summa	54 396	31 595
	Sponsringsintäkter	0	0
	Reavinst vid avyttring av anläggningstillgång	0	0
	Totalt	59 696	36 124
	4 §-intäkter i förhållande till totala verksamhetskostnader	1,5%	1,3%
	Ökade intäkter beror på ökat besöksantal på avgiftsbelagda verksamheter 2021		
Not 2	Intäkter av bidrag	2021	2020
	<i>Statliga bidrag</i>		
	Arbetsförmedlingen	2 040	2 226
	Riksantikvarieämbetet	1 305	176
	Stockholms universitet	1 228	0
	Trafikverket	840	730
	Övriga statliga bidrag	29	267
	Summa	5 442	3 399
	<i>Mellanstatliga bidrag</i>		
	EU	0	115
	Summa	0	115
	<i>Icke-statliga bidrag</i>		
	Riksbankens jubileumsfond	1 714	1 496
	Föreningen Sveriges sjöfartsmuseum i Stockholm	949	6 052
	Övriga icke-statliga bidrag	586	1 193
	Summa	3 249	8 741
	Totalt	8 691	12 255
Not 3	Finansiella intäkter	2021	2020
	Ränta lån Riksgäldskontoret	0	2
	Realiserade kursvinster	4	13
	Övriga finansiella intäkter	5	2
		9	17
Not 4	Kostnader för personal	2021	2020
	Lönekostnad exklusive arbetsgivaravgifter, pensionspremie och andra avgifter enligt lag och avtal	-105 842	-117 384
	- varav arvoden till ej anställd personal	(-80)	(-190)
	Övriga personalkostnader	-56 205	-60 500
		-162 047	-177 884

Not 5	Finansiella kostnader	2021	2020
	Ränta räntekonto Riksgäldskontoret	0	-3
	Övriga finansiella kostnader	31	-28
		31	-31
Not 6	Lämnade bidrag	2021	2020
	Bidrag till försvarshistoriska museiverksamheter	-7 439	-7 452
	Bidrag till historiskt värdefulla fartyg	-1 380	0
		-8 819	-7 452
	Bidrag till försvarshistoriska museiverksamheter är utbetalade enligt förordning (2013:1007) om statsbidrag till försvarshistoriska museiverksamheter. Bidrag till bevarande och brukande av historiskt värdefulla fartyg utbetalade enligt förordningen (2011:1565) om statsbidrag till kostnader för vård av kulturhistoriskt värdefulla fartyg.		
Not 7	Årets kapitalförändring	2021	2020
	Undersökningar, utredningar och andra tjänster	124	169
	Försäljning av varor vid Marinmuseum	-796	-1 774
	Försäljning av varor vid Sjöhistoriska museet	-1 036	-1 337
	Försäljning av varor vid Vasamuseet	-3 405	-5 093
	Försäljning av varor vid Järnvägmuseet	-9	-39
	Vasamuseet exkl. försäljning av varor	23 663	-7 879
		18 541	-15 953
	Årets överskott beror på ökade avgiftsintäkter från museibesökare, jämfört med budget. Myndigheten erhöll under året ett utökat anslag om 115 000 tkr, som täckte det ursprungliga underskott som beräknats för avgiftsbelagd verksamhet.		
Not 8	Balanserade utgifter för utveckling	2021-12-31	2020-12-31
	Ingående anskaffningsvärde	6 453	6 453
	Utrangeringar	0	0
	Överföringar	1 245	0
	Årets anskaffningar	181	0
	Akkumulerat anskaffningsvärde	7 879	6 453
	Ingående avskrivningar	-6 453	-6 453
	Utrangeringar	0	0
	Årets avskrivningar	-178	0
	Akkumulerade avskrivningar	-6 631	-6 453
	Bokfört värde	1 248	0
Not 9	Rättigheter och andra immateriella anläggningstillgångar	2021-12-31	2020-12-31
	Ingående anskaffningsvärde	5 752	5 752
	Årets anskaffningar	0	0
	Akkumulerat anskaffningsvärde	5 752	5 752
	Ingående avskrivningar	-4 868	-4 298
	Årets avskrivningar	-570	-570
	Akkumulerade avskrivningar	-5 438	-4 868
	Bokfört värde	314	884

Not 10	Förbättringsutgifter på annans fastighet	2021-12-31	2020-12-31
	Ingående anskaffningsvärde	28 971	30 036
	Utrangeringar	0	-1 756
	Överföringar	40 660	502
	Årets anskaffningar	3 748	189
	Akkumulerat anskaffningsvärde	73 379	28 971
	IB, Pågående nyanläggningar	40 660	8 692
	Överföringar	-40 660	-502
	Årets anskaffningar	579	32 470
	UB, Pågående nyanläggningar	579	40 660
	Ingående avskrivningar	-19 745	-19 268
	Utrangeringar	0	1 756
	Årets avskrivningar	-3 213	-2 233
	Akkumulerade avskrivningar	-22 958	-19 745
	Bokfört värde	51 000	49 886
Not 11	Maskiner, inventarier, installationer m.m.	2021-12-31	2020-12-31
	Ingående anskaffningsvärde	142 385	139 298
	Överförda tillgångar	36 293	2 818
	Utrangeringar	-3 956	-1 582
	Årets anskaffningar	9 879	1 851
	Akkumulerat anskaffningsvärde	184 601	142 385
	Ingående avskrivningar	-123 850	-115 930
	Utrangeringar	3 956	1 582
	Årets avskrivningar	-9 861	-9 502
	Akkumulerade avskrivningar	-129 755	-123 850
	Bokfört värde	54 846	18 535
	Ökningen beror på investering i Vrak – Museum of Wrecks och är till stor del överförd från pågående anläggningar.		
Not 12	Kulturtillgångar	2021-12-31	2020-12-31
	Ingående anskaffningsvärde	8 404	8 404
	Årets anskaffningar	75	0
	Akkumulerat anskaffningsvärde	8 479	8 404
	Ingående avskrivningar	-4 400	-4 400
	Akkumulerade avskrivningar	-4 400	-4 400
	Bokfört värde	4 079	4 004

Not 13	Pågående nyanläggningar	2021-12-31	2020-12-31
	Ingående anskaffningsvärde	57 037	13 740
	Justering	-1	0
	Överförda tillgångar	-37 539	-2 818
	Årets anskaffningar	17 815	46 115
	Akkumulerat anskaffningsvärde	37 312	57 037
Not 14	Varulager m.m.	2021-12-31	2020-12-31
	Ingående saldo	9 870	7 581
	Årets förändring	-1 664	2 289
	Utgående saldo	8 206	9 870
	Lagret består av souvenirer som säljs i museernas butiker. Under 2021 har försäljningen minskat väsentligt p.g.a. färre museibesökare från och med mars månad. Stor andel av de varor som sålts har tidigare varit upptagna i varulagret, som således minskat under året.		
Not 15	Periodavgränsningsposter	2021-12-31	2020-12-31
	Förutbetalda hyror	8 615	8 590
	Övriga förutbetalda kostnader	4 320	2 255
	<i>Förutbetalda kostnader</i>	12 935	10 845
	Arbetsförmedlingen	181	222
	Stockholms universitet	647	0
	Riksbankens jubileumsfond	1 029	253
	<i>Upplupna bidragsintäkter</i>	1 857	475
	Arkeologiska undersökningar	489	609
	Stena Recycling	392	43
	Entréer VM	140	0
	Övriga upplupna intäkter	127	0
	<i>Övriga upplupna intäkter</i>	1 148	652
	Summa periodavgränsningsposter	15 940	11 972
Not 16	Avräkning med statsverket	2021-12-31	2020-12-31
	<i>Anslag i räntebärande flöde</i>		
	Ingående balans	-9 041	-2 676
	Redovisat mot anslag	311 460	302 582
	Anslagsmedel som tillförts räntekonto	-311 580	-308 947
	Skulder avseende anslag i räntebärande flöde	-9 161	-9 041
	<i>Fordran avseende semesterlöneskuld som inte har redovisats mot anslag</i>		
	Ingående balans	253	303
	Redovisat mot anslag under året enligt undantagsregeln	-253	-50
	Fordran avseende semesterlöneskuld som inte har redovisats mot anslag	0	253
	Utgående balans	-9 161	-8 788

Not 17	Myndighetskaptal	Stats-kapital	Dona-tions-kapital	Balanserat kapital av-giftsbelagd verksamhet	Kapitalförändring enligt resultaträkningen	Summa
	Utgående balans 2020	1 925	2 079	19 117	-15 953	7 168
	Rättelse/ ändring princip	0	0	0	0	0
	Ingående balans 2021	1 925	2 079	19 117	-15 953	7 168
	Föreg. års kap.förändr.	0	0	-15 953	15 953	0
	Årets kapitalförändring	75	0	0	18 541	18 616
	Summa årets förändring	75	0	-15 953	34 494	18 616
	Utgående balans 2021	2 000	2 079	3 164	18 541	25 784
Not 18	Donationskapital				2021-12-31	2020-12-31
	Ingående balans				2 079	2 079
	Årets anskaffning av kulturtillgångar bidragsfinansierade				0	0
	Utgående balans				2 079	2 079
	– Donatorer					
	Föreningen Sveriges sjöfartsmuseum				1 702	
	Bovins stiftelse				313	
	Marinmusei vänner				64	
					2 079	
Not 19	Balanserad kapitalförändring				2021-12-31	2020-12-31
	Undersökningar, utredningar och andra tjänster				118	-52
	Försäljning av varor vid Marinmuseum				-9 210	-7 436
	Försäljning av varor vid Sjöhistoriska museet				-11 279	-9 942
	Försäljning av varor vid Vasamuseet				22 956	28 049
	Försäljning av varor vid Järnvägmuseet				107	146
	Vasamuseet exkl. försäljning av varor				472	8 351
					3 164	19 116
Not 20	Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser				2021-12-31	2020-12-31
	Ingående avsättning				174	304
	Årets pensionskostnad				-114	71
	Årets pensionsutbetalningar				-60	-201
	Utgående avsättning				0	174
Not 21	Övriga avsättningar				2021-12-31	2020-12-31
	Ingående avsättning				1 508	1 167
	Årets förändring				324	341
	Utgående avsättning				1 832	1 508
	Syftet med avsättningen är att stärka kompetensen för individer och grupper enligt lokalt kollektivavtal.					
Not 22	Lån i Riksgäldskontoret				2021-12-31	2020-12-31
	Beviljad låneram				193 000	190 000
	Utnyttjad låneram				141 573	119 860
	Ingående balans				119 860	44 798
	Under året nyupptagna lån				33 606	87 519
	Årets amorteringar				-11 893	-12 457
	Utgående balans				141 573	119 860
	Ökningen beror till stor del av investeringar i Vrak - Museum of Wrecks.					

Not 23	Övriga kortfristiga skulder	2021-12-31	2020-12-31
	Personalens källskatt	2 524	2 382
	Övriga skulder	0	11
		2 524	2 393
Not 24	Periodavgränsningsposter	2021-12-31	2020-12-31
	Löne- och semesterlöneskuld	12 527	17 371
	Provisioner till researrangörer	0	0
	Övriga upplupna kostnader	4 333	1 997
	<i>Upplupna kostnader</i>	16 860	19 368
	Riksantikvarieämbetet	60	405
	– varav bidragen från statliga givare beräknas tas i anspråk:		
	inom 0 – 3 månader	60	
	inom 3 – 12 månader	0	
	inom 1 – 3 år	0	
	mer än 3 år	0	
	Föreningen Sveriges Sjöfartsmuseum i Stockholm (FSSS)	1 917	1 975
	Investeringar FSSS	1 597	2 489
	Vasa rediviva	552	393
	Övriga oförbrukade bidrag från icke statliga givare	757	299
	<i>Oförbrukade bidrag</i>	4 883	5 561
	Förutbetalda hyresintäkter	25	0
	Förutbetalda sponsorsintäkter	0	0
	Övriga förutbetalda intäkter	207	0
	<i>Övriga förutbetalda intäkter</i>	232	0
	Summa periodavgränsningsposter	21 975	24 929
	Minskningen av löneskulden beror till största del på upplupna lönekostnader för uppsagd, arbetsbefriad personal om 4 345 tkr under 2020.		
	Ökningen av övriga upplupna kostnader beror till största del på upplupen hyra under 2019 som reglerats under 2020.		
Not 25	Redovisning mot anslag	2021	2020
	Intäkter av anslag i resultaträkningen samt medel från statens budget för bidrag	311 132	302 532
	Utgifter i anslagsredovisningen	-311 459	-302 582
	Förändring av semesterlöneskuld	252	50
	Anläggningstillgångar via Statskapital	75	0
		0	0
	Inkomster som är redovisade under anslaget	8 493	7 935

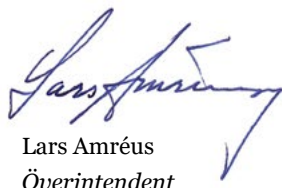
Sammanställning av väsentliga uppgifter

Avser (tkr)	2021	2020	2019	2018	2017
Låneram i Riksgäldskontoret					
Beviljad i regleringsbrev	193 000	190 000	150 000	87 000	42 000
Utnyttjad	141 573	119 860	44 798	32 974	36 841
Kontokredit hos Riksgäldskontoret					
Beviljad i regleringsbrev	40 000	40 000	20 000	20 000	20 000
Maximalt utnyttjad	0	20 469	10 428	4 241	0
Räntekonto hos Riksgäldskontoret					
Ränteintäkter	0	2	87	179	179
Räntekostnader	0	3	108	245	203
Avgiftsintäkter					
Budget enligt regleringsbrev (disponeras)	105 364	219 784	195 289	188 132	167 071
- avg.intäkter som disp. av myndigheten	59 695	36 080	211 209	187 378	183 277
Anslagskredit, anslag 8:1.6 Centrala museer: Myndigheter: SMTM					
Beviljad i regleringsbrev	5 897	5 713	5 587	5 471	3 999
Utnyttjad	0	0	0	0	0
Summa anslagssparande	9 161	9 041	2 676	3 141	3 024
Antal årsarbetskrafter totalt	210	232	228	222	181
Medelantalet anställda totalt	231	270	270	265	204
Driftkostnad per årsarbetskraft	1 611	1 496	1 638	1 619	1 652
Balanserad kapitalförändring	3 164	19 116	8 298	14 748	14 522
Årets kapitalförändring	18 541	-15 953	10 818	-6 450	226

Undertecknande av årsredovisning 2021

Jag intygar att årsredovisningen ger en rättvisande bild
av verksamhetens resultat samt av kostnader, intäkter
och myndighetens ekonomiska ställning.

Stockholm 2022-02-22

Lars Amréus
Överintendent

STATENS MARITIMA OCH TRANSPORTHISTORISKA MUSEER

Box 48
371 21 Karlskrona
Tel 0455-35 93 00
Box 27131
102 52 Stockholm
Tel 08-519 549 00
www.smtm.se